

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΝΤΟΥΝΙΑ

**ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ
ΚΑΙ
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑΣ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	σελ.
ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΓΟ	σελ.
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΜΠΟΣΙΑ	σελ.
ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ- ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ	σελ.
ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ	
1. ΒΙΒΛΙΑ	
A. Διδακτορική διατριβή	σελ.
B. Αυτοτελείς εκδόσεις	σελ.
2. ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΙΚΤΟΥΣ ΤΟΜΟΥΣ	
Εισηγήσεις και Ανακοινώσεις	σελ.
Άρθρα και μελετήματα	σελ.
3. ΑΛΛΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ	σελ.
Λευκώματα – Ανθολογίες	σελ.
Διδακτικά εγχειρίδια	σελ.
Βιβλιοκρισίες	σελ.
Βιβλιοπαρουσιάσεις (επιλογή)	σελ.
Μεταφράσεις	σελ.
Λογοτεχνικά έργα	σελ.

I

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

19-9-1952: γέννηση στο Πέτα της Άρτας.

1974: Πτυχίο: Φιλοσοφική Σχολή του Ε.Κ.Π.Α. (Ιστορικό και Αρχαιολογικό Τμήμα).

1975-1977: μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι. D.E.A. Κοινωνικής και Οικονομικής Ιστορίας (1976) από την *École des hautes études en sciences sociales (EHESS)*. Παρακολούθηση Σεμιναρίου του καθηγητή Κ. Θ. Δημαρά στο *Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών*, (Sorbonne-Paris IV): *Certificat 2* (Επιπέδου Maîtrise).

1978-1993: διδασκαλία στη Μέση εκπαίδευση.

1982: υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών για εκπόνηση διδακτορικής διατριβής στη *Νεοελληνική Φιλολογία*.

1984: ιδρυτικό μέλος του Ελληνικού Ιστορικού και Λογοτεχνικού Αρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.).

1984-1987: κριτικός βιβλίου και πολιτιστικός συντάκτης στο περιοδικό *Αντί*.

1985-1986: Φιλολογικός συνεργάτης του περιοδικού *Το Δέντρο*. Υπεύθυνη της στήλης «Μικρά Φιλολογικά».

1988: υποστήριξη διδακτορικής διατριβής με θέμα: «*Λογοτεχνία και πολιτική στον Μεσοπόλεμο. Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Αριστεράς: 1924-1936*» (Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, βαθμός *Άριστα*, ομοφώνως). Εποπτική επιτροπή: Παναγιώτης Μουλλάς (πρόεδρος), Γιώργος Κεχαγιόγλου, Ξ. Α. Κοκόλης.

1988-1993: Διδασκαλία φιλολογικών μαθημάτων στο Ευρωπαϊκό Σχολείο Βρυξελλών.

1991-1992: Συμμετοχή στην φιλολογική ομάδα εργασίας των Ευρωπαϊκών Σχολείων Βρυξελλών και Λουξεμβούργου για το αναλυτικό πρόγραμμα της διδακτέας ύλης των Ευρωπαϊκών Σχολείων και τη διδασκαλία του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας.

1999-2000: Συμμετοχή στο πρόγραμμα του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου για τη δημιουργία διδακτικού υλικού με τη μέθοδο της απόστασης εκπαίδευσης: «Κριτικός Αναγνώστης» στο πρόγραμμα σπουδών *Ελληνικός Πολιτισμός* για την δημιουργία διδακτικού εγχειριδίου στο μάθημα *Νέα Ελληνική Φιλολογία 19^{ος} -20^{ος} αι.*

1998- 2002: ειδικός επιστημονικός συνεργάτης (Ν. 407) στο βαθμό του επίκουρου καθηγητή στο *Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης*.

2001: Κρατικό Βραβείο Δοκιμίου για το βιβλίο *Κ. Γ. Καρυωτάκης. Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης* (Καστανιώτης, 2000).

2002-2004: μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΡΤ.

2002-2004: μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ενιαίου Φορέα Διδασκόντων της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης.

2002-2005: επίκουρη καθηγήτρια επί θητεία με γνωστικό αντικείμενο *Νεοελληνική Φιλολογία με έμφαση στη Λογοτεχνία του 20^ο αιώνα*.

2003-2004: Συγγραφή μετά από σχετικό διαγωνισμό (με τον Τάκη Καγιαλή και τη Δώρα Μέντη) δύο βιβλίων για την Τρίτη Γυμνασίου: α) Ανθολόγιο κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και β) Βιβλίο του καθηγητή.

2005: κρίση για μονιμοποίηση στο βαθμό της επίκουρης καθηγήτριας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

2006: αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με γνωστικό αντικείμενο *Νέα Ελληνική Φιλολογία, Θεωρία της Λογοτεχνίας*.

2007-2009: διευθύντρια του Τομέα ΜΝΕΦ του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

2007-2010: μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

2008-2010: μέλος της Επιτροπής Λογοτεχνικών Βραβείων του περιοδικού *Διαβάζω*.

2009: εκλογή στο Τμήμα Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α. στη βαθμίδα του αναπληρωτή καθηγητή με γνωστικό αντικείμενο *Νεοελληνική Φιλολογία* .(Διορισμός: Δεκ. 2010)

Μάιος 2014: εκλογή στη βαθμίδα του Καθηγητή.

2014-2015: Ερευνητικό πρόγραμμα του Ε.Κ.Π.Α. με αντικείμενο την Βιβλιογραφία Μαρίας Πολυδούρη, σε συνεργασία με την Αγγελική Γιώτη.

2016: Βραβείο Δοκιμίου της Ακαδημίας Αθηνών για τα βιβλία : Μαρία Πολυδούρη, *Τα ποιήματα*, (εισαγωγή-σχόλια-επίμετρο-) και Μαρία Πολυδούρη, *Ρομάντσο και άλλα πεζά* (εισαγωγή-σχόλια-επίμετρο-), Εκδόσεις Εστίας, 2014.

2014-2016: μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α.

2015-2017: Διευθύντρια του Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α.

2018-2020 Αναπληρώτρια διευθύντρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Φιλολογίας «Κοραής».

Είναι μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων και της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας.

II ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης

Προπτυχιακά μαθήματα

Παραδόσεις

1. Οι τύχες του Ε.Α. Πόε στην Ελλάδα.
2. Η λειτουργία του μύθου στην ποίηση του Γιώργου Σεφέρη και του Γιάννη Ρίτσου.
3. Κ. Βάρναλης - Κ.Γ. Καρυωτάκης.
4. Ο ελληνικός υπερρεαλισμός.
5. Όψεις του ιστορικού μυθιστορήματος στην ευρωπαϊκή και ελληνική λογοτεχνία.
6. Η ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη.
7. Η πόλη στη νεοελληνική λογοτεχνία.
8. Κ. Π. Καβάφης.
9. Εισαγωγή στη νεοελληνική φιλολογία.
10. Γυναικείες φωνές στη νεοελληνική λογοτεχνία: 1830-1930.

Σεμινάρια

1. Η ποίηση του Ν. Εγγονόπουλου και του Μ. Σαχτούρη.
2. Το κοινωνικό περιθώριο στη νεοελληνική λογοτεχνία.
3. Τάσεις του διηγήματος στη μεταπολεμική πεζογραφία.
4. Ο λογοτέχνης ως κριτικός.
5. Η εικόνα του πρόσφυγα στη νεοελληνική πεζογραφία.
6. Επιδράσεις της γαλλόφωνης ποίησης στη λογοτεχνία του μεσοπολέμου.
7. Ο νατουραλισμός.
8. Η ποιητική της αυτοβιογραφίας.

Μεταπτυχιακά Σεμινάρια

1. Ζητήματα νεοελληνικής κριτικής. Ευστοχίες και αστοχίες των κριτικών.

2. Νατουραλισμός και αισθητισμός στη νεοελληνική πεζογραφία.
3. Οι τύχες του Ε. Α. Πόε στην Ελλάδα.
4. Ανανεωτικές τάσεις στη μεταπολεμική πεζογραφία.

Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Προπτυχιακά μαθήματα

1. Θεωρία της πρόσληψης.
2. Εκδοχές του νατουραλισμού στη νεοελληνική πεζογραφία.
3. Η ποίηση του Κ. Π. Καβάφη.
4. Η ποίηση της γενιάς του τριάντα.
5. Το έργο του Δ. Σολωμού.

Μεταπτυχιακά Σεμινάρια

1. Νατουραλισμός και αισθητισμός στη νεοελληνική πεζογραφία.
2. Η λειτουργία του μύθου στην ποίηση της γενιάς του τριάντα
3. Αισθητισμός και νεορομαντισμός (1890-1930).
4. Η ποιητική της αυτοβιογραφίας
5. Χρήσεις του μύθου στη νεοελληνική λογοτεχνία (1880-1930).

Τμήμα Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Προπτυχιακά μαθήματα

1. Ποίηση της γενιάς του τριάντα
2. Πεζογραφία της γενιάς του τριάντα
3. Ελληνικός υπερρεαλισμός
4. Ποίηση Κ. Π. Καβάφη και Κ. Γ. Καρυωτάκη
5. Ποιητές της δεκαετίας του 1920
6. Σεμινάριο έρευνας
7. Η ποίηση του Διονυσίου Σολωμού
8. Σχολές και ρεύματα στη Νεοελληνική λογοτεχνία

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Μεταπτυχιακά Σεμινάρια

1. Ιδεολογία και λογοτεχνία
2. Νεοελληνική κριτική
3. Ειδικά θέματα πεζογραφίας
4. Ειδικά θέματα ποίησης
5. Χρήσεις της αρχαιότητας στη νεοελληνική ποίηση
6. Χρήσεις της αρχαιότητας στη νεοελληνική πεζογραφία
7. Αναπαραστάσεις της σεξουαλικότητας: από τη Ντεκαντάνς στον Μοντερνισμό
8. Η ποιητική τη αυτοβιογραφίας
9. Αρχειακή έρευνα

Εποπτεία διπλωματικών και διδακτορικών διατριβών.

Έχω εποπτεύσει αρκετές διπλωματικές εργασίες στα τμήματα Φιλολογίας των Πανεπιστημίων Κρήτης, Ιωαννίνων και Ε.Κ.Π.Α.

Έχω επίσης διατελέσει μέλος τριμελών εποπτικών επιτροπών και κύρια επόπτρια σε πέντε διατριβές του Πανεπιστημίου Κρήτης, σε πέντε του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και σε οχτώ διατριβές του Ε.Κ.Π.Α.

Τέλος, έχω διατελέσει μέλος πολλών εξεταστικών επιτροπών για την υποστήριξη διδακτορικών διατριβών.

Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο

(Μέλος του Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού προσωπικού [Σ.Ε.Π.])

2000-2001 και 2003-2004: Διδασκαλία του μαθήματος *Ιστορία Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*.

2004-2005, 2008-2009, 2011-2016: Διδασκαλία του μαθήματος *Νεοελληνική Φιλολογία 19^{ος} και 20^{ος} αιώνας*.

Προσκεκλημένη σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού

1. Διάλεξη στο Πανεπιστήμιο Marc Bloch του Στρασβούργου μετά από πρόσκληση του Département d'Etudes Néo-helleniques) με τίτλο «L'influence de Charles Baudelaire et d'Edgar Allan Poe sur l'oeuvre de Kostas Karyotakis» (Μάρτιος 2003).
2. Σεμιναριακά μαθήματα στο μεταπτυχιακό τμήμα του *Νεοελληνικού Ινστιτούτου του Πανεπιστημίου της Σορβόνης* με θέμα: «Ο Καρυωτάκης και η γενιά του τριάντα» (Μάιος 2003).
3. Διάλεξη: «Ο ερωτικός Κ. Γ. Καρυωτάκης: εξιδανίκευση και απόθηση» και Σεμινάριο: «Η υποδοχή του Ε. Α. Πόε στην Ελλάδα» στο Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Μονάχου (Μάιος 2005).
4. Διάλεξη: «*Décadence* και κοινωνική αμφισβήτηση στη δεκαετία του 1920» και σεμιναριακό μάθημα: «Το μυθιστόρημα της Ντόρας Ρωζέττη» στο Τμήμα Νεοελληνικών σπουδών του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης (Δεκέμβριος 2011).
9. Σεμιναριακά μαθήματα στο Τμήμα Νεοελληνικών σπουδών του Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης για την σχέση ευρωπαϊκής και ελληνικής *Decadence* (20-29 Μαΐου 2015) και ερευνητική εργασία στη βιβλιοθήκη για το ίδιο θέμα.
10. Συμμετοχή σε επιστημονική συνάντηση στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου - Τμήμα Νεοελληνικών σπουδών- με θέμα: *Τα Σχήματα του Νέου Ελληνισμού – Αναζητώντας το σχήμα της παράδοσης*. [Freie University, Βερολίνο 27- 28 Ιουνίου 2015]. Εισήγηση με τίτλο: «Η επινόηση του Αιγαίου στο έργο του Περικλή Γιαννόπουλου και στη γενιά του Τριάντα».
11. Προσκεκλημένη του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Harvard (CHS) στην κύκλο εκδηλώσεων Events Series 2019: Διάλεξη με τίτλο: Το γλωσσικό ζήτημα και «η γενιά του τριάντα, Αίθουσα Πρυτανείας του Πανεπιστημίου Πατρών (10.04.2019).
12. Μέλος της εξεταστικής επιτροπής στην διδακτορική διατριβή της Vasiliki Tsaita-Tsilimeni, « Se narrer, se produire : Identité, critique sociale et écriture littéraire chez les écrivains de la "Génération des années 1920" en Grèce » UNIVERSITÉ DE GENÈVE FACULTÉ DES LETTRES , Département des

langues et des littératures méditerranéennes , slaves et orientales, Unité de Grec moderne, Γενεύη 2017.

13. Μέλος της εξεταστικής επιτροπής στη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία (Master of Research), της Dimitra Maravelaki, «Elective affinities: the presence of Emile Zola in modern Greek fiction of the first half of the 20th century», Centre for Byzantine, Ottoman and Modern Greek Studies, University of Birmingham (Δεκέμβριος 2019).

IV

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΜΠΟΣΙΑ

1. Πρώτο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης (Αθήνα, 13-16.5.1981). Εισήγηση: «Η διδασκαλία της Ιστορίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο».
2. Επιστημονικό Συμπόσιο *Καρνωτάκης και Καρνωτακισμός* (Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας της Σχολής Μωραΐτη, Αθήνα, 31.1.1997). Εισήγηση: «Ο Καρνωτάκης και οι υπερρεαλιστές».
3. Επιστημονικό Συμπόσιο *Ο περιοδικός τύπος στο Μεσοπόλεμο* (Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 26-27 Απριλίου 1999). Εισήγηση: «Το *Φραγκέλιο* του Νίκου Βέλμου. Μια ιδιότυπη φωνή στη φθίνουσα δεκαετία του '20».
4. Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο *Ο Ελληνισμός της Διασποράς* (Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και Δήμος της Κω, 4-7 Αυγούστου 2000). Εισήγηση: «Η διασπορά στη λογοτεχνία. Τρία παραδείγματα: Παλαιολόγος – Χατζής – Βαλτινός».
5. Συμπόσιο *Στρατή Τσίρκα* (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Αθήνα 3-5 Νοεμβρίου 2000). Εισήγηση: «*Αδερφέ μου Κόλλια...- Αδελφέ Τζιοβάνι...*Τεκμήρια μιας θερμής φιλίας».
6. 8^ο Διεθνές Συνέδριο («Καβάφια») στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο (26-28.3.2001) *Stratis Tsirkas: The Egyptian Realism of a Greek Modernist*. Εισήγηση: «Τσίρκας – Καββαδίας: Μια φιλία στην Αίγυπτο».

7. Διεθνές Συνέδριο για τα εκατό χρόνια από τη γέννηση του *Ανδρέα Εμπειρικού* (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Άνδρος 28-30 Ιουνίου 2001). Εισήγηση: «Walt Whitman: ένας ισχυρός πρόγονος του Ανδρέα Εμπειρικού».
  8. Διεθνές Συνέδριο *Η πρόσληψη της αρχαιότητας στο βυζαντινό και νεοελληνικό μυθιστόρημα* (Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο 9-10 Νοεμβρίου 2001). Εισήγηση: «Αρχαιότητα και πολιτική σάτιρα: Πέτρος Πικρός και Κώστας Βάρναλης».
  9. Διεθνές Συνέδριο *Άγγελος Σικελιανός* (Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 17-18 Νοεμβρίου 2001). Εισήγηση: «Ο Άγγελος Σικελιανός και το παράδειγμα του Walt Whitman».
-
10. Β΄ Διεθνές Συνέδριο Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών *Η Ελλάδα των νησιών από τη Φραγκοκρατία ως σήμερα* (Πανεπιστημιούπολη του Ρεθύμνου, 10-12 Μαΐου 2002). Εισήγηση: «Το νησί ως εξορία: συμβολικά και ρεαλιστικά τοπία στη νεοελληνική ποίηση».
  11. Διεθνής Συνάντηση *Ο ελληνικός τύπος, 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές Προσεγγίσεις* (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα, 23-25 Μαΐου 2002). Ομιλία σε στρογγυλή τράπεζα με θέμα: «Τύπος και λογοτεχνία: μια αμφιλεγόμενη σχέση».
  12. Γ΄ Επιστημονική Συνάντηση (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών, 3-6 Οκτωβρίου 2002): *Μνήμη Άλκη Αγγέλου: Τα άφθονα σχήματα του παρελθόντος. Ζητήσεις της πολιτισμικής ιστορίας και της θεωρίας της λογοτεχνίας*. Εισήγηση: «Μεταφράζοντας τον Ε. Α. Πόε. Μια λανθάνουσα μετάφραση του Εμμανουήλ Ροΐδη».
  13. Μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής στο Διεθνές Συνέδριο *Ν. Καζαντζάκης. Το έργο και η πρόσληψή του* (Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο, 23-25 Απριλίου 2004). Εισήγηση: «Αυτοβιογραφία και μυθοπλασία στην Αναφορά στον Γκρέκο του Νίκου Καζαντζάκη».
  14. Τετράημερο Λόγου και Τέχνης: *Αφιέρωμα στη σάτιρα* (Άγιος Νικόλαος Κρήτης 23-26 Σεπτεμβρίου 2004). Εισήγηση: «Ο Παλαμάς και τα Σατιρικά Γυμνάσματα».
  15. Διεθνές Συνέδριο: *Ο ποιητής και ο πολίτης Γιάννης Ρίτσος* (Μουσείο Μπενάκη, 28/9-1/10 2005). Εισήγηση: «Ο Γιάννης Ρίτσος και οι κριτικοί του».
  16. Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο για τον Γιάννη Σκαρίμπα (Χαλκίδα 11-13 Νοεμβρίου 2005). Εισήγηση: «Απηχήσεις του Ε. Α. Πόε στο έργο του Γιάννη Σκαρίμπα».

17. Διεθνές Συνέδριο: *Μ. Καραγάτσης. Ιδεολογία και ποιητική* (Μουσείο Μπενάκη 4-5 Απριλίου 2008). Εισήγηση: «Όψεις του έρωτα στον Μ. Καραγάτση: δοκίμιο και μυθιστόρημα».
18. Γ' Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο: *Παράδοση και εκσυγχρονισμός στο νεοελληνικό θέατρο: από τις απαρχές στη μεταπολεμική εποχή* (Ρέθυμνο 23-26 Οκτωβρίου 2008). Εισήγηση: «Ο Πέτρος Πικρός και η κριτική θεάτρου».
19. Συμπόσιο: *Ελευθέριος Βενιζέλος και Πολιτιστική Πολιτική*, (Συνδιοργάνωση: Μουσείο Μπενάκη και Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», 21-22 Νοεμβρίου 2008). Εισήγηση: «Βενιζελικοί και αντιβενιζελικοί στο λογοτεχνικό πεδίο του Μεσοπολέμου».
20. Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας σε συνεργασία με τον Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών: *Γραφές της Μνήμης. Σύγκριση–αναπαράσταση-θεωρία* (27-30 Νοεμβρίου 2008). Εισήγηση: «Εκδοχές της Σαλώμης: από τον ευρωπαϊκό αισθητισμό στη νεοελληνική λογοτεχνία».
21. Συνέδριο στη Μνήμη του Α. Αργυρίου: *Για μια Ιστορία της Λογοτεχνίας του 20ου αιώνα*. Πανεπιστήμιο Κρήτης- Μουσείο Μπενάκη, Ρέθυμνο, Μάιος 2011. (Εισήγηση: «Η δεκαετία του 1920. Από την ποίηση της παρακμής στην κοινωνική αμφισβήτηση»).
22. Τέταρτο Πανευρωπαϊκό Συνέδριο της Ε.Ε.Ν.Σ. (Πανεπιστήμιο της Γρανάδας, 9-12 Σεπτεμβρίου 2010). Εισήγηση: «Ζητήματα ταυτότητας και γυναικεία ομοφυλοφιλία στη νεοελληνική λογοτεχνία».
23. Επιστημονικό Συμπόσιο. *Επιρροές του Οδυσσέα Ελύτη*, (11, 12 και 13 Νοεμβρίου 2011) Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης. Εισήγηση: «Ο υπερρεαλισμός του Οδυσσέα Ελύτη και η θητεία του στον Ελύαρ».
24. Ε' Διεθνές Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας. *Η ποιητική του τοπίου* (Αθήνα, 19-22 Ιανουαρίου 2012) Εισήγηση: «Μπωντλαίρ- Καρυωτάκης: συμβολικά και ρεαλιστικά τοπία της θάλασσας».

25. Διεθνές Συνέδριο. *Παρίσι-Αθήνα (1919-1939). Το διπλό ταξίδι*. Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας (EFA), Μουσείο Μπενάκη και Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών – ΙΤΕ (19- 20/01-2012) Εισήγηση: «Έλληνες ποιητές στο Παρίσι του μεσοπολέμου: Σεφέρης- Εμπειρίκος».
26. Συνέδριο *Νικηφόρος Βρεττάκος. Ποίηση και Ιστορία*, Μουσείο Μπενάκη και Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (09/11/2012 – 10/11/2012). Εισήγηση: «Νικηφόρος Βρεττάκος: από τον καρνωτακισμό στην αντιστασιακή λογοτεχνία».
27. Συνέδριο στη Μνήμη Βαγγέλη Αθανασόπουλου. (Μέλος της Επιστημονικής και οργανωτικής Επιτροπής) Τομέας ΜΝΕΦ, Τμήμα Φιλολογίας, Ε.Κ.Π.Α. Ιανουάριος 2013. Εισήγηση με θέμα: «Ο Λαπαθιώτης και η τέχνη της πρόκλησης».
28. Διεθνές Συνέδριο. *Η ποίηση και η ποιητική του Κωστή Παλαμά : Εβδομήντα χρόνια από τον θάνατό του*, 23-25 Οκτωβρίου 2013, Ίδρυμα Παλαμά-Ε.Κ.Π.Α. Εισήγηση: «Ο Παλαμάς και η γενιά του τριάντα».
29. Συνέδριο του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου αφιερωμένο στον Παναγιώτη Μουλά για τη Νεοελληνική κριτική (Κομοτηνή, Δεκέμβριος 2015), Εισήγηση: «Η κριτικός Άλκης Θρύλος».
30. Συμμετοχή στη ΙΔ΄ Διεθνή επιστημονική συνάντηση: *Ζητήματα Νεοελληνικής Φιλολογίας, Μετρικά, Υφολογικά, Κριτικά, Μεταφραστικά*, [Μνήμη Ξ.Α. Κοκκόλη], Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών. Εισήγηση: «Λογοτεχνία και ζωγραφική. Η συνάντηση του Περικλή Γιαννόπουλου με τον Φελισιέν Ροπς».
31. Διεθνές Συνέδριο προς τιμήν του Peter Mackridge «*Μα τι γυρεύουν οι ψυχές μας ταξιδεύοντας*»; *Αναζητήσεις και αγωνίες των ελλήνων λογοτεχνών του Μεσοπολέμου (1918-1939)*, Καλαμάτα, 18-19 Μαρτίου 2017. Εισήγηση: «Ο Γιώργος Σεφέρης και ο Φάκελος Περικλή Γιαννόπουλου».

32. Διεθνές επιστημονικό συνέδριο. *Νίκος Καζαντζάκης: από το χειρόγραφο στο κείμενο* (3 - 4/11- 2017), Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή. Εισήγηση (από κοινού με τη Βούλα Βασιλειάδη): «Νίκος Καζαντζάκης: *Memento scribere*. Τα ημερολόγια 1914-1915».
33. Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών. *Η νεοελληνική λογοτεχνία του 20ού αιώνα. Μία ευρωπαϊκή περίπτωση*. Προς τιμήν της Paola Maria Minucci, (20- 23/11- 2018), Πανεπιστήμιο Ρώμης Sapienza. Εσήγηση: «Σολωμού συντριβή και δέος: Όψεις της γενεαλογίας του Οδυσσέα Ελύτη».
34. Επιστημονικό συνέδριο. *Οδυσσέας Ελύτης, 40 χρόνια από την απονομή του Νόμπελ*, Σπίτι της Κύπρου σε συνεργασία με το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, (29 -30/11- 2019). Εσήγηση: «Αγγέλων όψεις στο έργο του Οδυσσέα Ελύτη».

V

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ- ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ (επιλογή)

1. 1988-1993: Journées Pédagogiques—Βρυξέλλες. Συμμετοχή στα ετήσια Σεμινάρια των διδασκόντων στα Ευρωπαϊκά Σχολεία με αντικείμενο τη διδακτική της Μητρικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας και την εναρμόνιση της διδασκαλίας των διαφορετικών γλωσσικών τμημάτων στα πλαίσια του αναλυτικού προγράμματος των Ευρωπαϊκών Σχολείων.
2. Διάλεξη με θέμα: «Η διδασκαλία της ελληνικής λογοτεχνίας στην εκπαίδευση» σε ημερίδα για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας που διοργάνωσε η Euro-Livres στις Βρυξέλλες (6. 5. 1994) υπό την αιγίδα του ΥΠ.ΕΠΘ, στα πλαίσια της Ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
3. Διάλεξη με θέμα: «Η παρουσία του Μπωντλαίρ στο έργο του Ανδρέα Εμπειρικού» στην *Ημερίδα για τον Α. Εμπειρικό* που διοργάνωσε το Ίδρυμα Γουλανδρή - Χορν (11. 12. 1995).
4. Συμμετοχή στα *Σεμινάρια της Ερμούπολης* (8-17.Ιουλίου 1999). Διοργάνωση: Εθνικό Ίδρυμα Νεοελληνικών Ερευνών και Επιστημονικό Ίδρυμα Κυκλάδων.

- Θεματική ενότητα: *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνικής κριτικής*. Εισήγηση: «Τάσεις της κριτικής στο Μεσοπόλεμο: η στροφή προς το μυθιστόρημα».
5. Συμμετοχή στα *Σεμινάρια της Ερμούπολης* (27-16 Ιουλίου 2000). Θεματική ενότητα *Ευστοχίες και αστοχίες της ελληνικής λογοτεχνικής κριτικής*. Εισήγηση: «Ο Καρυωτάκης και η κριτική της γενιάς του '30».
  6. Ομιλία με τίτλο «Τα διηγήματα της Αγγέλας Καστρινάκη» σε εκδήλωση (5. 11. 1999) που διοργάνωσε το περιοδικό *Πλανόδιον* στην Αίθουσα Τέχνης του Δήμου Αθηναίων.
  7. Συμμετοχή στην ημερίδα της Πανελλήνιας Πολιτιστικής Κίνησης (Αθήνα, 29. 11. 1999) *150 χρόνια από το θάνατο του Έντγκαρ Άλαν Πόε*. Εισήγηση: «Οι τύχες του Ε.Α. Πόε στην Ελλάδα».
  8. Ομιλία με τίτλο «Τα λογοτεχνικά περιοδικά στο μεσοπόλεμο» στην εκδήλωση με θέμα *Τα ελληνικά λογοτεχνικά περιοδικά στον 20ό αιώνα*, που διοργάνωσε το βιβλιοπωλείο Πολύεδρο στην Πάτρα (10.6.2000).
  9. Ομιλία στη Στοά του Βιβλίου (11 Δεκεμβρίου 2000) για την ποιητική συλλογή του Τίτου Πατρίκιου *Η αντίσταση των γεγονότων*.
  10. Ομιλία με τίτλο «Η αποχαιρετιστήρια επιστολή του Καρυωτάκη. Μια νέα απόπειρα ερμηνείας των λογοκριμένων αποσπασμάτων της», Ημερίδα για τον Κ. Γ. Καρυωτάκη που διοργανώθηκε στην Τρίπολη (9. 2. 2001) από το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Τριπόλεως, τη Θεατρική ομάδα και τον Φιλοτεχνικό όμιλο Τρίπολης.
  11. Ομιλία στο Κέντρο Λόγου και Τέχνης 104 για την συλλογή διηγημάτων της Άλκης Ζέη *Η δωδέκατη γιαγιά και άλλα* (24. 5. 2001).
  12. Δύο σεμιναριακά μαθήματα με θέμα «Όψεις της ποίησης του Γιώργου Σεφέρη», στα πλαίσια προγράμματος του Κέντρου Ελευθέρων Σπουδών της Βικελαίας Βιβλιοθήκης Ηρακλείου (Β' Εξάμηνο 2001).
-
13. Ομιλία στην Ημερίδα *Υπό το φως του παρόντος* (1.3.2002, Πολιτιστικό Κέντρο Σ.Υ.Τ.Ε.). Τίτλος: «Το ποιητικό μας παρελθόν: από την οπτική του ιστορικού στη ματιά του αναγνώστη».
  14. Ομιλία στην τιμητική εκδήλωση *Νίκος Κατηφόρης 1903-1967* που διοργανώθηκε από την Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών στο Πνευματικό κέντρο του Δήμου Αθηναίων (8.3.2002). Τίτλος: «Ο Νίκος Κατηφόρης και οι *Νέοι Πρωτοπόροι*».

15. Ομιλία στην εκδήλωση *Νεοελληνική Ποίηση και Ιστορική Συνείδηση* (Τμήμα Φιλολογίας και Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης, Αμφιθέατρο της Ιατρικής Σχολής, Ηράκλειο, 16.4.2003). Τίτλος: «Καβάφης και Ιστορία».
16. Ανακοίνωση με θέμα «Ο ερωτικός Καρυωτάκης», στην εκδήλωση για τα 75 χρόνια από το θάνατο του ποιητή (Μουσείο Μπενάκη, 1.10.2003).
17. Ανακοίνωση με θέμα «Ο σατιρικός Παλαμάς» σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του εορτασμού των 60 χρόνων από το θάνατο του ποιητή (αμφιθέατρο Υπουργείου Πολιτισμού, 10.11.2003).
18. Ομιλία στο Μουσείο Μπενάκη (27.01.2004) με θέμα τη συλλογή διηγημάτων του Θανάση Βαλτινού *Εθισμός στη νικοτίνη* (Μεταίχιμο, 2003).
19. Συμμετοχή στην εκδήλωση για το έργο του Δημοσθένη Βουτυρά, που οργανώθηκε από την Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού (π. *Μνήμων*), στις 10.03.2004.
20. Ομιλία με θέμα «Το αποτύπωμα της Ιστορίας στην ελληνική ποίηση: Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, Εμφύλιος, Δικτατορία.» (1/11/2004, Ίδρυμα Τάκης Σινόπουλος, Κύκλος Ομιλιών: *Ποίηση και Ιστορία*).
21. Ομιλία με θέμα «Μαρία Πολυδούρη: μιας δυνατής ζωής τα μυστικά». 29^ο *Ποιητικό Βήμα*, (22/06/2005) Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Αίθουσα Λόγου Στοάς του Βιβλίου.
22. Συμμετοχή στα *Σεμινάρια της Ερμούπολης* (Ιούλιος 2005). Διοργάνωση: Εθνικό Ίδρυμα Νεοελληνικών Ερευνών και Επιστημονικό Ίδρυμα Κυκλάδων. Θεματική ενότητα: *Το κείμενο, ο αναγνώστης, κι ανάμεσά τους η κριτική*. Εισήγηση: «Αντανακλάσεις του έργου του Έ. Α. Πόε στην νεοελληνική λογοτεχνία: από τους εκπροσώπους του αισθητισμού στη γενιά του ‘30».
23. Συμμετοχή στα *Σεμινάρια της Ερμούπολης*, (12-13 Ιουλίου 2006). Διοργάνωση: Εθνικό Ίδρυμα Νεοελληνικών Ερευνών και Επιστημονικό Ίδρυμα Κυκλάδων. Θεματική ενότητα: *Η συγκρότηση του λογοτεχνικού πεδίου στην Ελλάδα: 19ος - 20ος αιώνας*. Εισήγηση: «Η γενιά του τριάντα και το αίτημα της ‘γλωσσικής συμμόρφωσης’».
24. Διάλεξη στα πλαίσια του Σεμιναρίου «Λογοτεχνία και Πολιτική» της Γαλλικής Σχολής των Αθηνών με τίτλο: «Ο Πωλ Ελυάρ στην Ελλάδα: Αθήνα 1946 – Γράμμος 1949». (Αίθουσα Διαλέξεων της Γαλλικής Σχολής, 15.5.2013).
25. Μεταπτυχιακό σεμινάριο για με θέμα «Φουτουρισμός μαρξισμός. Η περίπτωση του Νικήτα Ράντου» στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών (2009)

26. Διάλεξη στο Colloquium του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ. Με θέμα: «Εκδοχές της Σαλώμης: από την ευρωπαϊκή *Décadence* στη νεοελληνική λογοτεχνία» (2012).
27. Διάλεξη στα πλαίσια του Σεμιναρίου «Λογοτεχνία και Πολιτική» της Γαλλικής Σχολής των Αθηνών με τίτλο: «Ο Πωλ Ελνάρ στην Ελλάδα: Αθήνα 1946 – Γράμμος 1949». (Αίθουσα Διαλέξεων της Γαλλικής Σχολής, 15.5.2013).
28. Μανόλης Αναγνωστάκης: «Ο ποιητής και η πολιτεία του», Τιμητική εκδήλωση για τον Αναγνωστάκη, 9 Δεκεμβρίου 2015, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.
29. Εισήγηση: «Η ποίηση στον μαύρο ήλιο της μελαγχολίας», στην ημερίδα *Η κατάθλιψη στη ζωή και στην Τέχνη*, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών (15.03.2016).
30. Διάλεξη στο Colloquium του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με θέμα: «Ο Περικλής Γιαννόπουλος και η μυθολογία του Αιγαίου».
31. Διάλεξη στο Colloquium του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ. Με θέμα: «Η ποιητική της *Décadence* και το παράδοξο στη νεοελληνική λογοτεχνία» (2014).
32. Ομιλία: «Ο Ποιητής Μίνως Ζώτος (1905-1932)», Ημερίδα Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Ιερής Πόλης Μεσολογγίου, Τρικούπειο Πολιτιστικό Κέντρο, Μεσολόγγι (2017).
33. Εισήγηση: «Μνήμη Μάνου Χαριτάτου ή το ΕΛΙΑ και οι νεοελληνικές σπουδές», Εκδήλωση μνήμης Μάνου Χαριτάτου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αμφιθέατρο του Ιδρύματος Βασίλη & Ελίζας Γουλανδρή (Δεκέμβριος 2019).

VII

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ

Α.

Διδακτορική διατριβή

Λογοτεχνία και Πολιτική στον μεσοπόλεμο. Τα λογοτεχνικά περιοδικά της αριστεράς: 1924-1936. Δακτυλόγραφη διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1988.

Τόμος I, σελ. 333.

Η εργασία αυτή έχει αντικείμενό της την εξέταση των σχέσεων λογοτεχνίας και πολιτικής, οι οποίες προσλαμβάνουν μια νέα διάσταση στην περίοδο του Μεσοπολέμου κάτω από την επίδραση των μαρξιστικών ιδεών και των ευρωπαϊκών κομμουνιστικών κινημάτων, τόσο στο πεδίο της θεωρίας και της κριτικής, όσο και στην περιοχή της τέχνης.

Η προβληματική της ευρωπαϊκής μαρξιστικής διανόησης για τα ζητήματα της τέχνης δεν υπήρξε ενιαία και ομοιόμορφη όπως αβασάνιστα θα μπορούσε να συμπεράνει κανείς, κρίνοντας κυρίως εκ των υστέρων, με βάση την εικόνα που κυριαρχεί μετά το 1930. Γιατί κατά τη μετάβαση από την πρώτη στη δεύτερη μεταπολεμική δεκαετία πολλά αλλάζουν στην περιοχή της ιδεολογίας και της αισθητικής. Οι πολιτικές εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση (θάνατος του Λένιν, δύσκολη συνύπαρξη Τρότσκι - Στάλιν, τελική επικράτηση του σταλινισμού) αφήνουν τα ίχνη τους στον χώρο της θεωρίας και της τέχνης. Η βαθμιαία κατάργηση των καλλιτεχνικών πρωτοποριών στο τέλος της δεκαετίας του '20 και η καθιέρωση του σοσιαλιστικού ρεαλισμού το 1934, είναι τα γνωστότερα παραδείγματα αυτών των εξελίξεων που επηρεάζουν την πορεία της τέχνης στον ευρύτερο μαρξιστικό χώρο. Οι Έλληνες λογοτέχνες και διανοούμενοι που ανήκουν στο χώρο της Αριστεράς παρακολουθούν τα γεγονότα αυτά ενώ παράλληλα διαμορφώνουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία τους και αναπτύσσουν την προβληματική τους μέσα στις συνθήκες της εγχώριας πολιτικής και λογοτεχνικής πραγματικότητας.

Μέσα σ' αυτόν τον ορίζοντα εντοπίζονται τα θέματα, διατυπώνονται οι υποθέσεις εργασίας και διεξάγεται η αντίστοιχη η έρευνα που βασίζεται κατά κύριο λόγο στα λογοτεχνικά περιοδικά. Πρόκειται για μια επιλογή αναγκαία, για δύο λόγους που συνδέονται με τις συνθήκες μέσα στις οποίες εκφράζονται οι ιδεολογικές και αισθητικές αντιλήψεις της εποχής.

α) Επειδή τα περιοδικά είναι κυρίως ο χώρος όπου συγκεντρώνονται οι λογοτέχνες και οι διανοούμενοι, διαλέγονται και συγκροτούνται ως ομάδες με κάποια εσωτερική συνοχή και σταθερότητα, και διατυπώνουν τις ιδέες τους.

β) Επειδή τα λογοτεχνικά περιοδικά του μεσοπολέμου παρουσιάζουν με μεγαλύτερη ένταση ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: δεν περιορίζονται στο πεδίο της λογοτεχνίας αλλά ενδιαφέρονται και ασχολούνται ενεργητικά με τα γενικότερα ζητήματα της χώρας. Βεβαίως, η λογοτεχνική συνιστώσα είναι πάντοτε κυρίαρχη, όμως στην πλειονότητα των περιοδικών αυτών δεν υπάρχει μια προγραμματική οριοθέτηση της λογοτεχνίας που να την διακρίνει από ή και να την αντιπαραθέτει προς την κοινωνική πραγματικότητα. Πρόκειται για μια διάσταση που αποκτά ιδιαίτερη έμφαση

στα λογοτεχνικά περιοδικά της Αριστεράς, καθώς οι κοινωνικές και πολιτικές συνιστώσες της λογοτεχνίας αποτελούν το κυρίαρχο θέμα και το νεότερο στοιχείο με τα οποία προσδιορίζεται η συμβολή της και γύρω από τα οποία οργανώνεται ο κριτικός της λόγος.

Το 1924, τη χρονιά που το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος μετονομάζεται σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, σημειώνεται η εμφάνιση των *Νέων Βωμών*, του πρώτου λογοτεχνικού περιοδικού της Αριστεράς που συνδέεται με τον πολιτικό φορέα της. Αυτό το χρονικό όριο αποτελεί και το αφετηριακό σημείο έρευνας της διδακτορικής μου διατριβής. Το 1936, χρονιά που εγκαθιδρύεται η δικτατορία του Μεταξά, λειτουργεί ως αναγκαστικό τέρμα της: είναι η χρονιά που κλείνει το περιοδικό *Νέοι Προτοπόροι* και ο μαρξιστικός λόγος παύει να ακούγεται δημόσια. Ανάμεσα σε αυτά τα δύο ακραία χρονικά όρια, που συμπίπτουν με τα όρια της βραχύβιας πρώτης Ελληνικής Δημοκρατίας, απλώνεται ο χάρτης που αποτυπώνει την εξέλιξη των ιδεών και τις θέσεις της ελληνικής Αριστεράς για τη λογοτεχνία, έτσι όπως αυτές παρουσιάζονται μέσα από τα θεωρητικά κείμενα, τον κριτικό λόγο και τις επιλογές των έργων που φιλοξενούνται στις σελίδες των λογοτεχνικών περιοδικών. Τα ειδικά θέματα που προκύπτουν από την χαρτογράφηση είναι τα ακόλουθα:

I Το πρώτο αφορά στο είδος της οργανωτικής και ιδεολογικής σύνδεσης των αριστερών λογοτεχνικών περιοδικών με τον πολιτικό οργανισμό του Κομμουνιστικού Κόμματος. Η εξέλιξη της σχέσης αυτής δεν είναι ευθύγραμμη αλλά παρουσιάζει ορισμένες ενδιαφέρουσες διακυμάνσεις, οι οποίες ανιχνεύονται γενικά στην ύλη των περιοδικών, και ειδικότερα στα κείμενα που αφορούν σε ζητήματα 'γραμμής'. Τέτοιας λογής κείμενα είναι τα κύρια άρθρα, οι ανακοινώσεις και οι μόνιμες στήλες των τελευταίων σελίδων στις οποίες σχολιάζονται πρόσωπα και πράγματα της επικαιρότητας.

II Το δεύτερο μεγάλο και εξαιρετικά ενδιαφέρον θέμα το οποίο προκύπτει από την πορεία της έρευνας είναι η προβληματική που αναπτύσσεται με αντικείμενο τον κοινωνικό ρόλο της λογοτεχνίας, καθώς και την ειδική σχέση της με την ιδεολογία και τις καλλιτεχνικές πρωτοπορίες. Ειδικότερα εδώ εξετάζονται τα ακόλουθα:

α) Η πρόσληψη στον ελλαδικό χώρο των συζητήσεων που διεξάγονται την ίδια εποχή στη Σοβιετική Ένωση -όπως για παράδειγμα ανάμεσα στους οπαδούς της προλεταριακής τέχνης και τους φουτουριστές κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920- αλλά και οι ανάλογες αναζητήσεις των μαρξιστών της Δυτικής Ευρώπης.

β) Ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζουν την ελληνική λογοτεχνική πραγματικότητα και κυρίως τη μαρξιστική θεωρία και κριτική της λογοτεχνίας.

γ) Η επίδραση που ασκεί το Πρώτο Συνέδριο των Σοβιετικών Συγγραφέων(1934) και η καθιέρωση του «σοσιαλιστικού ρεαλισμού» στο πεδίο της λογοτεχνικής δημιουργίας και του θεωρητικού λόγου.

III Τέλος, ένα τρίτο ζήτημα είναι το κατά πόσο οι δύο παραπάνω παράγοντες επηρεάζουν τη λογοτεχνική παραγωγή των Ελλήνων λογοτεχνών που εμπνέονται από την σοσιαλιστική ιδεολογία και πολύ περισσότερο εκείνων που στρατεύονται στην υπόθεση της κοινωνικής ανατροπής. Αυτό το ζήτημα είναι και το πλέον δυσχερές, γιατί η πλήρης διερεύνηση και η συνολική αποτίμησή του θα απαιτούσαν την εκπόνηση μιας ειδικής μελέτης που θα ξεπερνούσε κατά πολύ το πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής η οποία στηρίζεται κυρίως στα λογοτεχνικά περιοδικά. Κατά συνέπεια αντιμετωπίζεται στο βαθμό που το ερευνητικό υλικό προσφέρει τα απαραίτητα στοιχεία για την ανάδειξη ορισμένων παραδειγμάτων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας κατά το δυνατόν ολοκληρωμένης εικόνας για τη σχέση λογοτεχνίας και πολιτικής, έτσι όπως εμφανίζεται στους μαρξιστικούς κύκλους του μεσοπολέμου.

Στη μέθοδο έκθεσης και παρουσίασης του ερευνητικού υλικού διασταυρώνονται μια προβληματική ιστορική-γενεαλογική, που παρακολουθεί την πορεία και τις διαδικασίες μετατόπισης στο πεδίο της θεωρίας και της κριτικής αποτίμησης της λογοτεχνίας, με μια προβληματική θεματική, που επιδιώκει να απομονώσει τα κύρια στοιχεία και τις σχέσεις που ορίζουν τις κάθε φορά κατακτημένες ενδιάμεσες ισορροπίες. Στο εσωτερικό κάθε μιας από αυτές γίνεται προσπάθεια να συνυπολογιστούν παράμετροι που απορρέουν από την ίδια την αναζήτηση των σταθερών σημείων μιας θεωρίας της λογοτεχνίας και από τα προβλήματα που αναδεικνύει ο δημόσιος διάλογος, τόσο στους κόλπους της Αριστεράς, όσο και μεταξύ των διαφορετικών ιδεολογικών ρευμάτων, με παραμέτρους που προκύπτουν από τις αλλαγές στην ηγεσία του Κομμουνιστικού κόμματος, τις αποφάσεις για τη λογοτεχνία που εφαρμόζει κάθε φορά το κόμμα-οδηγός της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και την προβληματική σχετικά με το ρόλο της επαναστατικής τέχνης που αναπτύσσεται στη Δυτική Ευρώπη.

Οι ερευνητικοί στόχοι που συνοπτικά περιγράφονται στις προηγούμενες παραγράφους, επέβαλαν τη λεπτομερειακή εξέταση της ύλης των αριστερών περιοδικών του μεσοπολέμου. Παράλληλα η περιέργεια του ερευνητή, αλλά και οι ανάγκες των υπο εξέταση ζητημάτων, οδήγησαν και σε άλλα έντυπα που εκδίδονται την ίδια εποχή και στα οποία οι αριστεροί διανοούμενοι και λογοτέχνες καταθέτουν τις

απόψεις τους, όπως επίσης και στα λογοτεχνικά έργα που αποτελούν είτε το αντικείμενο κριτικής είτε το πεδίο της προσωπικής δημιουργίας τους. Προσκομίζονται επίσης στοιχεία πραγματολογικά όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο για την πληρέστερη κατανόηση της εποχής, των κοινωνικών συνθηκών, αλλά και των ηθικών και ψυχολογικών πλεγμάτων μέσα από τα οποία μιλούν και δρουν οι λογοτέχνες και οι διανοούμενοι της μεσοπολεμικής Αριστεράς.

Ο πρώτος τόμος της διδακτορικής διατριβής χωρίζεται σε δέκα κεφάλαια:

Στο **πρώτο κεφάλαιο** με τίτλο «Πρώιμες αναζητήσεις» αρχικά εξετάζονται ορισμένα πρώιμα κείμενα σχετικά με το θέμα «τέχνη και σοσιαλισμός» που εντοπίζονται στα *Σοσιαλιστικά Φύλλα* του Ν. Γιαννού, στα *Γράμματα* της Αλεξάνδρειας και στον *Νουμά*. Στη συνέχεια παρουσιάζεται το περιοδικό *Νέοι Βωμοί* και οι συνεργάτες του, ενώ παράλληλα με την ιδέα της κοινωνικής αλλαγής επισημαίνεται και η άποψη για την αυτονομία του λογοτεχνικού έργου. Το κεφάλαιο κλείνει με δυο περιοδικά από τον χώρο της ευρύτερης σοσιαλιστικής κίνησης: α) τη *Διανόηση*(1925), ένα βραχύβιο περιοδικό στις σελίδες του οποίου εντοπίζεται και ένα λανθάνον κείμενο του Κώστα Βάρναλη που συνδυάζει στοιχεία από τα έργα του *Ο Σολωμός χωρίς μεταφυσική* και *Το φως που καίει*, και β) την *Αναγέννηση*, το περιοδικό του Εκπαιδευτικού Ομίλου, το οποίο μετά την διάσπαση του 1927 και με την καθοδήγηση του Δ. Γληνού στρέφεται σε ξεκάθαρα σοσιαλιστικές θέσεις.

Το **δεύτερο κεφάλαιο** έχει τίτλο «Η κριτική των αστικών αξιών» και εστιάζει σε ένα σημαντικό χαρακτηριστικό που προσδιορίζει την κριτική της Αριστεράς στη δεκαετία του 1920, αλλά και ένα σημαντικό μέρος της λογοτεχνικής παραγωγής. Μέσα στον ορίζοντα της ιδεολογικής κρίσης και της πολιτικής αστάθειας αξιολογούνται θετικά τα έργα του Πέτρου Πικρού, πεζογράφου του κοινωνικού περιθωρίου, και του Κώστα Βάρναλη, αλλά και του Στράτη Μυριβήλη ή ακόμα και του Κώστα Καρυωτάκη. Παράλληλα εξετάζεται η συζήτηση περί «προλεταριακής λογοτεχνίας» που αποτυπώνεται στο περιοδικό *Νέα Επιθεώρηση* που διευθύνει ο -μαρξιστής τότε- Αιμίλιος Χουρμούζιος κατά το πρότυπο του περιοδικού *Monde* που εκδίδει ο συγγραφέας Ανρί Μπαρμπύς.

Το **τρίτο κεφάλαιο** έχει τίτλο «Η περίοδος των *Πρωτοπόρων* (1930-1931)» και αναφέρεται στην ιδεολογική ταυτότητα και τις αισθητικές αναζητήσεις αυτού του περιοδικού το οποίο διευθύνει ο Πέτρος Πικρός και συνδέεται στενότερα -από όσο τα αριστερά περιοδικά της προηγούμενης δεκαετίας- με τον πολιτικό φορέα της Αριστεράς. Εξετάζεται κατά συνέπεια εδώ η συστηματική προσπάθεια του νέου περιοδικού να λειτουργήσει ως συλλογικό όργανο, καθώς και η πρωτοβουλία που

αναλαμβάνει η συντακτική του ομάδα για τη δημιουργία μιας λογοτεχνίας «προλεταριακής».

Το **τέταρτο κεφάλαιο**, «Από τον κοινωνικό προβληματισμό στον κομματικό παρεμβατισμό», είναι αφιερωμένο στην περίοδο των *Νέων Πρωτοπόρων*, του περιοδικού που δημιουργήθηκε μετά το κλείσιμο των *Πρωτοπόρων* και την απομάκρυνση του Πέτρου Πικρού. Αν ο πρώτος χρόνος του περιοδικού (1931-1932) χαρακτηρίζεται από τη δυναμική παρουσία διανοουμένων και λογοτεχνών που ανήκουν σε ένα ευρύτερο προοδευτικό χώρο, το 1933 παρατηρείται μια στροφή προς ένα πιο αυστηρό κομματικό πλαίσιο, παρά την παρουσία φωτισμένων πνευματικών μορφών της Αριστεράς όπως είναι για παράδειγμα η ανάληψη καθοδηγητικού ρόλου από τον Δημήτρη Γληνό αλλά και από τον Νίκο Καρβούνη.

Στο **πέμπτο κεφάλαιο** «Προλεταριακή λογοτεχνία. Μια οριστικά μισοτελειωμένη συζήτηση», εξετάζονται οι κριτικές και θεωρητικές συνιστώσες του διαλόγου με αντικείμενο τη μορφή και το περιεχόμενο της επαναστατικής τέχνης. Παρουσιάζονται κυρίως οι απόψεις των Νίκου Κατηφόρη, Νικήτα Ράντου (Ν. Κάλας), Αλεξάνδρας Αλαφούζου, Αντρέα Ζεβγά (Αιμίλιου Χουρμούζιου) και Δημήτρη Γληνού. Η συζήτηση κλείνει οριστικά μετά το *Πρώτο Συνέδριο Σοβιετικών Συγγραφέων* (1934), το οποίο εξετάζεται αναλυτικά σε επόμενο κεφάλαιο.

Το **έκτο κεφάλαιο** «Πολιτική και καλλιτεχνική πρωτοπορία», είναι αφιερωμένο σε ένα σημαντικό θέμα που απασχολεί τους μαρξιστές λογοτέχνες στη διάρκεια της δεκαετίας του '20 και στις αρχές της δεκαετίας του '30. Ειδικότερα εντοπίζονται: α) τα κείμενα που αφορούν στον φουτουρισμό και η παρουσία στις σελίδες των ελληνικών λογοτεχνικών περιοδικών ποιητών όπως ο Μαγιακόφσκι και ο Χικμέτ. Περισσότερο ενδιαφέρουσα κρίνεται η παρουσία των μεταφρασμένων ποιημάτων του Μαγιακόφσκι, ενώ εντοπίζεται και η μετάφραση ενός εκτενούς αποσπάσματος ποιήματος του Ρώσου ποιητή από τον Νίκο Καζαντζάκη στο περιοδικό *Ερμής* της Αλεξάνδρειας. Παράλληλα εντοπίζεται και η πρώτη περιορισμένη εμφάνιση του υπερρεαλισμού μέσα από τις σελίδες των *Νέων Πρωτοπόρων* με την μετάφραση ποιήματος του Αραγκόν και τις θετικές αναφορές του Νικήτα Ράντου (Ν. Κάλας) στο υπερρεαλιστικό κίνημα.

Το **έβδομο κεφάλαιο** έχει θέμα το «Συνέδριο των Σοβιετικών Συγγραφέων», στο οποίο συμμετέχουν από την ελληνική πλευρά ο Δ. Γληνός και ο Κ. Βάρναλης. Εδώ εξετάζονται συστηματικά οι βασικές θέσεις των εισηγήσεων των Μαξίμ Γκόργκι, Καρλ Ράντεκ, Αντρέι Ζντάνοφ και Νικολάι Μπουχάριν, οι οποίες παρουσιάζονται σε μετάφραση στους *Νέους Πρωτοπόρους*, εντοπίζονται οι θεωρητικές και πολιτικές συνιστώσες που συγκροτούν τη θεωρία του σοσιαλιστικού ρεαλισμού και

αναδεικνύεται η εσωτερική λογική και η συναρμογή τους. Παράλληλα εξετάζεται η υποδοχή των θέσεων περί λογοτεχνίας αυτού του συνεδρίου που πρόκειται να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της μαρξιστικής λογοτεχνίας.

Στο **όγδοο κεφάλαιο** «Ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός και η κριτική του μυθιστορήματος» διερευνάται η επίδραση του κανονιστικού πλαισίου που θέτει το συνέδριο του 1934 στην άσκηση της λογοτεχνικής κριτικής της ελληνικής Αριστεράς. Ειδικότερα εξετάζονται: α) η στάση του αφηγητή μπροστά στην πραγματικότητα και το αίτημα του ρεαλισμού, β) η επιλογή του θέματος και ο ιδεολογικός χειρισμός του και γ) τα μυθιστορηματικά πρόσωπα και ο τρόπος ανάδειξής τους.

Το **ένατο κεφάλαιο** έχει θέμα την «Προσφυγή στη λαϊκή παράδοση» και αναφέρεται στην ιδιαίτερη σχέση της Αριστεράς με τη «λαϊκή λογοτεχνία». Αρχικά εντοπίζονται ορισμένες μεμονωμένες απόπειρες σύνδεσης της «προλεταριακής» λογοτεχνίας με την «λαϊκή» παράδοση που γίνονται στη δεκαετία του '20, όπως είναι για παράδειγμα η κριτική του Χουρμούζιου στη *Νέα Επιθεώρηση* για την ποιητική συλλογή του Παντελή Πρεβελάκη *Στρατιώτες*. Στη συνέχεια εξετάζεται η στροφή προς το δημοτικό τραγούδι με βάση την προτροπή του Γκόργκι για την αξιοποίηση του «φολκλόρ» και τη σημασία που αποδίδει η εισήγησή του στο συνέδριο του 1934 στην εθνική λαϊκή λογοτεχνία. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται η δημιουργία και η κριτική αποτίμηση του έργου του Γιάννη Ρίτσου *Επιτάφιος* (1936) καθώς αποτελούν παράδειγμα μιας γόνιμης σχέσης της ελληνικής Αριστεράς με την παράδοση του δημοτικού τραγουδιού.

Στο **δέκατο κεφάλαιο** παρουσιάζεται «Η τελευταία περίοδος των *Νέων Πρωτοπόρων* (1935-1936)». Στη διάρκεια αυτής της περιόδου η Αριστερά πραγματοποιεί ένα άνοιγμα προς τον ευρύτερο χώρο της δημοκρατικής πνευματικής κίνησης στο πλαίσιο μιας γενικότερης αντιφασιστικής συσπείρωσης που αποφασίζεται στο 7ο συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς. Το εγχείρημα αυτό θα μείνει μετέωρο με το κλείσιμο του περιοδικού από το καθεστώς της 4ης Αυγούστου και θα ανανεωθεί στην περίοδο της Κατοχής με την έκδοση των παράνομων *Πρωτοπόρων* το 1943.

Στα **Επιλεγόμενα** επιχειρείται η σύνοψη των βασικών συμπερασμάτων της έρευνας και διαπιστώνεται η σύνθετη και εν μέρει αντιφατική σχέση της Αριστεράς με τη λογοτεχνία: από τη μια πλευρά, θεωρεί τη λογοτεχνία δευτερογενή πρακτική που οφείλει να διέπεται από την πολιτική, ενώ, από την άλλη, υπερεκτιμά τη δυνατότητα των λογοτεχνικών κειμένων να παράγουν κοινωνικά αποτελέσματα. Κατά συνέπεια, ο ρόλος του λογοτέχνη, ενώ θεωρείται πολύ σημαντικός, συγχρόνως αποδυναμώνεται

μέσα από την ασφυκτική επιβολή ενός κανονιστικού μοντέλου που περιορίζει την ελευθερία έκφρασης και αναστέλλει την έμπνευση.

Επίμετρο. Τόμος II, σελ. 225.

Τα περιοδικά που έχουν ερευνηθεί και παρουσιάζονται με τρόπο συστηματικό στον πρώτο τόμο της διατριβής μου είναι τα ακόλουθα: *Νέοι Βωμοί* (1924), *Λογοτεχνική Επιθεώρηση* (1927), *Νέα Επιθεώρηση* (1928-1929 και 1933-1934), *Πρωτοπόροι* (1930-1931), *Νέοι Πρωτοπόροι* (Δεκ. 1931-Αύγ. 1936).

Επίσης εξετάζονται, κυρίως σε ότι αφορά την κριτική της λογοτεχνίας και τη σχέση λογοτεχνίας και πολιτικής, τα περιοδικά: *Σοσιαλιστικά φύλλα* (1915-1917), *Ο Νουμάς* (της περιόδου 1920-1922), *Γράμματα* (της περιόδου 1920-1921), *Διανόηση* (1925-1926), *Αναγέννηση* (1926-1928), *Σήμερα* (1933-1934), *Λοτρωμός* (1933).

Στον δεύτερο τόμο [Επίμετρο] καταγράφονται και ταξινομούνται τα περιεχόμενα των περιοδικών που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία. Στο *Εισαγωγικό σημείωμα* εκτίθεται η μέθοδος παρουσίασης του υλικού και ακολουθεί κατάλογος με τα στοιχεία ταυτότητας των υπό εξέταση περιοδικών. Ως βασικό κριτήριο για την ταξινόμηση των κειμένων επιλέχτηκε το είδος των δημοσιευμάτων τα οποία καταχωρίζονται κατ' έτος στα μακρόβια και συνολικά στα βραχύβια έντυπα. Στο τέλος έχει καταρτιστεί *Ευρετήριο θεμάτων*, όπου γίνεται η διάκριση σε ποικίλες θεματικές ενότητες, και *Ευρετήριο ονομάτων* που περιλαμβάνει τόσο τα ονόματα των συγγραφέων και των μεταφραστών, όσο και τα ονόματα εκείνων που αναφέρονται στους τίτλους των κειμένων.

Μνείες

Παν. Μουλλάς, *Εισαγωγή στο Η Μεσοπολεμική Πεζογραφία. Από τον πρώτο ως τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (1914 - 1939)*, Τόμος Α', Σοκόλης, 1993, σελ. 50 και 52. **Παναγιώτης Νούτσος**, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα*, Τόμος Γ', Γνώση, 1993, σελ. 217, 405, 407, 410, 417, 426, 427, 431, 433, 509, 624, 627, 650, 669 και 708. **Παναγιώτης Νούτσος**, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα*, Τόμος Β', Γνώση, 1994, σελ. 372. **Αλεξ. Αργυρίου**, «Ερμηνευτικές προσεγγίσεις και ρυθμιστικές προτάσεις για τη λογοτεχνία», στο *Κείμενα περί Κειμένων*, Σοκόλης, 1995, σελ.75. **Δώρα Μέντη**, *Μεταπολεμική πολιτική ποίηση. Ιδεολογία και ποιητική.*, Κέδρος, 1995, σελ. 97. **Αγγέλα Καστρινάκη**, *Οι περιπέτειες της νεότητας. Η αντίθεση των γενεών στην ελληνική πεζογραφία (1880-1945)*, Καστανιώτης 1995, σελ. 173, 174 και 481. **Γεωργία Λαδογιάννη**, *Κείμενα κριτικής για τη νεοελληνική λογοτεχνία*, Ελληνικά Γράμματα, 1995, σελ. 54-62. **Σωτήρης Τριβιζάς**, *Το σουρεαλιστικό σκάνδαλο. Χρονικό της υποδοχής του υπερρεαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα*, Καστανιώτης, 1996, σελ. 13, 17, 19, και 35. **Α. Κόκορης**, *Ώψεις των σχέσεων της Αριστεράς με τη λογοτεχνία στο μεσοπόλεμο*, Αχαϊκές εκδόσεις, Πάτρα 1999, σελ. 10, 12, 26, 28, 54, 57, 59, 91, 93,

168-169, 196. **Βενετία Αποστολίδου**, *Λογοτεχνία και Ιστορία στη μεταπολεμική Αριστερά. Η παρέμβαση του Δημήτρη Χατζή 1947-1981*, Πόλις, 2003, σελ. 17.

B.

Αυτοτελείς εκδόσεις

1. Λογοτεχνία και Πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο Μεσοπόλεμο, εκδ. Καστανιώτης, 1996, σελ. 543.

Το βιβλίο αυτό βασίζεται στον πρώτο τόμο της διδακτορικής μου διατριβής, αλλά έχει υποστεί σημαντική επεξεργασία και εμφανίζεται με νέα διάταξη. Έχει συμπληρωθεί με νέα στοιχεία που προκύπτουν κυρίως από την ξένη βιβλιογραφία, αλλά και τις μελέτες που εκδόθηκαν στα ελληνικά στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την υποστήριξη της διατριβής (1988) έως τη στιγμή της έκδοσης του βιβλίου (1996).

Ειδικότερα:

Το βιβλίο έχει εμπλουτισθεί με νέες παρατηρήσεις και έχει αναθεωρηθεί ως προς τη δομή: ενώ η διατριβή χωρίζεται σε δέκα κεφάλαια, το βιβλίο διακρίνεται σε τρία μέρη, το καθένα από τα οποία υποδιαιρείται σε τέσσερα κεφάλαια (σύνολο: XII κεφάλαια). Το πρώτο μέρος: *Η κριτική των αστικών αξιών*, αναφέρεται στα περιοδικά της δεκαετίας του '20, όταν η κριτική και η λογοτεχνική παραγωγή της Αριστεράς αναγνωρίζονται και εκφράζονται μέσα από το σύνθημα «κριτική των αστικών αξιών». Στο δεύτερο μέρος: *Το αίτημα της πρωτοπορίας και η ρητορική της ουτοπίας*, εξετάζονται τα περιοδικά των αρχών της δεκαετίας του '30 και η αποτυχημένη, τελικά, απόπειρα να υπηρετηθεί ο διπλός στόχος της ιδεολογικοπολιτικής και της καλλιτεχνικής πρωτοπορίας. Τέλος, στο τρίτο μέρος: *Στη γραμμή του σοσιαλιστικού ρεαλισμού*, επισημαίνεται η προσφυγή στη λαϊκή παράδοση και η επίδραση του Πρώτου Συνεδρίου των Σοβιετικών Συγγραφέων στη λογοτεχνική θεωρία και κριτική της Αριστεράς.

Το **πρώτο κεφάλαιο** με τίτλο: *Οι πλάγιοι δρόμοι της κοινωνικής αμφισβήτησης* (σελ. 29-53), είναι γραμμένο -σχεδόν στο σύνολό του- για πρώτη φορά. Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται στην ατμόσφαιρα της δεκαετίας του 1920 και επικεντρώνεται κυρίως στη διάθεση της αμφισβήτησης την οποία δημιουργεί στους λογοτέχνες η ιδεολογική και κοινωνική πραγματικότητα της εποχής. Μια αμφισβήτηση που αντιμετωπίζεται

θετικά από τον αριστερό λογοτεχνικό περιοδικό τύπο και διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό τα αξιολογικά του κριτήρια.

Επίσης, στο **ενδέκατο κεφάλαιο** με τίτλο *Προσφυγή στη λαϊκή παράδοση* έχει προστεθεί ένα τρίτο υποκεφάλαιο με τίτλο: «Εθνική συνείδηση. Η αναθεώρηση του Σολωμού», το οποίο δεν υπήρχε στη δακτυλόγραφη διατριβή.

Κρίσεις

Μάρη Θεοδοσοπούλου, «Τα αριστερά περιοδικά στο Μεσοπόλεμο. Η χαμένη χειραφέτηση», εφ. *Η Εποχή*, 16.3.1997, σελ.19-20. **Σπύρος Τσακνιάς**, «Σβησμένα Πάθη», *Βιβλία*, εφ. *Το Βήμα*, 13.4.1997, σελ. 4. **Δημήτρης Τζιόβας**, «Στρατευμένη ή υποταγμένη λογοτεχνία;», *Το Πανόραμα του βιβλίου*, εφ. *Τα Νέα*, 15.4.1997, σελ. 4. **Βαγγέλης Χατζηβασιλείου**, «Η τέχνη στο άρμα της ιδεολογίας», εφ. *Ελευθεροτυπία*, 21.5.1997, σελ. 35. **Τρις Τζαχίλη**, «Αριστερά Περιοδικά. Άλλοτε παραμερίζοντας και άλλοτε ανασυνθέτοντας το παρελθόν», εφ. *Κυριακάτικη Αυγή*, 18.5.1997, σελ. 27. **Ελισάβετ Κοτζιά**, «Διακρίνοντας», *Βιβλίο*, εφ. *Η Καθημερινή*, 31.8.1997, σελ. 27. **Μισέλ Φάις**, «Χειραγωγημένη σκέψη», π. *Εντευκτήριο*, τχ. 40, Χειμώνας 1997, σελ. 67-68. **Μισέλ Φάις**, «Πολιτική λογοτεχνία», *Πολιτισμός*, εφ. *Ελεύθερος Τύπος*, 11.1.1998, σελ. Β12. **Έφη Ραϊκοπούλου**, «Χριστίνα Ντουνιά: Λογοτεχνία και πολιτική στο Μεσοπόλεμο. Τα περιοδικά της Αριστεράς», π. *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 63. Απρίλιος - Ιούνιος 1997, σελ. 147-148. **Μαρία Νικολοπούλου**, «Χριστίνα Ντουνιά: Λογοτεχνία και πολιτική στο Μεσοπόλεμο. Τα περιοδικά της Αριστεράς», π. *Ιστορ* 11 (1998), σελ. 185-192.

Μνείες

Γιάννης Δάλλας, *Εισαγωγή στο Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, Τόμος Θ' (1900-1914), Σοκόλης, 1997, σελ. 18. **Αγγέλα Καστρινάκη**, «Το λαϊκό, το λαϊκότροπο και η Αριστερά», *Λογοτεχνικά*, εφ. *Κυριακάτικη Αυγή*, 13.7.1997, σελ. 27. **Αγγέλα Καστρινάκη**, *Η φωνή του γενέθλιου τόπου. Μελέτες για τη νεοελληνική πεζογραφία του 20ού αιώνα*, Πόλις, 1997, σελ. 130. **Κώστας Βούλγαρης**, «Με αφορμή ένα βιβλίο. (Ο Καρυωτάκης, ο Μεσοπόλεμος, η Αριστερά), *Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τχ. 38, 4.7.1997, τώρα στο *Κ. Γ. Καρυωτάκης, Φύλλα πορείας* Γαβρηηλίδης, 1998, σελ. 72-91. **Γιώργος Ανδρειωμένος**, *Λογοτεχνικά περιοδικά της αριστεράς και Διονύσιος Σολωμός (1924-1967)*, εκδ. «Συλλογές», 1998, σελ. 9, 18, 19, 20, 22, 23, 25, και 27. **Αλεξάνδρα Σαμούηλ**, *Ο βυθός του καθρέφτη. Ο André Gide και η ημερολογιακή μυθοπλασία στην Ελλάδα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1998, σελ. 222. **Δημήτρης Κόκορης**, «Απόσταγμα βροχερού ονείρου», *Αντί*, τχ. 678, 15. 1. 1999, σελ. 64. **Χρίστος Παπαγεωργίου**, «Πάθη καθημερινότητας», *Η κυριακάτικη Αυγή*, 31. 1. 1999, σελ. 43. **Ευριπίδης Γαραντούδης - Δώρα Μέντη** *Εισαγωγή - Επιμέλεια*, στο Τάκης Σινόπουλος, *Χρονικό Αναγνώσεων. Βιβλιοκρισίες για την μεταπολεμική ποίηση*, Σοκόλης, 1999, σελ. 14. **Άννα Μαθαίου - Πόπη Πολέμη**, *Διαδρομές της Μέλπως Αξιώτη 1947-1955. Μαρτυρίες και κείμενα από τα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας*, Θεμέλιο, 1999, σελ. 257, 263. **Αλέξης Ζήρας**, *Εισαγωγή-επιμέλεια στο Κωστής Μπαστιάς Φιλολογικοί περίπατοι*, Καστανιώτης, 1999, σελ. 182, 240, 291. **Δήμητρα Καραδήμα**, «'Η απελευθέρωση του συναισθήματος στη νεοελληνική ποίηση'. Μιά αισθητική κατάθεση του Νικόλα Κάλας στη νεοελληνική κριτική του Μεσοπολέμου», π. *Μολυβδοκονδυλο-πελεκητής*, τχ. 7 (2000), σελ. 208, 223. **Παντελής Βουτουρής**, «Λογοτεχνικές αναζητήσεις», στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου*

αι. Α τόμος, 2ο μέρος, Βιβλιόραμα, 1999, σελ. 309. **Λευτέρης Παπαλεοντίου**, *Κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά στα χρόνια της Αγγλοκρατίας*, Δημοσιεύματα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, XXXV, Λευκωσία, 2001, σελ. 107, 310, 370. Ερευνητική ομάδα –Εποπτεία **Χ. Α. Καράογλου**, *Περιοδικά Λόγου και Τέχνης (1926-1933). Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 65, 267, 340, 349, 350, 358, 384, 422, 456. **Ελισσάβη Κοτζίά**, «Η σταδιακή κατάλυση των αρχών του σοσιαλιστικού ρεαλισμού στο πεδίο των ιδεών στη δεκαετία 1955-1965», *Νέα Εστία*, τχ. 1743 (Μάρτιος 2002) σελ. 411. **Τόνια Καφετζάκη**, *Προσφυγιά και λογοτεχνία*, Πορεία 2003, σ. 44. **Χρήστος Χατζηιωσήφ**, «Κοινοβούλιο και Δικτατορία», στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι. 1922-1940, Ο Μεσοπόλεμος*, Β' Τόμος, Βιβλιόραμα, 2003, σελ. 123. **Τάκης Καγιαλής**, «Λογοτεχνία και Πνευματική ζωή», στο ίδιο, σελ. 297, 305, 308, 309, 310, 312, 316, 339, 365. **Ελισάβη Αρσενίου**, *Νοσταλγοί και Πλαστουργοί. Έντυπα, κείμενα και κινήματα στη μεταπολεμική λογοτεχνία*, Τυπωθήτω, 2003, σελ. 136, 141, 142, 191. **Ελισάβη Κοτζίά** «Κυρίαρχοι κοινοί τόποι στο πνευματικό κλίμα του μεσοπολέμου», π. *Νέα Εστία*, τχ. 1759 (2003), σελ. 259-260, 262, 263, 264, 265, 266, 271. **Βενετία Αποστολίδου**, *Λογοτεχνία και Ιστορία στη μεταπολεμική Αριστερά. Η παρέμβαση του Δημήτρη Χατζή 1947-1981*, Πόλις, 2003, σελ. 38, 40-41, 43-45, 52, 56-57, 64. **Μάριο Βίττι**, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, 2003, σελ. 389,425,437. **Μιχ. Γ. Μπακογιάννης**, *Το περιοδικό Κριτική (1959-1961). Μια δοκιμή ανανέωσης του κριτικού λόγου*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 69,71,121, 126, 263. **Βούλα Ποσάντζη**, «Η λογοτεχνική παραγωγή του μείζονος ελληνισμού και του ελληνισμού της διασποράς κατά το πρώτο μισό του 20ου αιώνα. Οι ελάχιστονες περιπτώσεις,» 2003, [Archived at Flinders University: dspace.flinders.edu.au], σελ. 288. **Αρετή Βασιλείου**, *Εκσυγχρονισμός ή παράδοση; Το θέατρο πρόζας στην Αθήνα του μεσοπολέμου*, Μεταίχμιο, 2005, σελ. 99-102, 105-107, 184, 190, 205, 206, 232, 247, 302, 348, 386, 425, 439, 449, 499. **Αγγέλα Καστρινάκη**, *Η λογοτεχνία στην ταραγμένη δεκαετία 1940-1950*, Πόλις, 2005, σελ. 138, 268, 270. **Αιμιλία Καραλή**, *Μια ημιτελής Άνοιξη...Ιδεολογία, πολιτική και λογοτεχνία στο περιοδικό Επιθεώρηση Τέχνης (1954-1967)*, Ελληνικά Γράμματα, 2005, σελ. 17, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 75, 131, 353. **Γιάννης Μπάρτζης**, *Πέτρος Πικρός, Στράτευση, Αντιπαραθέσεις, Πικρίες στη Λογοτεχνία του Μεσοπολέμου*, Εκδοτικός Οίκος Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 54-55, 67, 69, 74-75, 82-83, 189, 212, 305. **Δημήτρης Κόκορης**, *Ποιητικός ρυθμός. Παραδοσιακή και νεωτερική έκφραση*, Νησίδες, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 302. **Ελισάβη Κοτζίά**, *Ιδέες και αισθητική. Μεσοπολεμικοί και μεταπολεμικοί πεζογράφοι 1930-1974*, Πόλις, 2006, σελ. 28, 35, 37, 38, 49, 85-87, 90-91, 98-99, 145,-146, 269, 332. **Συμεών Σταμπουλού**, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, 2006, σελ. 70-71, 100. **Αλεξάνδρα Μπουφέα**, *Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Κατοχής*, Σοκόλης, 2006, σελ. 17. **Αλέξης Ζήρας**, «Ο Αιμίλιος Χουρμούζιος και η προβληματική σχέση του με την ελλαδική αριστερά», Αφιέρωμα: Αιμίλιος Χουρμούζιος, π. 'Κ'. *Κριτικής, Λογοτεχνίας και Τεχνών*, τχ. 12 (Νοέμβριος 2006), σελ. 33. **Σάββας Καράμπελας**, «Τα Νέα Γράμματα στην περίοδο της δικτατορίας Μεταξά: Στοιχεία της πολιτικής ταυτότητας του περιοδικού», *Γ' Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών*, Βουκουρέστι, 2 - 4 Ιουνίου 2006. **Μαρία Πολυχρονά**, «Οι αλήτες του Κνουτ Χάμσουν και οι συνοδοιπόροι τους στην πεζογραφία του Μεσοπολέμου», *Γ' Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών*, Βουκουρέστι, 2 - 4 Ιουνίου 2006. **Γιώργος Μπαλούρδος**, «Μια εργασία υποδειγματική», εφ. *Η Κυριακάτικη Αυγή* (10.6.2007). **Αλεξάνδρα Σαμούηλ**, *Ιταλός της ιδέας. Η περιπλάνηση του Δον Κιχώτη στην ελληνική λογοτεχνία*, Πόλις, 2007, σελ. 222. **Τάκης Καγιαλής**, Η επιθυμία για το μοντέρνο. Δεσμεύσεις και αξιώσεις της λογοτεχνικής διανοήσης στην Ελλάδα του 1930, Βιβλιόραμα, 2007, σελ. 35, 64, 77, 113, 119, 120, 122, 123, 126. **Μαρία**

Νικολοπούλου, «Η πρόσληψη της γυναικείας λογοτεχνικής παραγωγής στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900-1940)», Πρακτικά Ημερίδας: Η γυναικεία εικαστική και λογοτεχνική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900-1940), επιμ. Σοφία Ντενίση, [Τμήμα Θεωρητικών Σπουδών Τέχνης, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών], Gutenberg, 2008, σελ. 184. **Λάμπρος Βαρελάς**, «Ευρήματα και νέες προτάσεις για το "ρομάντζο" *Η Ερωμένη της* της Ντόρας Ρωζέττη», *Νέα Εστία*, τχ. 1808 (Φεβρουάριος 2008) σελ. 273. **Μελίνα Γαρμπή** «Λογοτεχνική Επιθεώρηση» τ. Γ' σελ. 78, **Χ. Καράογλου** «Νέοι Βωμοί» τ. Γ' σελ. 288 **Μαρία Σακελλαρίου** «Νέοι Πρωτοπόροι» σελ. 291 **Αγγελική Λούδη** «Πρωτοπόροι», τ. Γ' σελ. 581, **Μαρία Σακελλαρίου** «Σήμερα» τ. Δ' σελ. 87, στο Λουκία Δρούλια - Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμέλεια), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1974. Εφημερίδες, Περιοδικά, Δημοσιογράφοι, Εκδότες*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / 103 Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008 (τόμοι Α – Δ). **Αντώνης Καρτσάκης**, Μεταπολεμική κριτική και ποίηση. Ζητήματα Αισθητικής και ιδεολογίας, *Εστία*, 2009, σελ. 43, 197, 199, 294, 350, 358, 377, 378, 556. **Ολυμπία Ταχοπούλου**, *Μοντερνιστικός πρωτογονισμός. Εκδοχές υπερρεαλισμού στο έργο του Νίκου Εγγονόπουλου*, Νεφέλη, 2009, σελ. 102. **Κων. Γερ. Γιαννόπουλος**, «Μια διαμάχη του Κ. Τσάτσου με τρεις κεντρικούς διανοούμενους», στο: Επιστημονικός Όμιλος Αριστόβουλος Μάνεσης, www.constitutionalism.gr, 20/09/2010. **Βαγγέλης Χατζηβασιλείου**, «Ο μαρξιστής που έγραφε για εταίρες, έρωτες και αίμα», *Ελευθεροτυπία*, 11.09.2010. **Γιώργος Ανδρειωμένος**, *Η πνευματική ζωή υπό επιτήρηση. Το παράδειγμα του περιοδικού Το νέον κράτος*, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 2010, σελ. 31-32. **Κων. Γερ. Γιαννόπουλος**, «Μια διαμάχη του Κ. Τσάτσου με τρεις κεντρικούς διανοούμενους», (σημ. 29) Καταχώρηση: 20-09-2010, Κατηγορία: ΜΕΛΕΤΕΣ – ΑΡΘΡΑ, σ. 2013, Επιστημονικός Όμιλος “Αριστόβουλος Μάνεσης”, www.constitutionalism.gr. **Μαίρη Μικέ**, «Η αμφισβητούμενη ιδιοκτησία του σώματος. Για την τριλογία του Πέτρου Πικρού», Χαμένα κορμιά, *Κονδυλοφόρος*, τχ.10 (2011) σελ. 113,117. **Μάκης Μαΐλης**, «Το ιστορικό πλαίσιο της πορείας του Κώστα Βάρναλη», *Κομμουνιστική Επιθεώρηση*, τχ. 4 (2011), σελ. . **Άννα Ρόξενμπεργκ**, «Μνήμες του ισπανικού εμφυλίου στη νεοελληνική ποίηση», στο *Γραφές της μνήμης. Σύγκριση-Αναπαράσταση-Θεωρία*, Εισαγωγή-επιμέλεια: Ζ.Ι. Σιαφλέκης, Gutenberg, 2011, σελ. 412. **Βασίλης Α. Μπογιατζής**, *Μετέωρος μοντερνισμός. Τεχνολογία, ιδεολογία της επιστήμης και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου (1922-1940)*, εκδ. Ευρασία 2012, σελ. 241. **Μιχ. Γ. Μπακογιάννης**, «Εισαγωγή» στο Ιωσήφ Ραφτόπουλος, *Ποιήματα. Άπαντα τα ευρεθέντα*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 14. **Μαριλίζα Μητσού**, «Εθνικά σχήματα στις νεοελληνικές μαρξιστικές γραμματολογίες», στο *Για μια Ιστορία της Ελληνικής λογοτεχνίας του εικοστού αιώνα. Προτάσεις ανασυγκρότησης. Θέματα και ρεύματα* (επιμ. Αγγέλα Καστρινάκη, Αλέξης Πολίτης, Δημήτρης Τζιόβας), Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης- Μουσείο Μπενάκη, 2012, σελ. 455. **Μιχάλης Χρυσανθόπουλος**, Ο ελληνικός υπερρεαλισμός και η κατασκευή της παράδοσης, Άγρα, 2012, σ. 170, **Γιάννης Παπακώστας** (επιμ.) *Από τη λογοτεχνία στον κοινωνικό προβληματισμό. Ποιήματα – Μεταφράσεις – Μελέτες και Άρθρα του Γιάννη Μηλιάδη (1895 – 1975)*, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 2013, σελ. 75.

2. **Κ. Γ. Καρνωτάκης. Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης**, Καστανιώτης, 2000, σελ. 450.

Το ερευνητικό πεδίο του βιβλίου αυτού περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα κριτικών, δοκιμιακών και λογοτεχνικών κειμένων που εκτείνεται από το μεσοπόλεμο ως τις μέρες μας. Η συστηματική εξέταση των ήδη γνωστών κειμένων σε συνδυασμό με την παρουσίαση νέων στοιχείων εγγράφεται στο πλαίσιο μιας διπλής προοπτικής: α) την κριτική προσέγγιση ορισμένων παγιωμένων αντιλήψεων που μας κληροδότησε είτε η λειψή πληροφόρηση, είτε η χρόνια αδράνεια, και β) την καταγραφή των εντυπωσιακών διακυμάνσεων του παλμογράφου της καρυωτακικής πρόσληψης: ενθουσιασμός, σκεπτικισμός, άρνηση, σιωπή, αποδοχή, αναγνώριση.

Το ποιητικό και πεζό έργο του Καρυωτάκη, παρά τη μικρή του έκταση και παρά τη συντονισμένη και πολυεπίπεδη αμφισβήτηση που δέχτηκε, ανέπτυξε μια ισχυρότατη αντίσταση στο χρόνο. Γι' αυτόν τον λόγο και η περιπέτεια της πρόσληψής του παρουσιάζεται εξαιρετικά ενδιαφέρονσα. Η καταδίκη της καρυωτακικής ποίησης από τον κύκλο του περιοδικού *Ελληνικά Γράμματα* και η αρνητική κριτική για τη συλλογή *Ελεγεία και Σάτιρες*, η αντίδραση επιφανών κριτικών και εκπροσώπων της γενιάς του '30 στον «καρυωτακισμό», αλλά και η απόρριψη του έργου του, τουλάχιστον από ορισμένους, η αμφιθυμία και οι διχογνωμίες των μαρξιστών, η όψιμη και υπερθετική αναγνώριση των υπερρεαλιστών, συνιστούν καίριες όψεις αυτής της περιπέτειας και συγκροτούν τους βασικούς της άξονες.

Με την απόσταση και την ασφάλεια που μας προσφέρει ο χρόνος μπορούμε σήμερα να διαπιστώσουμε ότι η ποίηση του Καρυωτάκη δεν τροφοδότησε απλώς έναν μεσοπολεμικό «καρυωτακισμό», με κύρια χαρακτηριστικά τη μεταρομαντική μελαγχολία και το αίτημα φυγής από την πραγματικότητα. Ποιητής της κοινωνικής αμφισβήτησης και της υπαρξιακής αγωνίας, ο Καρυωτάκης φώτισε «το αγριωπό βάραθρο» που άνοιξε τόσο στο επίπεδο της της προσωδίας, που ο ρυθμός της κόβεται κάτω από την πίεση της ιδιότυπης μαρτυρίας του υποκειμένου, όσο και στην ίδια τη σημασία του ποιητικού λόγου. Με αυτήν την έννοια διακρίνεται, ως σημείο τομής στην ιστορία της λογοτεχνίας μας, ένα *πριν* και ένα *μετά* την ποίηση του. Άμεση απόδειξη η επίδραση που άσκησε -με τρόπο θετικό ή αρνητικό, φανερό ή υπόγειο- στους ποιητές που ακολούθησαν. Ή, πιο σωστά, η ανάγκη που αισθάνθηκαν οι ομότεχνοί του να αναμετρηθούν με τα κρίσιμα ζητήματα που αυτός πρώτος ανέδειξε στην περιοχή της ελληνικής ποίησης.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, που έχει τίτλο «Ιδεολογία και κριτική» και περιλαμβάνει επτά κεφάλαια, εξετάζονται τα ζητήματα που προκύπτουν από την έντονη ιδεολογική διάσταση που προσλαμβάνει η κριτική αποτίμηση του καρυωτακικού έργου. Αρχικά αυτό εκδηλώνεται στη διάρκεια του 1928,

αμέσως μετά την έκδοση της ποιητικής συλλογής *Ελεγεία και Σάτιρες* και την ανάμιξή του στο συνδικαλιστικό κίνημα των δημοσίων υπαλλήλων. Κεντρικό σημείο της είναι η καταδίκη της καρυωτακικής ποίησης από τον κύκλο των Γιάννη Αποστολάκη και Γ. Ν. και Φώτου Πολίτη, αλλά και η μερική υποστήριξή της από την κομμουνιστική *Νέα Επιθεώρηση*, κυρίως μέσα από την κριτική του Αιμίλιου Χουρμούζιου.

Παράλληλα εξετάζεται ο ρόλος του φιλόλογου Χ. Σακελλαριάδη, παλιού φίλου και βιογράφου του Καρυωτάκη: επιστρέφοντας στην Αθήνα ύστερα από πέντε χρόνια απουσίας, θα συνεργαστεί το 1928 με την ομάδα του περιοδικού *Ελληνικά Γράμματα* που κρίνει αρνητικά τον ποιητή, θα σιωπήσει για δέκα περίπου χρόνια, στην περίοδο δηλαδή που ο Καρυωτάκης γίνεται το σύμβολο των νέων ποιητών, και θα επανεμφανιστεί ως βιογράφος του το 1938, με την έκδοση των *Απάντων* από την οικογένεια του ποιητή. Η βιογραφία του Σακελλαριάδη, αποσπασματική και μεροληπτική, θα χρησιμοποιηθεί συστηματικά και κατ' επανάληψη ως τρόπος ανάγνωσης του καρυωτακικού έργου. Από αυτή την πλευρά κρίθηκε αναγκαίο να ελεγχθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητά της.

Η έκδοση των *Απάντων* του Καρυωτάκη δίνει την ευκαιρία για την αναθεώρηση της σημασίας του καρυωτακικού έργου. Οι κριτικοί της γενιάς του '30, και κυρίως ο κύκλος του περιοδικού *Τα Νέα Γράμματα* που κυριαρχεί στην λογοτεχνική σκηνή μετά το 1935, περνούν από την καταδίκη του «καρυωτακισμού» στην απαξίωση του ίδιου του ποιητή. Σε αυτό το κρίσιμο από πολλές απόψεις κεφάλαιο εξετάζονται τα σημαντικότερα κείμενα που αποτυπώνουν την πρόθεση της ηγετικής ομάδας της γενιάς του '30 να ανανεώσει την ελληνική λογοτεχνία απορρίπτοντας την «παρακμιακή» ατμόσφαιρα της πρώτης μεσοπολεμικής δεκαετίας μαζί με τον σημαντικότερο «εκπρόσωπό» της. Η συντονισμένη επίθεση εναντίον ενός ποιητή, μοναδική στην Ιστορία της λογοτεχνία μας, δημιουργεί ποικίλα και εύλογα ερωτηματικά: η απάντησή τους απαιτεί τη διερεύνηση των παραγόντων εκείνων -γλωσσικών, ιδεολογικών, ψυχολογικών και ταξικών ακόμα- που χωριστά ή σε συνδυασμό, επηρεάζουν τα κριτήρια με τα οποία αξιολογείται ο Καρυωτάκης στη φθίνουσα δεκαετία του '30, στο μέσον της δικτατορίας του Μεταξά.

Το πλέγμα ιδεολογίας και αισθητικής μέσα από το οποίο αντιμετωπίστηκε το φαινόμενο Καρυωτάκη αφορά από μίαν άλλη αλλά εξίσου σημαντική άποψη και την Αριστερά. Η ποίησή του θέτει στην αριστερή κριτική, σχεδόν από την πρώτη στιγμή που αρθρώνει το λόγο της, ένα καίριο πρόβλημα που συνδέεται, κυρίως, με την άποψη της για τον ρεαλισμό και το ρόλο της τέχνης. Μια άποψη που μετά το Συνέδριο των

Σοβιετικών Συγγραφέων (1934), διαπλέκεται με τις ‘επίσημες’ θέσεις περί θετικού ήρωα και αισιοδοξίας.

Η συζήτηση σχετικά με «τα φαινόμενα παρακμής» στη νεοελληνική λογοτεχνία που διεξάγεται στην *Επιθεώρηση Τέχνης*, σε συνδυασμό με τις αρνητικές παρατηρήσεις για το «καρνωτακικό κλίμα» ορισμένων μεταπολεμικών ποιητικών συλλογών, δημιουργεί εύλογα την εντύπωση ότι το έργο του Καρυωτάκη θεωρήθηκε από την Αριστερά παράδειγμα προς αποφυγήν. Σε μεγάλο βαθμό αυτή η εικόνα ανταποκρίνεται στην αλήθεια, δεν είναι όμως απόλυτα ακριβής. Κατ’ αρχάς γιατί οι αριστεροί ποιητές του μεσοπολέμου, αλλά και της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, διασταυρώνονται εντυπωσιακά με την καρνωτακική ποίηση. Έπειτα, γιατί στην κριτική της ίδιας περιόδου δεν επικρατεί η μονοχρωμία, έστω και αν οι διαφορές των χρωματικών τόνων δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτες. Η στάση της Αριστεράς εμφανίζεται διχασμένη ή, ακριβέστερα, τριχοτομημένη απέναντι στην περίπτωση Καρυωτάκη: απόλυτη άρνηση, μερική αποδοχή, ανεπιφύλακτη εκτίμηση. Η ιεράρχηση των τριών αυτών προσεγγίσεων διαφοροποιείται μέσα στο χρόνο αφού επηρεάζεται τόσο από τις μετατοπίσεις της αριστερής ιδεολογίας στο ζήτημα της τέχνης, όσο και από την δυναμική του καρνωτακικού έργου στην τεθλασμένη πορεία της πρόσληψής του.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, με τίτλο «Ο Καρυωτάκης και οι απεγνωσμένοι της αισιοδοξίας», το κέντρο βάρους μετατοπίζεται από τα κριτικά κείμενα στην ίδια τη λογοτεχνική παραγωγή. Ο χαρακτηρισμός «απεγνωσμένοι της αισιοδοξίας» είναι δάνειος από ένα δοκίμιο του Τερζάκη και επιλέχθηκε για να ορίσει κάτι που σε πρώτη ματιά μοιάζει παράδοξο. Να ορίσει δηλαδή την έλξη που ασκεί ο απαισιόδοξος Καρυωτάκης σε ποιητές που εμφανίζονται προγραμματικά αισιόδοξοι: στους κομμουνιστές του μεσοπολέμου, αλλά και στους πρωτεργάτες του ελληνικού υπερρεαλισμού. Οι δρόμοι που παίρνει ο καθένας από αυτούς για να φτάσει στον Καρυωτάκη είναι βέβαια αποκλίνοντες και το είδος της σχέσης τους ιδιότυπο. Ωστόσο, πέρα από τις προφανείς διαφορές τους, υπάρχει μια κοινή βάση από την οποία όλοι ξεκινούν: θέτουν σε αμφισβήτηση την κοινωνική πραγματικότητα με τις ποικίλες συμβάσεις της και εκτιμούν την ασυμμόρφωτη στάση του ποιητή.

Η ρητά εκφρασμένη -αν και όψιμη- αναγνώριση των υπερρεαλιστών απονέμει επίσης δικαιοσύνη σε μια χρόνια παρανόηση που σχετίζεται με την παντοκρατορία του ελεύθερου στίχου. Η ποίηση του Καρυωτάκη δεν είναι παραδοσιακή, είναι πρωτοποριακή. Ο ελεύθερος στίχος μόνον ως φόρμα δεν αρκεί για να εκφράσει την ανανέωση. Απαιτείται αυτή η αλχημεία της λέξης και του νοήματος που ο Καρυωτάκης πέτυχε να της δώσει το «νέο ρίγος», την καινούργια προοπτική.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνεται παράρτημα με εικοσιένα κείμενα περί Καρυωτάκη και «Καρυωτακισμού» τα οποία υπογράφουν γνωστοί λογοτέχνες και διανούμενοι κυρίως στη δεκαετία του 1930. Πολλά από τα κείμενα αυτά ελάνθαναν, αλλά και τα βιβλιογραφικώς γνωστά ήταν σχεδόν απρόσιτα στον σημερινό αναγνώστη αφού βρίσκονταν δημοσιευμένα σε εφημερίδες της εποχής. Κατ' αυτόν τον τρόπο το Παράρτημα Κειμένων λειτουργεί συμπληρωματικά σε σχέση με το αντίστοιχο παράρτημα που δημοσιεύει ο Γ.Π. Σαββίδης στο *Κ.Γ. Καρυωτάκης, Ποιήματα και πεζά*, Ερμής, 1972.

Τέλος, η βιβλιογραφία που παρατίθεται στο τέλος του βιβλίου αφορά αποκλειστικά στα ζητήματα που τίγονται στην εργασία αυτή και όχι στο σύνολο του καρυωτακικού έργου. Είναι λοιπόν προφανές ότι δεν παραπέμπω σε άρθρα ή μελέτες που δεν εξυπηρετούν το ερευνητικό πεδίο και την προβληματική που αναπτύσσεται στα ειδικά κεφάλαια της μελέτης μου.

Κρίσεις

Παντελής Μπουκάλας, «Το διαρκές "σκάνδαλο" του Κ. Καρυωτάκη. Μελέτη της Χριστίνας Ντουνιά για το βίο του ποιητή, τη συνδικαλιστική δράση και την αντοχή της τέχνης του», εφ. *Καθημερινή*, [Το Βιβλίο], Τρίτη, 30.1.2001, σελ. 14. **Στρατής Πασχάλης**, «Διάβασα...την "Αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης», στο «Πρόσωπα», εφ. *Τα Νέα*, Σάββατο, 10.2.2001, σελ. 4. **Βαγγέλης Χατζηβασιλείου**, «Μια πιστολιά που ακούγεται ακόμη. Η κριτική και η ποιητική υποδοχή του Καρυωτάκη κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, «Βιβλιοθήκη», εφ. *Ελευθεροτυπία*, 23.2.2001, σελ. 3. **Κώστας Καρακώτιας**, «Αναζητώντας νέα στοιχεία για τον Καρυωτάκη», εφ. *Η Αυγή*, [Βιβλίο], 1. 3. 2001, σελ. 27. **Κώστας Βούλγαρης**, «Χριστίνα Ντουνιά. Κ.Γ. Καρυωτάκης. Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης», *Ο Πολίτης*, τχ. 85, Φεβρ. 2001, σελ. 38-41. **Λίζυ Τσιριμώκου**, «Φάκελλος Καρυωτάκη. Οι κριτικές και άλλες αναγνώσεις του έργου του αυτόχειρα ποιητή», *Το άλλο Βήμα*, Κυριακή, 25.3.2001, σελ. 40. **Αθηνά Βογιατζόγλου**, «Από το καθαρτήριο της κριτικής αμφισβήτησης στον παράδεισο της ποιητικής διάρκειας», π. *Ποίηση*, τχ. 17., Άνοιξη-Καλοκαίρι 2001, σελ. 289-295. **Τιτίκα Δημητρούλια**, «Νεωτερική οπτική», π. *Διαβάζω*, τχ. 419, Ιούνιος 2001, σελ. 75-77. **Titika Dimitroulia**, «Perpetual return», π. *Ithaca*, Μάιος-Ιούνιος 2001, σ. 43. **Ευριπίδης Γαραντούδης**, «Η κοινωνική διάσταση της καρυωτακικής ποίησης και η ιδεολογική πρόσληψη της κριτικής της», π. *Νέα Εστία*, τχ. 1736, Ιούλιος-Αύγουστος 2001, σ. 127-134. **Konstantinos Tsoukalas**, [Απόσπασμα από την ομιλία του Καθηγητή του Παν. Αθηνών Κ. Τσουκαλά κατά την παρουσίαση του βιβλίου, που έγινε στο Αμφιθέατρο του Γαλλικού Ινστιτούτου, στις 27.4.2001), π. *Hellenic Quarterly*, Σεπτέμβριος 2001, σελ. 103. **Γιώργος Αράγης**, «Από την άρνηση στην αναγνώριση», π. *Νέα Εστία*, τχ. 1740, Δεκέμβριος 2001, σελ. 991-996. **Άρης Μαραγκόπουλος**, «Προσφώνηση», στο φυλλάδιο που εκδόθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού και το Εθνικό Κέντρο βιβλίου για το *Κρατικό Βραβείο Δοκιμίου 2001*, με το οποίο βραβεύτηκε το βιβλίο. **Titika Dimitroulia**, «State price 2001 for best essay», *Ithaca*, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2002, σελ. 18. **Κωνσταντίνος Τσουκαλάς**, «Κ.Γ. Καρυωτάκης. Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης», στο *Ανα-γνώσεις ενός κόσμου που θα μπορούσε να είναι άλλος*, Καστανιώτης, 2002, σελ. 329-33.

Μνείες

Παναγιώτης Νούτσος, «Λογοτεχνία και επανάσταση. Ο Αιμίλιος Χουρμούζιος υπήρξε ο περισσότερο προβληματισμένος μαρξιστής σε θέματα λογοτεχνίας», στο *Νέες Εποχές*, εφ. *Το Βήμα*, 27.05.2001. **Βάσιας Τσοκόπουλος**, Εισαγωγή στο Δημοσθένης Βουτυράς, Άπαντα, τ. Ε', Στάχυ 2001, σελ. 19. **Αλέξης Ζήρας**, «Ο δεύτερος κύκλος των φιλολογικών περιπάτων», στο *Φιλολογικοί περιπάτοι. Κωστής Μπαστιάς*, Καστανιώτης, 2002, σ. 9. **Τάκης Καγιαλής**, «Λογοτεχνία και πνευματική ζωή», στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι. 1922-1940, Ο Μεσοπόλεμος*, Β' Τόμος, Βιβλιόραμα 2003, σελ. 311, 312, 313, 325, 334, 350. 365. **Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη**, «Ο θεωρητικός και κριτικός Ξενόπουλος», στο *Γρηγόριος Ξενόπουλος: Επιλογή κριτικών κειμένων*, Ανθολόγηση-Εισαγωγή-Επιμέλεια: Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, εκδ. Αδελφοί Βλάσση, Αθήνα, 2002. σελ. 66. Ερευνητική ομάδα –Εποπτεία **Χ. Α. Καραόγλου**, *Περιοδικά Λόγου και Τέχνης (1926-1933). Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 142, 267, 340. **Τάκης Καγιαλής**, «Η μοντέρνα ποίηση και η αριστερή κριτική: Η περίπτωση του Άξιον Εστί», *Νέα Εστία*, τχ. 1743 (Μάρτιος 2002) σελ. 432. **Ελισάβετ Κοτζιά**, «Κυρίαρχοι κοινοί τόποι στο πνευματικό κλίμα του μεσοπολέμου», π. *Νέα Εστία*, τχ. 1759 (2003), σελ. 271. **Λευτέρης Παπαλεοντίου**, (επιμέλεια) στο *Τεύκρος Ανθίας, Ο θάνατος ενός ποιητή. Κ. Γ. Καρυωτάκης*, Μικροφιλολογικά τετράδια 3, Λευκωσία, 2003, σελ. 3, 12, 23. **Βενετία Αποστολίδου**, *Λογοτεχνία και Ιστορία στη μεταπολεμική Αριστερά. Η παρέμβαση του Δημήτρη Χατζή 1947-1981*, Πόλις, 2003, σελ. 41, 48. **Νάσος Βαγενάς**, «Η αριστεροποίηση του Καρυωτάκη», *Νέες εποχές, Το Βήμα της Κυριακής*, 18.04.04. **Μιχαήλ Πασχάλης**, «Αρχαιογνωσία και μυθιστόρημα. Από τον Λέανδρο στο Λεμονοδάσος», στο *Η πρόσληψη της αρχαιότητας στο Βυζάντιο και στο νεοελληνικό μυθιστόρημα*, Επιμ. Στέφανος Κακλαμάνης -Μιχαήλ Πασχάλης, εκδ. Στιγμή, 2005, σ.1 74. **Δημήτρης Τζιόβας**, *Από τον Λυρισμό στον Μοντερνισμό*, Νεφέλη, 2005, σελ. 13, 115, 176. **Ελισάβετ Κοτζιά**, *Ιδέες και αισθητική. Μεσοπολεμικοί και μεταπολεμικοί πεζογράφοι 1930-1974*, Πόλις, 2006, σελ. 37, 42. **Γιάννης Μπάρτζης**, *Πέτρος Πικρός, Στράτευση, Αντιπαραθέσεις, Πικρίες στη Λογοτεχνία του Μεσοπολέμου*, Εκδοτικός Οίκος Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 61, 185-186, 266. **Σπύρος Βρεττός**, *Κώστας Καρυωτάκης, Το εγκώμιο της φυγής*, Γαβριηλίδης, 2006, σελ. 67-68. **Δημήτρης Κόκορης**, *Ποιητικός ρυθμός. Παραδοσιακή και νεωτερική έκφραση*, Νησίδες, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 280, 284. **Σάββας Καραμπέλας**, «*Τα Νέα Γράμματα* στην περίοδο της δικτατορίας Μεταξά: Στοιχεία της πολιτικής ταυτότητας του περιοδικού», *Γ' Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών*, Βουκουρέστι, 2 - 4 Ιουνίου 2006. **Βαγγέλης Χατζηβασιλείου**, «Ο πολλαπλός κόσμος του Καρυωτάκη», *Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας*, 14.9.2007. **Τάκης Καγιαλής**, Η επιθυμία για το μοντέρνο. Δεσμεύσεις και αξιώσεις της λογοτεχνικής διάνοησης στην Ελλάδα του 1930, Βιβλιόραμα, 2007, σελ. σελ. 124-125, 129, 137,163, 203, 210. **Δώρα Μέντη**, *Πρόσωπα και προσωπεία, Εκδοχές της λογοτεχνικής ταυτότητας σε νεότερους Έλληνες ποιητές*, Gutenberg, 2007, σελ. 29, 30, 157. **Τάκης Σπετσιώτης**, *Τριανδρίες και Σία, Ιστορίες-Κείμενα*, Άγρα, 2007, σελ. 115-116. **Αλεξάνδρα Σαμουήλ**, *Ιδαλγός της ιδέας. Η περιπλάνηση του Δον Κιχώτη στην ελληνική λογοτεχνία*, Πόλις, 2007, σελ. 189. **Γιώργος Αράγης**, «Καρυωτακισμός, ένας δυσφημισμένος όρος» *Ποιητική*, τχ. 2^ηνοξή -καλοκαίρι 2007). **A.Vogiatzoglou**, "Militant intellectuals against the literary establishment: parallels between Giorgos Kotzioulas and Giannis Skarimbis (1930-1951)", *Κάμπος: Cambridge papers in Modern Greek*, volume 16, 2008, σελ. 61. **Αντώνης Καρτσάκης**, *Μεταπολεμική κριτική και ποίηση. Ζητήματα Αισθητικής και ιδεολογίας*, Εστία, 2009, σελ. 347. **Έλλη Φιλοκόπρου**, *Η γενιά του Καρυωτάκη. Φεύγοντας τη μαστίγα του λόγου*, Νεφέλη, 2009, σ. 19, 20, 244. **Ευριπίδης Γαραντούδης**, *Έλληνες ποιητές του μεταιχμίου (1880-1930)*, Καστανιώτης,

2011, σελ. 380, 383, 389, 393, 395, 403, 440. **Μιχ. Γ. Μπακογιάννης**, «Εισαγωγή» στο Ιωσήφ Ραφτόπουλος, Πουήματα. Άπαντα τα ευρεθέντα, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2012, σελ. 7,12,16, 28-29. **Νάσος Βαγενάς**, *Γκλόστρα. Κείμενα κριτικής διαμάχης*, Μικρή άρκτος, 2012, σελ. 237. **Ν. Φαλαγκάς**, «Το βλέμμα του νεκρού στη μετασυμβολιστική ποίηση», *Ζητήματα Νεοελληνικής φιλολογίας. Μετρικά, Κριτικά, Υφολογικά, Μεταφραστικά*, Πρακτικά ΙΔ΄ Διεθνούς Επιστημονικής συνάντησης, 27-30 Μαρτίου 2014, Μνήμη Ξ. Α. Κοκκόλη, Θεσσαλονίκη, 2016, σ. 791.

3. Πέτρος Πικρός, *Τα όρια και η υπέρβαση του Νατουραλισμού*, Γαβριηλίδης, 2006, σελ. 235.

Το βιβλίο περιλαμβάνει εισαγωγική μελέτη (σελ. 7-83), ανθολόγηση κειμένων του Πέτρου Πικρού (σελ. 87-191), η οποία στηρίζεται στις επισημάνσεις και τα πορίσματα της μελέτης, Χρονολόγιο βιογραφίας / εργογραφίας (σ. 193-217), βιβλιογραφία και ευρετήρια. Στην εισαγωγική μελέτη επιχειρείται μια συνολική επανεκτίμηση του έργου του Πικρού (ιδίως της τριλογίας *Χαμένα Κορμιά*), αναδεικνύεται η συνάφειά του με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία της εποχής του και εντοπίζεται η πρωτοτυπία και η συμβολή του στην ελληνική λογοτεχνία.

Στον «Πρόλογο» περιγράφονται συνοπτικά η δράση που ανέπτυξε και ο ρόλος που διαδραμάτισε ο Πικρός κατά το μεσοπόλεμο στο πεδίο των ιδεολογικών αντιπαραθέσεων, τόσο με την ενεργό συμμετοχή του στο αριστερό κίνημα όσο και με την ιδιότυπη πεζογραφία του.

Στο **πρώτο κεφάλαιο** με τίτλο «Από τον Μπωντλαίρ στον Γκόρκι» εντοπίζονται οι κοινωνικές συνθήκες και οι λογοτεχνικές επιδράσεις που συστήνουν το πλαίσιο μέσα από το οποίο προκύπτει το έργο του Πικρού: ο συγγραφέας Ανρί Μπαρμπύς και η οργάνωση των διανοουμένων *Κλαρτέ*, ο Μαξίμ Γκόρκι, ο γαλλικός και γερμανικός νατουραλισμός, συνδυασμένος με στοιχεία αισθητισμού και εξπρεσιονισμού, η Οκτωβριανή Επανάσταση και ο μαρξισμός, αλλά και η κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα τη δεκαετία του '20, μετά την μικρασιατική καταστροφή. Η όσμωση μπωντλαιρισμού και μπολσεβικισμού ανιχνεύεται και στην αφετηρία της τριλογίας, αλλά ο νατουραλισμός –θεματολογικά και μορφολογικά– παραμένει ο βασικός καμβάς πάνω στον οποίο υφαίνεται η πεζογραφία του Πικρού.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** με τίτλο «Μοιραίοι κι άβουλοι αντάμα: περιβάλλον και κληρονομικότητα» εξετάζεται ο αστερισμός ιδεών που συνέχει την τριλογία του Πικρού: η σύνδεση των θεωριών του Δαρβίνου με τη κοινωνιολογία και τον μαρξισμό

και η αντίληψη ότι οι βιολογικοί, υλικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί διέπονται από αιτιακές σχέσεις που μπορούν να αναλυθούν επιστημονικά και να εξηγήσουν τον «περίπλοκο μηχανισμό της ανθρώπινης ψυχής». Αναλύεται η καταγωγή της ανθρωπολογίας του Πικρού από τον νατουραλισμό, ανιχνεύονται κοινά στοιχεία και ουσιώδεις διαφορές με το έργο του Κ. Θεοτόκη και του Κ. Χατζόπουλου και επισημαίνονται η οπτική γωνία από την οποία ο αναγνώστης καλείται να κρίνει το υλικό που παρουσιάζει η αφήγηση και η κατεύθυνση στην οποία μπορεί να αναζητήσει διέξοδο από το περιβάλλον του ζόφου και της κοινωνικής ανισότητας. Τα θέματα της πόρνης, της θέσης της γυναίκας και της σεξουαλικότητας αναπτύσσονται στο **τρίτο κεφάλαιο** και αναδεικνύονται ως στοιχεία νεωτερικότητας στο έργο του Πικρού.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο**, αφιερωμένο κυρίως στο *Τουμπεκί*, αναλύεται η θεματική του Πικρού και η αντίληψη ότι ο υπόκοσμος είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας και μια αντεστραμμένη εικόνα της που διέπεται από τις ίδιες κυρίαρχες αντιθέσεις. Επισημαίνεται επίσης η συνάφεια αυτού του έργου με την *Όπερα της πεντάρας* του Μ. Μπρεχτ, η ειρωνική διάσταση που χαρακτηρίζει και τα δύο έργα, και εντοπίζεται στον Πικρό μια πρωτόλεια και ανεπεξέργαστη εκδοχή της έννοιας της αποστασιοποίησης η οποία υποβάλλει και τροφοδοτεί έναν τύπο κριτικής ανάγνωσης πρωτότυπο και πρωτοποριακό για την εποχή του.

Στο **πέμπτο κεφάλαιο**, με τίτλο «Ανάμεσα στον νατουραλισμό και τη νεωτερική αφήγηση», αναλύονται διεξοδικά οι αφηγηματικές τεχνικές του Πικρού, τα πρωτότυπα και πρωτοποριακά στοιχεία που φέρνει στην ελληνική λογοτεχνία, οι αναλογίες και οι ουσιαστικές διαφορές με τον εσωτερικό μονόλογο στον *Οδυσσέα* του Τ. Τζόυς, και τα όρια που επιβάλλουν στον Πικρό η νατουραλιστική καταγωγή της πεζογραφίας του και ο μαρξισμός.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με μια συνοπτική περιγραφή των λόγων που οδήγησαν στην πρόωμη έκλειψη του Πικρού και προσδιόρισαν την πρόσληψη του έργου του από τους συγχρόνους του και τις αμέσως επόμενες γενιές.

Κρίσεις

Ελισάβετ Κοτζιά, «Διακρίνοντας- Γράφοντας για τους απόκληρους», εφ. *Η καθημερινή*, 4. 2.2007, σελ. 6. **Βαγγέλης Χατζηβασιλείου**, «Η παρακμή και ο θάνατος του κοινωνικού περιθωρίου. Ένας νατουραλιστής ανοίγει διάλογο με τον μοντερνισμό στα χρόνια του μεσοπολέμου», *Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας*, 30.3.2007, σελ. 8-9.

Νίκος Μαυρέλος, «Η ‘μεταφυσική λέπρα’ και οι άψυχες ζωγραφιές», εφ. *Η Κυριακάτικη Αυγή*, 29.4.2007. **Κώστας Τραχανάς**, [Βιβλιοκριτική] «Πέτρος Πικρός. Τα όρια και η υπέρβαση του νατουραλισμού», εφ. *Ελευθερία*, 24.6.2007. **Δημήτρης Κόκορης**, «Χριστίνα Ντουνιά, Πέτρος Πικρός. Τα όρια και η υπέρβαση του νατουραλισμού», *Δια-Κείμενα. Ετήσια έκδοση Εργαστηρίου Συγκριτικής Γραμματολογίας Α.Π.Θ.*, τχ. 9 (2007), σελ. 361-363.

Μνείες

Τάκης Καγιαλής, Η επιθυμία για το μοντέρνο. Δεσμεύσεις και αξιώσεις της λογοτεχνικής διανόησης στην Ελλάδα του 1930, Βιβλιόραμα, 2007, σελ. 137. **Λάμπρος Βαρελάς**, «Ευρήματα και νέες προτάσεις για το "ρομάντζο" *Η Ερωμένη της* της Ντόρας Ρωζέττη», *Νέα Εστία*, τχ. 1808 (Φεβρουάριος 2008) σελ.275. **Βαγγέλης Χατζηβασιλείου**, «Ο μαρξιστής που έγραφε για εταίρες, έρωτες και αίμα», *Ελευθεροτυπία*, 11.09.2010. **Αγγέλα Καστρινάκη**, «Αναζητώντας το χρυσόμαλλο δέρας», *Επίμετρο στο Κοσμάς Πολίτης, Λεμονοδάσος*, Ελληνικά Γράμματα 2010, σελ. 340. **Μαίρη Μικέ**, «Η απόκοσμη συντροφικότητα. Σχόλια στα διηγήματα του Καραγάτση», *Εναρμόνιον κράμα*, Άγρα, 2012, σελ.80.

4. Επιμέλεια-Επίμετρο στο: **Ντόρα Ρωζέττη, *Η ερωμένη της***, Μεταίχμιο, 2005.

Ο εντοπισμός και η επανέκδοση του μυθιστορήματος της Ντόρας Ρωζέττη είναι καρπός πολύχρονης και συστηματικής έρευνας στα περιοδικά, στο αρχειακό υλικό και στις εκδόσεις του μεσοπολέμου που αποβλέπει στο να αναδείξει τη σημασία αυτής της περιόδου στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, να εντοπίσει τα νεωτερικά στοιχεία στα πεδία της θεματικής και της αφήγησης, να αποτιμήσει τις πειραματικές αναζητήσεις και να αξιολογήσει τα αποτελέσματά τους. Στο *Επίμετρο* της έκδοσης με τίτλο «Η περιπέτεια ενός ‘ρομάντσου’», επισημαίνεται η κριτική εγρήγορση του Γρηγόριου Ξενοπούλου, που στάθηκε η αφετηρία της έρευνας για τον εντοπισμό του βιβλίου. Στη συνέχεια εξετάζονται τα νέα στοιχεία που προσφέρει το μυθιστόρημα σχετικά με τις ιδέες, τις πολιτισμικές συμπεριφορές και το κλίμα ελευθερίας που χαρακτήριζε τους νέους διανοούμενους και λογοτέχνες στη διάρκεια της δεκαετίας του ’20. Ένας από τους στόχους του *Επιμέτρου* είναι να αναδείξει τις πρωτότυπες και πρωτοποριακές για την εποχή του ιδέες του μυθιστορήματος σχετικά με τη θέση της γυναίκας στις σύγχρονες κοινωνίες και τη γυναικεία σεξουαλικότητα, συγκρίνοντας αυτό το μυθιστόρημα με ανάλογα πεζογραφήματα που εκδόθηκαν στην Ευρώπη την ίδια περίοδο. Από αυτή την πλευρά η έκδοσή του παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις φεμινιστικές σπουδές και τις σπουδές του φύλου, που αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια στον ακαδημαϊκό χώρο.

Ένα τελευταίο αλλά πολύ σημαντικό ζήτημα που αναδύεται με την έκδοση του βιβλίου αυτού, όπως επισημαίνεται στο *Επίμετρο* είναι ο τρόπος γραφής του, ο οποίος

ξεφεύγει από τους κοινούς τόπους της ηθογραφίας και του αστικού ρεαλισμού της εποχής του. Η ατμόσφαιρα του έργου παραπέμπει στο ανολοκλήρωτο μυθιστόρημα του Γ. Σεφέρη *Έξι νύχτες στην Ακρόπολη*. Τα κοινά τους σημεία βρίσκονται στον χωροχρόνο της αφήγησης, στο ημερολογιακό είδος της γραφής τους, αλλά και στο πρόσωπο της γοητευτικής και επικίνδυνης γυναίκας που εμφανίζεται και στα δύο μυθιστορήματα ως αντικείμενο του πόθου των δύο αφηγητών.

Το μυθιστόρημα *Η ερωμένη της* είναι ένα κείμενο επίμονης ενδοσκόπησης, ένας διαρκής έλεγχος των συναισθημάτων και των συμπεριφορών του εγώ, όπου η εξομολόγηση συνδυάζεται με την αφήγηση, ο γλυκερός συναισθηματισμός με το σκληρό και ειρωνικό σχόλιο. Η αυτοαναφορικότητα της γραφής που ορίζεται κυρίως από την ημερολογιακή πεζογραφία του Ζιντ, είναι ένα από τα μοντερνιστικά στοιχεία που εντοπίζονται και στο βιβλίο της Ρωζέττη. Η βασανιστική και επώδυνη διαδικασία αυτογνωσίας του υποκειμένου της αφήγησης συνοδεύεται από την επιθυμία κατανόησης του άλλου. Η «ελικρίνεια» είναι βασικό στοιχείο της ημερολογιακής γραφής: η χρήση πρώτου προσώπου πείθει για την αλήθεια του βιώματος. Ωστόσο το υποκείμενο της αφήγησης στο μυθιστόρημα *Η ερωμένη της*, όπως υποστηρίζεται στο *Επίμετρο*, είναι η μοντέρνα, ειρωνική εκδοχή αυτής της συνθήκης, αφού αμφιβάλλει για τα ίδια του τα συναισθήματα, καταγράφει τις ίδιες τις παλινωδίες και τις συγκρούσεις, καθιστά τελικά τον αναγνώστη, όχι συμμετοχο αλλά κριτικό παρατηρητή.

Κρίσεις

Μικέλα Χαρτουλάρη, «Μοντέρνο Φάντασμα», [Βιβλιοδρόμιο,] εφ. *Τα Νέα*, σελ. 8. **Γιώργης Γιατρομανωλάκης**, «Ανάμεσα σε δυο κορίτσια. Ένα λεσβιακό ρομάντσο στη δεκαετία του '20», εφ. *Το Βήμα*, 22.1.2006, σελ. 47. **Ελισάβετ Κοτζιά**, «Διακρίνοντας- Η μυστηριώδης ερωμένη», εφ. *Η καθημερινή*, 22.1.2006, σελ. 6. **Σοφία Ντενίση**, «Πάθη γυναικών στο μεσοπόλεμο», Διαβάζω, τχ. 460 (Φεβρουάριος 2006), σελ. 82-83. **Ευριπίδης Γαραντούδης**, «Γυναικείος ύμνος στην 'ομοφυλόφιλη ευτυχία'», [Βιβλιοδρόμιο,] εφ. *Τα Νέα*, 4-5 Φεβρουαρίου 2006, σελ. 8-9. **Μανόλης Σαββίδης**, «Ο εραστής της ερωμένης. Μια ακόμα υπόθεση για την πραγματική ταυτότητα της Ντόρας Ρωζέττη», εφ. *Το Βήμα*, 19.2.2006 σελ. 47. **Πόλυ Κρημιώτη**, «Ομοφυλοφυλία στον Μεσοπόλεμο. Ένα τολμηρό για την εποχή του βιβλίο, εξαφανισμένο για 80 χρόνια, ξανά στο φως», εφ. *Η Αυγή*, 28.2.2006. **Κώστας Παπαγεωργίου**, «Μια περιπαθής ιστορία», Η Κυριακάτικη Αυγή (9.4.2006). **Βαγγέλης Χατζηβασιλείου**, «Λατρεύοντας το γυναικείο σώμα», *Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας*, 14.7.2006, σελ. 10-11. **Christina Dokou**, «Dora Rosetti: *I eromeni tis*, Book Review, *World Litterature Today*, (sep.-octob. 2006). **Eleni Yannakaki**, «Dora Rosetti, Η ερωμένη της, ed. Christina Dounia. Athens: Metaichmio, 2006», *Byzantine and Modern Greek Studies* Vol. 30 No 2 (2006), σελ. 233- 234.

Μνείες

Βασίλης Καλαμαράς, «Για τη Σαπφώ του μεσοπολέμου», εφ. Ελευθεροτυπία, 21.2.2006. **Όλγα Σελλά**, «Ψευδώνυμα. Μάσκες για συγγραφείς», εφ. Η Καθημερινή, (14.5.2006). **Ηλίας Μαγκλίνης**, «Κριτική-Πωλήσεις, σημειώσατε '2'», εφ. Η Καθημερινή, 24.12.06. **Λάμπρος Βαρελάς**, «Ευρήματα και νέες προτάσεις για το "ρομάντζο" *Η Ερωμένη της* της Ντόρας Ρωζέττη», *Νέα Εστία*, τχ. 1808 (Φεβρουάριος 2008) 261, 266, 269, 272. **Δ. Φ. Βλαχοδήμος**, "Προσθήκες στην κριτική υποδοχή του μυθιστορήματος *Η Ερωμένη της* της Ντόρας Ρωζέττη", *Νέα Εστία*, τχ. 1812 (Ιούνιος 2008), σελ. 1147, 1150. **Μαίρη Μικέ**, «Η αμφισβητούμενη ιδιοκτησία του σώματος. Για την τριλογία του Πέτρου Πικρού», *Χαμένα κορμιά, Κονδυλοφόρος*, τχ.10 (2011) σελ. 126.

5. Εισαγωγή-Επίμετρο στο: **Πέτρος Πικρός, Χαμένα Κορμιά**, Άγρα, 2009.

Τα *Χαμένα κορμιά*, είναι το πρώτο μέρος της ομώνυμης τριλογίας του Πέτρου Πικρού που συμπληρώνεται με τη συλλογή διηγημάτων *Σα θα γίνουμε άνθρωποι* και το μυθιστόρημα *Τουμπεκί*. Στην νέα αυτή έκδοση περιλαμβάνεται Εισαγωγή, Γλωσσάρι, Χρονολόγιο βιογραφίας και εργογραφίας και ανθολόγιο με δυσεύρετες και λανθάνουσες κριτικές που καταδεικνύουν την σημασία αυτής της συλλογής το 1922, τη χρονιά της πρώτης έκδοσης του βιβλίου.

Μνείες

Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, «Ο μαρξιστής που έγραφε για εταίρες, έρωτες και αίμα, *Ελευθεροτυπία*, 11.09.2010. **Μαίρη Μικέ**, «Η αμφισβητούμενη ιδιοκτησία του σώματος. Για την τριλογία του Πέτρου Πικρού», *Χαμένα κορμιά, Κονδυλοφόρος*, τχ.10 (2011) σελ. 113. **Μαίρη Μικέ**, «Η απόκοσμη συντροφικότητα. Σχόλια στα διηγήματα του Καραγάτση», *Εναρμόνιον κράμα*, Άγρα, 2012, σελ. 80.

6. Εισαγωγή-Επίμετρο στο: **Πέτρος Πικρός, Σα θα γίνουμε άνθρωποι**, Άγρα, 2009.

Το *Σα θα γίνουμε άνθρωποι*, είναι το δεύτερο μέρος της τριλογίας του Πέτρου Πικρού *Χαμένα κορμιά*. Σε αυτήν τη νέα έκδοση περιλαμβάνεται Εισαγωγή, Γλωσσάρι, Χρονολόγιο βιογραφίας και εργογραφίας και ανθολόγιο με δυσεύρετες και λανθάνουσες κριτικές, οι οποίες σε συνδυασμό με τη συλλογή διηγημάτων του αποτυπώνουν μια ενδιαφέρουσα όψη της λογοτεχνικής πραγματικότητας στη διάρκεια της δεκαετίας του 1920.

Μνείες:

Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, «Ο μαρξιστής που έγραφε για εταίρες, έρωτες και αίμα», *Ελευθεροτυπία*, 11.09.2010. **Μαίρη Μικέ**, «Η αμφισβητούμενη ιδιοκτησία του σώματος. Για την τριλογία του Πέτρου Πικρού», *Χαμένα κορμιά, Κονδυλοφόρος*, τχ.10 (2011) σελ. 113,130. **Μαίρη Μικέ**, «Η απόκοσμη συντροφικότητα. Σχόλια στα διηγήματα του Καραγάτση», *Εναρμόνιον κράμα*, Άγρα, 2012, σελ. 80.

7. Εισαγωγή-Επίμετρο στο: **Πέτρος Πικρός, Τουμπεκί**, Άγρα, 2010.

Το *Τουμπεκί*, παρά την κοινή δεξαμενή του κοινωνικού περιθωρίου από όπου αντλεί και πάλι τα θέματά του ο συγγραφέας, παρουσιάζει μια απόκλιση από την αφηγηματική τεχνική των δύο πρώτων βιβλίων της τριλογίας του Πικρού, τα οποία άλλωστε ήταν συλλογές διηγημάτων. Αυτή η στροφή του Πικρού δεν υπαγορεύεται μόνον από τους κανόνες του λογοτεχνικού είδους, του μυθιστορήματος, στο οποίο οι φορμαλιστικοί πειραματισμοί είναι τεχνικά δυσκολότερο να ενσωματωθούν στη ροή της αφήγησης, αλλά και από την ανάγκη για μια λογοτεχνία πιο κατανοητή και πιο οικεία στον δικό του «νοούμενο» αναγνώστη, ο οποίος, σύμφωνα με τη ρητά διατυπωμένη πρόθεση του Πικρού, δεν ανήκει στην εκλεπτυσμένη αστική τάξη, «δεν είναι ο κόσμος του σαλονιού, του Ντορέ, του Γιαννάκη», αλλά στα λαϊκά στρώματα. Στην εισαγωγή της νέας έκδοσης του μυθιστορήματος επισημαίνεται ο τρόπος με τον οποίο ο Πικρός περιορίζει αυτούς τους πειραματισμούς της πρώτης του περιόδου και ακολουθεί ένα μοντέλο αφήγησης που κατάγεται άμεσα από το ρεαλιστικό και νατουραλιστικό μυθιστόρημα. Παράλληλα ωστόσο καταδεικνύεται ότι οι καινοτομίες στο πεδίο της γλώσσας, της κοινωνικής παρατήρησης και της ψυχογραφίας των προσώπων, ανανεώνουν δημιουργικά την παράδοση της εγχώριας πεζογραφίας και φέρνουν στο προσκήνιο θεματικές, μοτίβα, πεδία και γλωσσικά ιδιώματα που έως τότε δεν είχαν απασχολήσει σοβαρά τη λογοτεχνική συντεχνία. Παρά την παραδοσιακή του φόρμα ωστόσο το *Τουμπεκί* επιτυγχάνει να δημιουργήσει αίσθηση με την γλώσσα του κοινωνικού περιθωρίου που χρησιμοποιεί, την εύστοχη παρουσίαση της ανθρωπογεωγραφίας της φυλακής, και την δημιουργία του κεντρικού ήρωα: ο Αράπης, αρχηγός σπείρας του αθηναϊκού υποκόσμου, ληστής, προαγωγός, έμπορος ναρκωτικών και δολοφόνος κατά περίπτωση, είναι ένα ζωντανό πρόσωπο που εμπλουτίζει τη μάλλον φτωχή παράδοση του νεοελληνικού μυθιστορήματος. Από το πρώτο έως το τρίτο μέρος της τριλογίας *Χαμένα κορμιά* ο Πικρός σταδιακά μεταμορφώνεται από έναν λογοτέχνη που δεν αφήνει την ιδεολογία του να αναδυθεί στην επιφάνεια της αφήγησης, σε ένα συγγραφέα «με θέση». Η πολιτική στράτευση του Πικρού, που αναλαμβάνει ολοένα και πιο ενεργό ρόλο στην κομματική οργάνωση του Κ.Κ.Ε., αφήνει τα ίχνη της στη λογοτεχνική του δημιουργία. Το ενδιαφέρον του για τους τύπους του κοινωνικού περιθωρίου εντάσσεται σε μια προβληματική οικεία στην αριστερή διάνοηση της πρώτης μεσοπολεμικής δεκαετίας και συνδέεται με την αντίληψη ότι η λογοτεχνία μπορεί και πρέπει να συντελεί στο «ξέφτισμα των αστικών αξιών». Αυτό το στοιχείο, σε συνδυασμό με τα κύρια θέματα του μυθιστορήματος – η δύναμη του χρήματος, το οργανωμένο έγκλημα, η πορνεία και τα υπόγεια καμπαρέ της τριλογίας, η όσμωση του υποκόσμου με τους μηχανισμούς του αστικού κράτους και

τους φορείς της εξουσίας- μας επιτρέπουν να διακρίνουμε τα κοινά σημεία, τις ιδεολογικές συγκλίσεις, αλλά και τις διαφορές, που χαρακτηρίζουν το *Τουμπεκί* και την *Όπερα της πεντάρας* του Μπέρτολτ Μπρεχτ. Ένα άλλο κοινό σημείο των δύο έργων είναι η ειρωνική διάσταση που στοχεύει στην κριτική στάση του αναγνώστη. Στον Πικρό διακρίνουμε ένα είδος πρωτόλειας και ανεπεξέργαστης αποστασιοποίησης που υποβάλλει σε έναν ορισμένο τύπο ανάγνωσης. Έστω και αν αυτή η πλευρά δεν είναι ανεπτυγμένη και θεωρητικοποιημένη, συνιστά μια ενδιαφέρουσα όψη της αφήγησής του, η οποία, αν εξεταστεί στη συγχρονία της, εμφανίζει μια πρωτοποριακή δυναμική. Σε αυτήν τη νέα έκδοση περιλαμβάνεται επίσης «Γλωσσάρι», «Χρονολόγιο βιογραφίας και εργογραφίας» και ανθολόγιο με δυσεύρετες και λανθάνουσες κριτικές

Μνείες:

Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, «Ο μαρξιστής που έγραφε για εταίρες, έρωτες και αίμα», *Ελευθεροτυπία*, 11.09.2010. **Μαίρη Μικέ**, «Η αμφισβητούμενη ιδιοκτησία του σώματος. Για την τριλογία του Πέτρου Πικρού», Χαμένα κορμιά, *Κονδυλοφόρος*, τχ.10 (2011) σελ. 113.

8. **Μαρία Πολυδούρη**, *Τα ποιήματα*, φιλολογική επιμέλεια-επίμετρο: Χριστίνα Ντουνιά, εκδ. Εστία, Ιανουάριος 2014.

Στην έκδοση αυτή συγκεντρώνονται όλα τα ευρισκόμενα ποιήματα της Μαρίας Πολυδούρη. Πέρα από τον φιλολογικό σχολιασμό των ποιημάτων που γίνεται για πρώτη φορά, η εργασία αυτή συμπληρώνει τις παλαιότερες εκδόσεις των Απάντων με αρκετά ποιήματα, τα οποία είτε είναι αθησαύριστα, είτε προέρχονται από αρχαιακό υλικό: προστίθενται έτσι στην έκδοση του Τάκη Μενδράκου (1981) είκοσι νέα ποιήματα, δεκατρία πρωτότυπα και επτά μεταφρασμένα: ένα του Émile Despax, τέσσερα του Charles Baudelaire, και δύο της Marceline Desbordes-Valmore.

Στο πρώτο μέρος του τόμου περιλαμβάνονται οι ποιητικές συλλογές της Πολυδούρη *Οι τρίλλιες που σβύνουν* και *Ηχώ στο χάος* που εκδόθηκαν, με διαφορά ενός μόλις χρόνου, το 1928 και το 1929 αντίστοιχα. Ακολουθούν όσα ποιήματα της Πολυδούρη δεν συμπεριλήφθηκαν στα δύο εκδομένα βιβλία της. Τα ποιήματα αυτά είτε είναι δημοσιευμένα σε περιοδικά και εφημερίδες, είτε εμφανίζονται ως ανέκδοτα στα *Άπαντα* του 1961 και του 1982, είτε έχουν εντοπιστεί σε ιδιωτικά αρχεία που βρίσκονται στο Ε.Λ.Ι.Α. καθώς και στο αρχείο Οικογένειας Ευάγγελου Πολυδούρη. Σε ειδική ενότητα με τίτλο: «Σημειώσεις» περιλαμβάνονται σχόλια και παρατηρήσεις

κυρίως εκδοτικού και φιλολογικού ενδιαφέροντος για όλα τα ποιήματα της έκδοσης αυτής.

Στο δεύτερο μέρος (= «Επίμετρο») του βιβλίου δημοσιεύονται:

I. «**Η ποίηση και τα ρόδα του αίματος**», μια μελέτη για το ποιητικό έργο της Πολυδούρη και την περιπέτεια της πρόσληψής του.

Στην εργασία «*Η ποίηση και τα ρόδα του αίματος*», έχει γίνει μια συστηματική μελέτη της βιβλιογραφίας και παρουσιάζεται με συστηματικό τρόπο η συζήτηση για την ποιήτρια και το έργο της από τον μεσοπόλεμο έως τις μέρες μας. Διαπιστώνεται ότι η αποτίμηση του έργου της Πολυδούρη, υπαγορευμένη από έναν επιφανειακό βιογραφισμό, συσκοτίσε την εικόνα της ποιήτριας και την υποβάθμισε την αξία της ποιητικής της κατάθεσης. Οι ποιητικές της συλλογές και αργότερα τα *Απαντά* της ταξινομήθηκαν μεταπολεμικά από τη φιλολογική κριτική στην περιοχή μιας χαμηλόφωνης, απλοϊκής, και γλυκερής γυναικείας λογοτεχνίας. Η Πολυδούρη ωστόσο είναι η μόνη ποιήτρια η οποία μνημονεύεται σε όλες τις γραμματολογίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας, και αυτή η ομοφωνία είναι ίσως ένας ισχυρός δείκτης για ένταξή της σε έναν ιδιόμορφο κανόνα «γυναικείας» ποίησης. Πρόκειται για μια προβολή η οποία, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, δεν υποστηρίζεται από την ανάλογη θετική αξιολόγηση. Στη μελέτη εξετάζεται η πρόσληψη της Πολυδούρη μέσα από τον πρίσμα του μοντερνισμού. Αν τα χαρακτηριστικά της μοντέρνας ποίησης είναι ο ελεύθερος στίχος, η δραματικότητα αντί του λυρισμού, το καθημερινό λεξιλόγιο και η σκοτεινότητα του νοήματος, και μάλιστα με το πρώτο και το τελευταίο να θεωρούνται καθοριστικά για τον χαρακτηρισμό ενός ποιήματος ως μοντέρνου, τότε μπορεί να γίνει κατανοητό γιατί η ποίηση της Πολυδούρη – με ελάχιστες εξαιρέσεις- αγνοήθηκε ουσιαστικά από την νεοελληνική κριτική μετά το όριο του 1930.

Μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες και εγκωμιαστικές αναφορές στο ποιητικό έργο της Πολυδούρη δεν προέρχεται από τον χώρο της κριτικής, αλλά από τον χώρο της λογοτεχνίας. Στο μυθιστόρημα *Εκάτη* (1933) ο Κοσμάς Πολίτης, κορυφαίος εκπρόσωπος της γενιάς του '30, αναφέρεται στην ίδια την ποιήτρια σε συνδυασμό με μια πυκνή παράθεση στίχων της ενσωματωμένους στην αφήγηση. Σε ειδικό κεφάλαιο της μελέτης εξετάζεται ο τρόπος και επιχειρείται μια διατυπώνεται μια ερμηνευτική πρόταση σχετικά με τη σημασία της ποιητικής φωνής της Πολυδούρη στο μυθιστόρημα αυτό.

Η Πολυδούρη βρήκε θερμή υποστήριξη στις σελίδες των δύο σημαντικότερων φεμινιστικών περιοδικών της εποχής του μεσοπολέμου. Αποκλίνοντας από την τάση των ανδρών κριτικών, το ερωτικό στοιχείο δεν μονοπωλεί τις κριτικές των φεμινιστριών, ούτε τονίζεται η σχέση της με τον Καρυωτάκη. Αντίθετα στα κείμενά τους επισημαίνεται το στοιχείο της μόρφωσης ή των σπουδών της ποιήτριας και η «φιλοσοφική» διάσταση του έργου της. Ο *Αγώνας της γυναίκας*, ένα περιοδικό πιο ριζοσπαστικό ως προς τον κοινωνικό του προβληματισμό και τις διεκδικήσεις του, αναφέρεται απερίφραστα στην αξία των ποιημάτων της, αλλά το περιοδικό που θα υποστηρίξει την Πολυδούρη συστηματικότερα είναι το *Ελληνίς*, αφού η διευθύντρια του Αθηνά Γαϊτάνου-Γιαννιού συνδέεται φιλικά μαζί της.

Στη μελέτη εξετάζεται επίσης η σχέση της Πολυδούρη με την ελληνική ποιητική παράδοση και την ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Επισημαίνεται η μαθητεία της στο έργο του Διονυσίου Σολωμού, που εκφράζει τη φωτεινή, ιδεαλιστική πλευρά της ποίησής της. Το σολωμικό παράδειγμα αξιοποιείται γόνιμα από την Πολυδούρη και αποτυπώνεται στην έκφραση μιας βαθιά βιωμένης σχέσης με τη φύση, στην κοινή δημιουργική πρόσληψη του δημοτικού τραγουδιού και κυρίως στη λυρική εικονοποιία. Παράλληλα, η αστική εμπειρία, τα μετεφηβικά της χρόνια στην Αθήνα, η διαμονή και τα διαβάσματά της στο Παρίσι, τα βιώματα του πένθους και της αρρώστιας, και φυσικά ο ερωτικός δεσμός της με τον Καρυωτάκη, την φέρουν πιο κοντά στους Γάλλους *décadents* και στην καρυωτακική ποίηση. Ο Καρυωτάκης, πέρα από τον κρίσιμο ρόλο που διαδραματίζει στη ζωή της, ή μάλλον ακριβώς εξαιτίας αυτού του ρόλου, θα γίνει αρχικά ένα είδος μέντορα της νεαρής φοιτήτριας με τις καλλιτεχνικές φιλοδοξίες, ενώ αργότερα, στην περίοδο της αρρώστιας της, τα βιβλία του θα αντικαταστήσουν την οριστική απουσία του. Επικοινωνεί με την ποίησή του, ακολουθεί τους τολμηρούς του διασκελισμούς, αφομοιώνει την βαθύτερη ουσία της, αλλά δεν την μιμείται, και σε αυτό διαφοροποιείται από τους ποιητές που εντάσσονται στην κατηγορία του «καρυωτακισμού», ανεξάρτητα από τις όποιες σκοπιμότητες αυτής της ένταξης.

Η Πολυδούρη, παρά την περιπετειώδη και ταραχώδη ζωή της, αντιλαμβάνονταν την ποίηση ως τέχνη με κανόνες. Τους κανόνες αυτούς, ενώ τη δυσκόλευαν στην προσπάθειά της να εκφράσει τη δική της εκδοχή της «πραγματικότητας» με ακρίβεια και ειλικρίνεια μέσα σε συνθήκες εξαιρετικά δύσκολες, δεν σκέφτηκε να τους παραμερίσει για να κινηθεί στην «άνεση» του ελεύθερου στίχου, παρόλο που δεν της ήταν καθόλου δύσκολο να πειραματιστεί.

Η Μαρία Πολυδούρη δεν είναι η συνηθισμένη εκδοχή μιας ευαίσθητης νέας γυναίκας που χτυπήθηκε από τη μοίρα, αλλά διαθέτει τα χαρακτηριστικά μιας μορφής της μεσοπολεμικής αβαν-γκάρντ: είναι πράγματι «μια-διανοούμενη που την κυβερνά το ένστικτο», όπως την χαρακτηρίζει το περιοδικό *Ελληνίς*, μια «πολύπλοκη και πολυτάραχη ψυχή». Αυτή η ξεχωριστή προσωπικότητα σε συνδυασμό με την αναστοχαστική πλευρά του έργου της θεωρείται ως το βασικό στοιχείο που της εξασφαλίζει μια σημαντική θέση στη νεότερη ποίηση και διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού έως τις μέρες μας. Η στοχαστική πλευρά της Πολυδούρη ίσως να μην διακρίνεται καθαρά πίσω από τον πλούσιο λυρισμό του συναισθήματος ή πίσω από την οξύτητα του πόνου της, αλλά μόνο χάρη σ' αυτήν την πλευρά οι στίχοι της ξεχωρίζουν ανάμεσα σε μια πληθώρα ποιημάτων παρωχημένης αισθηματολογίας και παρακμιακού συμβολισμού της εποχής της: η ποίησή της δεν είναι απλή συναισθηματολογία, αποκτά βάθος και πολυσημία. Η Πολυδούρη έχει απόλυτη επίγνωση του επερχόμενου τέλους, αλλά το αντιμετωπίζει επιμένοντας ποιητικά με μοναδική γενναιότητα και υψηλό αίσθημα ευθύνης απέναντι στο έργο που παραδίδει.

II. «Στοιχεία βιογραφίας Μαρίας Πολυδούρη», μια συνοπτική βιογραφία-εργογραφία της ποιήτριας όπου αξιοποιούνται άγνωστα πληροφορικά στοιχεία εντοπισμένα σε χειρόγραφο αρχειακό υλικό ή δημοσιευμένα σε ποικίλα έντυπα.

9. Μαρία Πολυδούρη. Τα πεζά, (εισαγωγή-επιμέλεια) Εστία, Αθήνα 2014

Στην παρούσα έκδοση συγκεντρώνονται για πρώτη φορά όλα τα ευρισκόμενα πεζά της Μαρίας Πολυδούρη και αυτονομούνται από το ποιητικό της έργο. Τα κείμενα αυτά, που παρέμειναν ανέκδοτα όσο ζούσε, πιστοποιούν την αφηγηματική ικανότητα, την οξυμένη κοινωνική ευαισθησία αλλά και την υψηλή αυτοσυνειδησία της Πολυδούρη στη διπλή της υπόσταση: της γυναίκας και της συγγραφέως. Χωρίς αμφιβολία το πιο σημαντικό ανάμεσα στα πεζά της είναι το μυθιστόρημα που έγραψε το 1926, σε ηλικία εικοσιτεσσάρων χρόνων και το οποίο, σύμφωνα με τα καινούργια στοιχεία της έρευνας, προόριζε για έκδοση· ίσως μάλιστα αν αυτό το νεανικό αλλά πολύ ενδιαφέρον έργο, εκδιόταν στην ώρα του όπως η ίδια επιθυμούσε, η θέση της στην ιστορία της λογοτεχνίας μας να ήταν διαφορετική. Η πρόθεσή της να ασχοληθεί με τη συγγραφή

ενός μυθιστορήματος εκδηλώθηκε δέκα χρόνια μετά την πρώτη και εξαιρετικά πρώιμη εμφάνισή της στο λογοτεχνικό χώρο.

Όλα τα κείμενα εκδίδονται με βάση τα αυτόγραφα της Πολυδούρη που βρίσκονται κυρίως σε δύο αρχεία. Το αρχείο της οικογένειας Πολυδούρη και το αρχείο του Ε.Λ.Ι.Α. Στο Ε.Λ.Ι.Α. βρίσκεται επίσης και το αρχείο Κώστα Παπαδάκη και Σοφίας Μαυροειδή- Παπαδάκη, στο οποίο εντοπίστηκαν επίσης αυτόγραφα της Πολυδούρη, αλλά και ανέκδοτα κείμενα του Παπαδάκη που την αφορούν.

10. **Κώστας Καρυωτάκης. Εργοβιογραφία- Ανθολογία-Απαγγελία**, στη σειρά *Ελληνες ποιητές*, εκδ. Καθημερινή, 2014.

Εισαγωγή στη βιοεργογραφία του Κ. Γ. Καρυωτάκη και εκτενές ανθολόγιο με τα αυτοπροσωπευτικά του ποιήματα.

11. **Στη σαγήνη του Ε. Α. Πόε**, Αθήνα, Γαβριηλίδης, 2011.

Ποιητής, πεζογράφος και κριτικός, ο τρισυπόστατος Ε. Α. Πόε θεωρήθηκε πρόδρομος της αισθητικής νεωτερικότητας και το έργο του γνώρισε θερμή υποδοχή στην Ευρώπη του 19ου και του 20ου αιώνα. Στο βιβλίο αυτό εξετάζονται όψεις της πρόσληψής του στην Ελλάδα, κυρίως μέσα από το έργο έξι σημαντικών λογοτεχνών: των Εμμ. Ροΐδη, Ν. Επισκοπόπουλου, Κ. Γ. Καρυωτάκη, Γ. Σκαρίμπα, Γ. Σεφέρη και Α. Εμπειρικού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη άγνωστου αρχειακού υλικού για τη σχέση Καρυωτάκη και Πόε, ενώ την έκδοση συμπληρώνει μια λανθάνουσα μετάφραση του εμβληματικού διηγήματος «Ο μαύρος γάτος», που υπογράφεται από τον Εμμ. Ροΐδη.

12. **Νίκος Καζαντζάκης. Άγιον Όρος. Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1914**, Επιμέλεια-Εισαγωγή-Σχόλια: Χριστίνα Ντουνιά- Βούλα Βασιλειάδη, Ηράκλειο, Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη, 2020.

Στο ημερολόγιο του Αγίου Όρους παρακολουθούμε τη διαδρομή που ακολούθησε ο Νίκος Καζαντζάκης, συνοδευόμενος από τον Άγγελο Σικελιανό, στις είκοσι μονές του Αγίου Όρους. Η ημερολογιακή γραφή του είναι συστηματική: αποτυπώνει στιγμιότυπα από τη ζωή των μοναχών, μνημειώνει τα ονόματά τους, και σε ειδικές περιπτώσεις αναδεικνύει τη μορφή ή το ήθος τους, περιγράφει σπάνια χειρόγραφα, αγιογραφίες και εικονογραφήσεις βιβλίων, αντιγράφει φράσεις και αποσπάσματα από πατερικά κείμενα, φιλοσοφικά και λογοτεχνικά βιβλία ή φράσεις που σημειώνει από μνήμης. Τη φιλολογική αυτή έκδοση, που παρουσιάζει ένα από τα

παλαιότερα σημειωματάρια-ημερολόγια του Καζαντζάκη, συμπληρώνει κατατοπιστική εισαγωγή και παράρτημα με επιλεγμένο αρχειακό υλικό.

13. *Αργοναύτες και σύντροφοι. Όψεις του λογοτεχνικού πεδίου στη δεκαετία του '30*, Αθήνα, Εστία 2020. (υπό έκδοση)

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΙΚΤΟΥΣ ΤΟΜΟΥΣ

A.

Εισηγήσεις και Ανακοινώσεις

1. **«Ο Καρυωτάκης και οι υπερρεαλιστές»**, Πρακτικά του Επιστημονικού Συμποσίου *Καρυωτάκης και Καρυωτακισμός*, εκδ. *Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας*, 1998, σελ. 307 - 322.

Η εισήγηση αυτή ξεκινά από τη διαπίστωση ότι τρεις υπερρεαλιστές ποιητές θεωρούν τον Κώστα Καρυωτάκη μεγάλο ποιητή και διερευνά τις συγγένειες που έχει η ποιητική στάση του με το ξεκίνημα του υπερρεαλιστικού κινήματος. Στη συνέχεια συνδέονται ορισμένα καρυωτακικά στοιχεία όπως το διαβρωτικό χιούμορ, οι αντικομφορμιστικές εκδηλώσεις, η μηδενιστική ροπή, ακόμα και η αυτοκτονία του, με ανάλογα κείμενα και συμπεριφορές των Αραγκόν, Κρεβέλ, Ριγκώ, αλλά και του ίδιου του Μπρετόν στην πρώτη περίοδο του υπερρεαλισμού.

Στο δεύτερο μέρος της η εισήγηση εξετάζει τις διακυμάνσεις που παρουσίασε η στάση των Ελλήνων υπερρεαλιστών του μεσοπολέμου απέναντι τον Καρυωτάκη, ώσπου να φτάσει στην απροκάλυπτη αποδοχή της ποιητικής του αξίας. Πολύ διαφορετικός από εκείνον στην ευαισθησία και στο βίωμα ο Εμπειρικός, πιο κοντινός ο Εγγονόπουλος και ακόμα πιο συγγενικός ο Σαχτούρης, αναγνωρίζουν και οι τρεις στο

έργο του Καρυωτάκη τη μοιραία δωρεά μιας ισχυρής και αυθεντικής ποιητικής κατάθεσης.

Μνείες

Ολυμπία Ταχοπούλου, Μοντερνιστικός πρωτογονισμός. *Εκδοχές υπερρεαλισμού στο έργο του Νίκου Εγγονόπουλου*, Νεφέλη, 2009, σελ. 222.

2. «Η παρουσία του Μπωντλαίρ στο έργο του Ανδρέα Εμπειρικού», π. *Ο Μολυβδοκολληλο-πελεκητής*, τχ. 6, 1998/1999, σελ. 142-151.

Το κείμενο της εισήγησης που ανακοινώθηκε στην *Ημερίδα για τον Α. Εμπειρικό* (Ίδρυμα Γουλανδρή – Χορν, 11. 12. 1995) δημοσιεύεται εδώ επειδή δεν εκδόθηκαν τελικά τα πρακτικά της Ημερίδας αυτής. Αντικείμενο της μελέτης είναι η συστηματική εξέταση της υπόγειας αλλά και της ρητής σχέσης του Ανδρέα Εμπειρικού με τον Σαρλ Μπωντλαίρ. Τα ίχνη του Μπωντλαίρ, αραιά αλλά ενδιαφέροντα, που ένας υποψιασμένος αναγνώστης θα μπορούσε να διακρίνει στις ποιητικές συλλογές του Εμπειρικού, γίνονται ευδιάκριτα και εντονότερα στο αιρετικό μυθιστόρημα *Ο Μεγάλος Ανατολικός*. Στο έργο αυτό οι υπάρχουν ξεκάθαρες αναφορές τόσο στο πρόσωπο του Μπωντλαίρ όσο και στην ποίησή του. Όλες αυτές οι αναφορές επισημαίνονται και σχολιάζονται με τρόπο συστηματικό και σε ορισμένες περιπτώσεις επιχειρείται η σύνδεσή τους με το υπόλοιπο έργο του Έλληνα υπερρεαλιστή και ιδιαίτερα με τα κείμενα της *Οκτάνας*.

3. «Όψεις της κριτικής στο μεσοπόλεμο. Η στροφή προς το μυθιστόρημα», π. *Νέα Εστία*, τχ.17-18, Δεκ. 1999, σελ. 654-669.

Το κείμενο της ανακοίνωσής μου στην επιστημονική συνάντηση *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνικής κριτικής* (*Σεμινάρια της Ερμούπολης*: Εθνικό Ίδρυμα Νεοελληνικών Ερευνών και Επιστημονικό Ίδρυμα Κυκλάδων, 8-17 Ιουλίου 1999) μαζί με τις υπόλοιπες ανακοινώσεις αυτής της Επιστημονικής συνάντησης εκδόθηκαν στο περιοδικό *Νέα Εστία*. Στην ανακοίνωση εξετάζονται τα βασικά κριτικά κείμενα που έχουν θέμα τη στροφή προς το μυθιστόρημα, μια στροφή που παρατηρείται στις αρχές της δεκαετίας του '30. Καταγράφονται και σχολιάζονται οι σημαντικότερες και πιο αντιπροσωπευτικές απόψεις για το ζήτημα αυτό. Τη στροφή στο μυθιστόρημα «της νέας γενιάς» στηρίζουν με ενθουσιασμό συγγραφείς και κριτικοί όπως οι Κ. Θ. Δημαράς, Γ. Θεοτοκάς, Α. Καραντώνης, Α. Τερζάκης, Λ. Πηνιάτογλου, ενώ με κάποιο σκεπτικισμό αντιμετωπίζουν την απόρριψη της προηγούμενης πεζογραφίας -που συνοδεύει τη νέα κίνηση- οι εκπρόσωποι της προηγούμενης γενιάς, όπως είναι για

παράδειγμα ο Τέλλος Άγρας. Επιφυλάξεις ωστόσο διατυπώνει και ο νεότερος Βάσος Βαρίκας (γεν. 1913) από τη σκοπιά περισσότερο του κριτικού που διαφωνεί με την μάλλον αποχρωματισμένη κοινωνικά πεζογραφία της γενιάς του τριάντα. Η συζήτηση σχετικά με το είδος του μυθιστορήματος που καλλιεργούν οι νέοι πεζογράφοι και η αμφισβήτηση του ηθογραφικού διηγήματος συνιστούν ενδιαφέρουσες όψεις της μεσοπολεμικής κριτικής και αποτελούν βασικούς άξονες αυτής της μελέτης.

Μνείες

Ελισάβετ Κοτζιά, *Ιδέες και αισθητική. Μεσοπολεμικοί και μεταπολεμικοί πεζογράφοι 1930-1974*, Πόλις, 2006, σελ.83, 136, **Τάκης Καγιαλής**, *Η επιθυμία για το μοντέρνο. Δεσμεύσεις και αξιώσεις της λογοτεχνικής διάνοησης στην Ελλάδα του 1930*, Βιβλιόραμα, 2007, σελ. 191, 199, **Μαίρη Μικέ**, *Έρωσ (αντ)εθνικός. Ερωτική επιθυμία και εθνική ταυτότητα τον 19^ο αιώνα*, Πόλις, 2007, σελ. 198.

4. «Το Φραγκέλιο του Νίκου Βέλμου. Μια ιδιότυπη φωνή στη φθίνουσα δεκαετία του '20», Πρακτικά του Επιστημονικού Συμποσίου *Ο περιοδικός τύπος στο μεσοπόλεμο* (26 και 27 Μαρτίου 1999), Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 2001, σ. 103-123.

Στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζεται για πρώτη φορά με τρόπο συστηματικό ένα από τα πιο ιδιότυπα περιοδικά του Μεσοπολέμου. Το *Φραγκέλιο* του Νίκου Βέλμου είναι ένα έντυπο που καθρεφτίζει μια ενδιαφέρουσα πλευρά της λογοτεχνικής πραγματικότητας του 1920: εκφράζει την έντονη αντίθεσή του προς το κατεστημένο - πολιτικό, κοινωνικό και πνευματικό- χωρίς να εντάσσεται σε καμιά αριστερή οργάνωση, ενώ παράλληλα συντονίζεται με το νεορομαντικό και νεοσυμβολιστικό κλίμα της εποχής. Εκτός από τον Νίκο Βέλμο βασικοί συνεργάτες του είναι ο Αναστάσιος Δρίβας και ο Στρατής Δούκας, δύο λογοτέχνες που δραστηριοποιούνται στις πρωτοποριακές καλλιτεχνικές κινήσεις της επόμενης δεκαετίας. Ένα σημαντικό νέο στοιχείο που φέρνει το περιοδικό είναι η υποστήριξη των ασπούδαχτων καλλιτεχνών και η αναζήτηση της αυθεντικότητας στον λαϊκό προφορικό λόγο. Μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα ο Στρατής Δούκας θα γράψει την *Ιστορία ενός αιχμαλώτου*, ενώ στο «Άσυλο Τέχνης» του περιοδικού θα πρωτοεμφανιστεί νεότερος ο Γιάννης Τσαρούχης.

Μνείες

Περιοδικά Λόγου και Τέχνης (1926-1933). Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση, Ερευνητική ομάδα –Εποπτεία **Χ. Λ. Καράογλου**, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 52. **Λάμπρος Βαρελάς**, «Ευρήματα και νέες προτάσεις για το "ρομάντζο" *Η Ερωμένη της* της Ντόρας Ρωζέττη», *Νέα Εστία*, τχ. 1808 (Φεβρουάριος

2008) σελ. 271. Τρ. Γιάννου «Φραγγέλιο», στο Λουκία Δρούλια - Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμέλεια), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1974. Εφημερίδες, Περιοδικά, Δημοσιογράφοι, Εκδότες*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / 103 Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008 τ. Γ', σελ. 277.

5. «Αρχαιότητα και πολιτική σάτιρα: Πέτρος Πικρός - Κώστας Βάρναλης», Πρακτικά του Συνεδρίου για την *Πρόσληψη της Αρχαιότητας στο νεοελληνικό μυθιστόρημα*, εκδ. Στιγμή, 2004, σ. 243-254.

Η εισήγηση εξετάζει την κριτική και απομυθοποιητική στάση των μαρξιστών απέναντι στην εξιδανίκευση της αρχαιότητας η οποία αποτυπώνεται σε δύο κείμενα του μεσοπολέμου με διαφορετικό τρόπο. Στο έργο του Πέτρου Πικρού, *Η εταίρα που κυβέρνησε την Ελλάδα*, η μορφή της Ασπασίας προβάλλει εντελώς αρνητικά, ενώ στο έργο του Κώστα Βάρναλη *Η αληθινή απολογία του Σωκράτη* ο αρχαίος φιλόσοφος κερδίζει τη συμπάθεια του αναγνώστη. Η εξέταση των κειμένων δείχνει αυτό που είναι γνωστό από τη βιογραφία των δύο συγγραφέων, ότι δηλαδή η αρχαιογνωσία του Πικρού είναι μάλλον επιφανειακή, ενώ αυτή του Βάρναλη είναι βαθύτερη και πιο ουσιαστική. Πρόκειται για μια διαφορά σημαίνουσα που επηρεάζει τόσο την πραγμάτευση του θέματος όσο και την αισθητική αξία των δύο έργων. Στο μυθιστόρημα του Πικρού διαφαίνεται μια δημοσιογραφική περισσότερο και συχνά επιδερμική σάτιρα της αρχαιότητας, ενώ στο έργο του Βάρναλη διακρίνονται στοιχεία σοβαρής παρωδίας και σατιρικής ευστοχίας, τόσο στην παρουσίαση των ιστορικών προσώπων, όσο και στην ατμόσφαιρα που δημιουργεί.

Μνείες

Αγγέλα Καστρινάκη, *Η λογοτεχνία στην ταραγμένη δεκαετία 1940-1950*, Πόλις, 2005, σελ. 266.

6. «Μια άγνωστη μετάφραση του Εμμανουήλ Ροΐδη: 'Ο μαύρος γάτος' του Ε. Α. Πόε» στα Πρακτικά της Ι' Επιστημονικής Συνάντησης (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών, 3-6 Οκτωβρίου 2002): Μνήμη Άλκη Αγγέλου: *Τα άφθονα σχήματα του παρελθόντος. Ζητήσεις της πολιτισμικής ιστορίας και της θεωρίας της λογοτεχνίας*, Εισήγηση: University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 493-502.

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζεται μια άγνωστη μετάφραση του διηγήματος «Ο Μαύρος γάτος», μιας από τις πιο δημοφιλείς «ιστορίες» του Ένγκαρ Άλαν Πόε, που

παρέμενε λανθάνουσα και η οποία φέρει την υπογραφή του Εμμανουήλ Ροΐδη. Διατυπώνονται ορισμένες υποθέσεις σχετικά με τους όρους δημοσίευσης του κειμένου και γίνεται αντιπαραβολή, τόσο με το πρωτότυπο όσο και με τη μετάφραση του Μπωντλαίρ, από την οποία φαίνεται ότι μεταφράζει ο Ροΐδης. Όπως συνάγεται από την αντιπαραβολή των κειμένων ο Έλληνας μεταφραστής πραγματοποιεί πολλές παρεμβάσεις, όχι μόνο στο λεκτικό, αλλά και στο σημασιολογικό επίπεδο. Ο Ροΐδης ακολουθεί το παράδειγμα των «ωραίων άπιστων» μεταφράσεων του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα και δεν διστάζει να τροποποιήσει ακόμα και την πλοκή του διηγήματος. Η εισήγηση μελετά τις αλλοιώσεις αυτές σε συνδυασμό με την παρουσίαση βασικών όψεων του ύφους και της αφηγηματικής τεχνικής των δύο συγγραφέων.

7. «Το νησί ως εξορία στη νεοελληνική ποίηση: συμβολικά και ρεαλιστικά τοπία», εισήγηση στο Β' Διεθνές Συνέδριο Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, *Η Ελλάδα των νησιών από τη Φραγκοκρατία ως σήμερα* (Πανεπιστημιούπολη του Ρεθύμνου, 10-12 Μαΐου 2002). Έκδοση Πρακτικών, επιμ. Αστέριος Αργυρίου, Α' τόμος, *Ελληνικά Γράμματα*, 2004, σελ. 607-615.

Στο πρώτο μέρος της εισήγησης εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο το νησί χρησιμοποιείται ως συμβολικός τόπος εξορίας στο ποίημα «Τι νέοι που φτάσαμε ως εδώ» του Κώστα Καρυωτάκη, σε συνδυασμό με το ποίημα «Ταξίδι στα Κύθηρα» του Μπωντλαίρ. Στη συνέχεια δίνονται παραδείγματα από την ποίηση που αντανακλά το βίωμα της εξορίας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα και ειδικότερα στα ποιήματα των Γιάννη Ρίτσου, Τάσου Λειβαδίτη, Άρη Αλεξάνδρου και Τίτου Πατρίκιου. Η ποίηση ως μαρτυρία οδυνηρών βιωμάτων στην ενότητα αυτή βρίσκεται στους αντίποδες της αιγαιοπελαγίτικης ευδίας που χαρακτηρίζει την ποίηση του Ελύτη, αλλά και του μεσοπολεμικού Ρίτσου. Το νησί ως τόπος εξορίας εμφανίζεται εδώ μέσα από την επανάληψη μοτίβων όπως η νύχτα, ο άνεμος, η βροχή και η πέτρα, που δίνουν στον αναγνώστη το κλίμα του εγκλεισμού και της ψυχικής κατάστασης των εξόριστων ποιητών.

Μνείες

Αγγέλα Καστρινάκη, *Η λογοτεχνία στην ταραγμένη δεκαετία 1940-1950*, Πόλις, 2005, σελ. 433.

8. «Ο Άγγελος Σικελιανός και το παράδειγμα του Ουόλτ Ουίτμαν», Αφιέρωμα στον Άγγελο Σικελιανό, π. *Νέα Εστία*, (Δεκ. 2001), σελ. 923- 933.

Στην εισήγηση αυτή, που ανακοινώθηκε στο Συνέδριο για τον Άγγελο Σικελιανό (Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2001), εξετάζεται η πολυεπίπεδη σχέση του Άγγελου Σικελιανού με τον ποιητή Ουώλτ Ουίτμαν. Παράλληλα διερευνάται ο ρόλος της Εύας Σικελιανού στην υποστήριξη της Δελφικής Ιδέας και στη διοργάνωση των Δελφικών Εορτών, δηλαδή την κορυφαία δραστηριότητα του ζεύγους Σικελιανού στον Μεσοπόλεμο. Η δραστηριότητα αυτή δεν βασίζεται απλώς στην μελέτη και την ανάδειξη της δυναμικής του μύθου και του αρχαίου ελληνικού δράματος, αλλά εκφράζει και το πνεύμα της παγκόσμιας συμφιλίωσης που ευαγγελίζεται ο Ουίτμαν στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και υπερασπίζεται ο όμιλος που ιδρύει στην Αμερική ο Κούρτλαντ Πάλμερ, πατέρας της Εύας Πάλμερ-Σικελιανού.

Η εισήγηση επικεντρώνεται περισσότερο στα κοινά στοιχεία του ιδεολογικού και φιλοσοφικού υποβάθρου του Ουίτμαν και του Σικελιανού το οποίο έχει ως κύρια χαρακτηριστικά την πίστη στην μυστική εμπειρία και στην αποστολή του ποιητή-προφήτη. Πέρα από τις αναλογίες που παρουσιάζει το έργο των δύο ποιητών διακρίνονται επίσης και οι ουσιώδεις διαφορές τους: αυτές συνίστανται κυρίως στη χρήση της γλώσσας και στην έννοια του χρόνου που διέπουν την ποιητική τους.

Μνείες

Αθηνά Βογιατζόγλου, «Ο Γ. Π. Σαββίδης ως μελετητής του Σικελιανού», στο Γ.Π. Σαββίδης, *Λυχνοστάτες για τον Σικελιανό* (εισαγωγή και επιμέλεια: Α. Βογιατζόγλου), Ερμής, 2003, σελ. 25. **Αθηνά Βογιατζόγλου**, *Η γένεση των πατέρων. Ο Σικελιανός ως διάδοχος των Εθνικών ποιητών*, Καστανιώτης 2005, σελ. 155-156. **Ολυμπία Ταχοπούλου**, Μοντερνιστικός πρωτογονισμός. *Εκδοχές υπερρεαλισμού στο έργο του Νίκου Εγγονόπουλου*, Νεφέλη, 2009, σελ. 139.

9. «Ουώλτ Ουίτμαν: ένας ισχυρός πρόγονος του Ανδρέα Εμπειρικού», π. Σύγκριση, τχ. 15, Φθινόπωρο 2004, σελ. 80-96.

Το κείμενο της Εισήγησης ανακοινώθηκε στο Διεθνές Συνέδριο για τα εκατό χρόνια από τη γέννηση του *Ανδρέα Εμπειρικού* (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Άνδρος 28-30 Ιουνίου 2001) του οποίου τα πρακτικά δεν εκδόθηκαν. Πρόκειται για μια συγκριτική μελέτη των δύο ποιητών στην οποία εξετάζονται τα στοιχεία που αποδεικνύουν την επίδραση του πνεύματος, αλλά και της ποιητικής του Αμερικανού ποιητή στο έργο του Ανδρέα Εμπειρικού. Ο πανθεισμός, η ερωτική ελευθερία, η γλωσσική ελευθεριότητα, η ποιητική των «καταλόγων», ο «στίχος παράγραφος» είναι μερικά από τα βασικά σημεία συνάφειας που στοιχειοθετεί η εισήγηση.

Η πρόσληψη του έργου του Ουίτμαν αποτελεί τον κεντρικό άξονα της εργασίας, ενώ παράλληλα διατυπώνονται και ορισμένες παρατηρήσεις για την πρόσληψη του

Ουίτμαν από την πλευρά των Ελλήνων υπερρεαλιστών. Επίσης γίνονται αναφορές στη σχέση του Άγγελου Σικελιανού με τον Ουίτμαν, αλλά και στην εκ νέου ανάδυσή του Αμερικανού ποιητή στο λογοτεχνικό προσκήνιο μέσα από τα κείμενα που δημοσιεύονται από τη γενιά των Μπητ στην Αμερική της δεκαετίας του '60.

Μνείες

Ολυμπία Ταχοπούλου, *Μοντερνιστικός πρωτογονισμός. Εκδοχές υπερρεαλισμού στο έργο του Νίκου Εγγονόπουλου*, Νεφέλη, 2009, σελ. 303. **Κατερίνα Μπλαβάκη**, «Ουώλτ Ουίτμαν και Ανδρέας Εμπειρικός. Δυο προφήτες ποιητές εν τη καμίνω», *The Athens review of Book's*, τχ. 4 (2013).

10. «**Ο Παλαμάς και τα Σατιρικά Γυμνάσματα**», *Νέα Εστία*, Οκτώβριος 2004, σ. 468-482.

Στην ανακοίνωση αυτή εξετάζονται τα *Σατιρικά Γυμνάσματα*, όπου ο Παλαμάς «δοκιμάζει αποκλειστικότερα» τη σάτιρα, οι στόχοι του διευρύνονται και ποικίλουν, πάντα όμως αντιμετωπίζονται με μια καθαρά αναμορφωτική διάθεση. Τα σατιρικά ποιήματα του Παλαμά ανήκουν στην ενότητα ενός ευρύτερου φάσματος, στην οποία περιλαμβάνονται και τα ποιήματα εκείνα που εκφράζουν μια διάθεση καταγγελίας ή χρωματίζονται από ένα συναίσθημα οργής, μερικές φορές εξαιρετικά έντονο, απέναντι σε φαινόμενα παρακμής και έκπτωσης αξιών. Παρατηρείται ότι η σάτιρα του Παλαμά δεν έχει σκοπό να προκαλέσει το γέλιο, δεν είναι δηλαδή ευθυμογραφική: πρόθεσή του είναι να διατηρήσει υψηλούς τόνους ακόμα και σε ένα είδος το οποίο δεν προσιδιάζει τόσο στην ανύψωση όσο στην προσγειώση του λόγου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ιδιαίτερη φροντίδα του ποιητή να υπερασπιστεί τη δική του άποψη για τη σάτιρα μέσα από τον ποιητικό του λόγο. Αν ζητούσαμε να ανιχνεύσουμε κάποιον κεντρικό άξονα πάνω στον οποίο οργανώνεται κυρίως η πρώτη σειρά των *Σατιρικών Γυμνασμάτων* αυτός θα ήταν η παλαμική ποιητική της σάτιρας.

Μνείες

Αλεξάνδρα Σαμουήλ, *Ο Παλαμάς και η κρίση του στίχου*, Νεφέλη 2007, σελ. 223.

11. «**Όψεις του έρωτα στην ποίηση του Καρυωτάκη**», στον τόμο *Ο λόγος της παρουσίας. Τιμητικός τόμος για τον Παν. Μουλλά*, (επιμ. Μ. Μικέ, Μ. Πεχλιβάνος, Λ. Τσιριμώκου), Σοκόλης, 2005. σ. 177-190.

Το κείμενο αυτής της μελέτης παρουσιάστηκε στην εκδήλωση για τα εβδομήντα χρόνια από το θάνατο του Κ. Γ. Καρυωτάκη που οργάνωσε το Μουσείο Μπενάκη

(1.10.2003). Στο πρώτο μέρος εξετάζεται συστηματικά η νεανική περίοδος της ποίησής του: στα πρώιμα αυτά ποιήματα διαπιστώνεται η επιμονή με την οποία επανέρχεται το μοτίβο του έρωτα και συνδέεται με την αναπαραγωγή κοινών τόπων της παράδοσης του ρομαντισμού και του αισθητισμού. Στη συνέχεια γίνεται θεματική και υφολογική μελέτη των δύο πρώτων ποιητικών συλλογών του η οποία οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η έκφραση του ερωτικού συναισθήματος προσιδιάζει σε μια μελαγχολική τρυφερή ποίηση νεοσυμβολιστικών τόνων, που ενίοτε προσλαμβάνουν αποχρώσεις πιο νεωτερικές. Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι η πορεία του Καρυωτάκη προς τη νεωτερικότητα αρχίζει να διαμορφώνεται στα ποιήματα του αδύνατου έρωτα που γράφονται στη διετία 1922-1924, αμέσως μετά την έκδοση των *Νηπενθών* και συμπεριλαμβάνονται στην τελευταία και πιο σημαντική του ποιητική συλλογή *Ελεγεία και Σάτιρες*. Στην ύστερη και ωριμότερη φάση της καρυωτακικής ποίησης το συναίσθημα της μοναξιάς ή του ακυρωμένου πόθου οδηγεί σε μια ποίηση της σιωπής και του υπαινιγμού, αλλά και σε μια ποίηση ειρωνική και ευθύβολη που υπογραμμίζει την αποξένωση του υποκειμένου στον σύγχρονο κόσμο.

Μνείες

Ν. Φαλαγκάς, «Το βλέμμα του νεκρού στη μετασυμβολιστική ποίηση», *Ζητήματα Νεοελληνικής φιλολογίας. Μετρικά, Κριτικά, Υφολογικά, Μεταφραστικά*, Πρακτικά ΙΔ΄ Διεθνούς Επιστημονικής συνάντησης, 27-30 Μαρτίου 2014, Μνήμη Ξ. Α. Κοκκόλη, Θεσσαλονίκη, 2016, σ. 781.

12. «Η αποχαιρετιστήρια επιστολή του Καρυωτάκη: μια νέα απόπειρα αποκρυπτογράφησης», *Κονδυλοφόρος*, Ετήσια έκδοση νεότερης Ελληνικής Φιλολογίας, τχ. 4 (2005), σελ. 139-147.

Το κείμενο αυτού του άρθρου διαβάστηκε στην εκδήλωση για το έργο του Κ. Γ. Καρυωτάκη που οργανώθηκε στο Πνευματικό κέντρο της Τρίπολης (9. 2. 2001) από το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Τριπόλεως, τη Θεατρική ομάδα και τον Φιλοτεχνικό όμιλο της πόλης. Δημοσιεύεται στο *Αφιέρωμα στον Γ. Π. Σαββίδη*, στον οποίο οφείλουμε σε μεγάλο βαθμό την αναθέμανση του αναγνωστικού ενδιαφέροντος για την ποίηση του Κ. Γ. Καρυωτάκη από το τέλος της δεκαετίας του 1960. Η δημοσίευση ολόκληρης της αποχαιρετιστήριας επιστολής του ποιητή με τη φροντίδα του Γ. Π. Σαββίδη δημιούργησε αρκετά ερωτήματα που σχετίζονται με την βιογραφία του και ειδικότερα την αφορμή που όπλισε το χέρι του στις 21.07.1928. Η συνδικαλιστική δραστηριότητα του Καρυωτάκη, η θέση του Γ. Γ. της Ένωσης Δημοσίων Υπαλλήλων

της Αθήνας, αλλά και τα όσα ίσως είχε υπόψη του για τις ύποπτες συναλλαγές της διοίκησης, τού είχαν κοστίσει ήδη μια δυσμενή μετάθεση. Φαίνεται όμως πως αυτό δεν ήταν αρκετό. Η υπόθεση του Σαββίδη ότι επιχειρήσαν να τον συνδέσουν με εμπορία ναρκωτικών έχει κάποια βάση κυρίως στις συνθήκες της εποχής, φαίνεται ωστόσο λιγότερο πιθανή από μια άλλη υπόθεση, που προτείνεται στην ανακοίνωση αυτή και η οποία στηρίζεται σε μια σειρά από επιχειρήματα. Σύμφωνα με αυτήν, η αναζήτηση της αλήθειας πρέπει να αναζητηθεί στην σχέση του Καρυωτάκη με τις γυναίκες του αγοραίου έρωτα: τεκμήρια από την ποίηση, την αλληλογραφία και την βιογραφία του Χ. Σακελλαριάδη καθιστούν αρκετά ισχυρό το ενδεχόμενο να εκβιάστηκε από κύκλους του κοινωνικού περιθωρίου που συνεργάζονταν με την αστυνομία με σκοπό την επαγγελματική και ηθική του εξόντωση.

13. «Με αλήθεια και φαντασία: ο Καζαντζάκης αυτοβιογραφούμενος», Πεπραγμένα Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου Ν. Καζαντζάκης. Το έργο και η πρόσληψή του. Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου 23-25 Απριλίου 2004, εκδ. Κέντρο Κρητικής Λογοτεχνίας, Ηράκλειο Κρήτης, 2006, σελ. 255-268.

Η εισήγηση ερευνά ζητήματα που σχετίζονται με το είδος της λογοτεχνικής αυτοβιογραφίας και εστιάζει στην αντίθεση –που κατ’ αρχάς φαίνεται ανυπέρβλητη– ανάμεσα στην αλήθεια της εξομολόγησης, που καταθέτει τα πραγματικά στοιχεία, και στο «παραμύθι» που δημιουργεί η αφήγηση του βίου στην *Αναφορά στον Γκρέκο*. Σε αυτό το έργο ο Ν. Καζαντζάκης θέλει «να παραστήσει με αλήθεια και φαντασία» την ταυτότητα του προσώπου του και τον αγώνα που συστήνει την αξία και το νόημα όλης της ζωής του. Με αφετηρία τη θεωρία του Paul Ricoeur περί αφήγησης και αφηγηματικής ταυτότητας και τη μελέτη του Α. Νεχαμά Νίτσε: *η ζωή σαν λογοτεχνία*, η ανάλυση του έργου υποδεικνύει ότι η εξομολόγηση δεν αντιπαρατίθεται στη φαντασία, εννοούμενη ως επινόηση μη πραγματικών γεγονότων. Αντίθετα, η φαντασία, το ψέμα ή το παραμύθι, για τα οποία ο Καζαντζάκης μιλάει συχνά στο έργο του και τους αποδίδει ένα περιεχόμενο αλήθειας υψηλότερο και πιο ουσιαστικό, είναι η ίδια η αφήγηση –ως σύνθεση και συναρμογή των γεγονότων– η οποία αποκαλύπτει και συγχρόνως δημιουργεί το αυθεντικό νόημα και την αληθινή αξία του βίου. Αυτή η προσέγγιση μας δίνει ένα κλειδί για να εκτιμήσουμε καλύτερα και την επιρροή που ασκεί ο Νίτσε στον Καζαντζάκη: στην *Αναφορά στον Γκρέκο* ένα ολόκληρο κεφάλαιο γραμμένο σε δεύτερο πρόσωπο είναι αφιερωμένο στον Νίτσε, ενώ η αυτοβιογραφία του παρουσιάζει ενδιαφέρουσες αναλογίες με το σχέδιο της νιτσεικής φιλοσοφικής αυτοβιογραφίας.

14. «Απηγήσεις του Ε. Α. Πόε στο έργο του Γιάννη Σκαρίμπα», Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα (11-13 Νοεμβρίου 2005), εκδόσεις Διάμετρος, Χαλκίδα 2007, σελ. 241-254.

Στην εισήγηση αυτή επιχειρείται μια συστηματική εξέταση των θεματικών μοτίβων και της αφηγηματικής τεχνικής του Ε. Α. Πόε στο ποιητικό και το πεζογραφικό έργο του Γιάννη Σκαρίμπα. Η βασική θέση της μελέτης είναι ότι ο Σκαρίμπας προσλαμβάνει έναν Πόε διαμεσολαβημένο, προσαρμοσμένο στο κλίμα και στις ανάγκες της μεσοπολεμικής οικογένειας των νεοσυμβολιστών και των νεορομαντικών της Αθήνας. Γοητεύεται από τη μυθοποιημένη μέσω του Μπωντλαίρ εκδοχή του καταραμένου ποιητή, της ιδιοφυίας που συγκρούεται με ένα κόσμο υλιστικό και αντιποιητικό. Έλκεται από το παράδοξο των αφηγήσεών του, από τη σκηνοθεσία και τις μοιραίες οπτασίες του, από την τρέλα και τη φαντασίωση του πρωτοπρόσωπου αφηγητή του. Του διαφεύγει η εξόχως σμιλεμένη μουσικότητα του στίχου του Πόε, η αυστηρά επεξεργασμένη και θεωρητικά τεκμηριωμένη τεχνική των διηγημάτων του, όπως και η αναλυτική ικανότητα της σκέψης του. Ωστόσο, αν ο Σκαρίμπας είχε τη δυνατότητα να μελετήσει τον Ε. Α. Πόε στο πρωτότυπο και αν επιχειρούσε να τον μιμηθεί σε αυτές τις πλευρές του, θα ήταν ένας άλλος συγγραφέας. Δεν θα δημιουργούσε την ενδιαφέρουσα ιδιοτυπία του δικού του ύφους.

15. «Ο Γιάννης Ρίτσος και η κριτική. Από τον μεσοπόλεμο στη δεκαετία του 1960», στο *Διεθνές Συνέδριο. Ο ποιητής και ο πολίτης Γιάννης Ρίτσος. Οι εισηγήσεις*, επιμ. Αικατερίνη Μακρυνικόλα - Στρατής Μπουρνάζος, Μουσείο Μπενάκη - Κέδρος, 2008, σελ. 221-241.

Η περίπτωση του ποιητή Γιάννη Ρίτσου θέτει με πολλούς τρόπους το ζήτημα της κριτικής και της αξιολόγησης ενός λογοτεχνικού έργου. Τόσο η ιδεολογική του στράτευση όσο και η πολυμορφία της έκφρασής του Ρίτσου δημιουργούν, από την έκδοση της πρώτης του συλλογής, αντιστάσεις, αμφιθυμίες, αλλά και ενθουσιαστικές αποτιμήσεις οι οποίες δεν απορρέουν πάντοτε από μια απροκατάληπτη αισθητική κρίση, αλλά επηρεάζονται από το βαθμό της ιδεολογικής του στράτευσης. Παρακολουθώντας τις διακυμάνσεις της στάσης των κριτικών απέναντι στην ποίηση του Γιάννη Ρίτσου, η ανακοίνωση εντοπίζει τους βασικούς σταθμούς μιας ιδεολογικής περιπέτειας που ξεκινά από τη δεκαετία του '30 και φτάνει ως τη δεκαετία του '60. Η

μελέτη επικεντρώνεται παραδειγματικά στους βασικούς σταθμούς της κριτικής υποδοχής του έργου του, εστιάζοντας κυρίως στα κριτικά κείμενα αλλά και στη συζήτηση που αναπτύχθηκε. Κρίσιμη για τη δεκαετία του '30 η αναγόρευση του Ρίτσου ουσιαστικά σε διάδοχο του Παλαμά. Ωστόσο τόσο η κριτική του Αντρέα Καραντώνη, η οποία σε μεγάλο βαθμό εκφράζει και την ομάδα του περιοδικού *Τα Νέα Γράμματα*, όσο και της αριστεράς στο μεσοπόλεμο, δείχνουν με τις επιφυλάξεις που διατηρούν τους κοινούς τόπους στους οποίους οδηγούνται -ξεκινώντας από διαφορετική αφετηρία- οι δύο πόλοι. Η κριτική των συντρόφων και των αντιπάλων στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, δείχνει να κινείται στις ίδιες γραμμές, ενώ προχωρώντας στο τέλος της δεκαετίας του 50 και στις αρχές της δεκαετίας του '60, αρχίζει να δημιουργείται ένα κλίμα κοινής αποδοχής που δημιουργούν τα ποιήματα που γράφονται στα μέτρα της *Τέταρτης διάστασης*.

Μνείες

Μαρία Πεσκετζή, «Η στράτευση της τέχνης και το πρόβλημα της διδασκαλίας της ποίησης του Γιάννη Ρίτσου», στο *Γιάννης Ρίτσος. Πάντα παρών στο κάλεσμα της εποχής*, Επιστημονικό συνέδριο (21 - 22-11-2009), Σύγχρονη εποχή, σελ. 115.

16. «Ο Ε. Α. Πόε και το ελληνικό «παράξενο διήγημα. Η περίπτωση του Ν. Επισκοπόπουλου», στον τόμο *Το διήγημα στην ελληνική και στις ξένες λογοτεχνίες. Θεωρία-Γραφή-Πρόσληψη*, Επιμ. –Εισαγωγή: Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού, Σοφία Ντενίση, Gutenberg, 2009, σελ. 390-405.

Η εισήγηση αναφέρεται κατ' αρχάς στην πρόσληψη του πεζογραφικού έργου του Ε. Α. Πόε το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα στην Ελλάδα και διαπιστώνει ότι, αν και θεωρείται παράδειγμα διηγηματογράφου, το πλαίσιο που διαμορφώνει ο κυρίαρχος κανόνας του ηθογραφικού διηγήματος είναι πολύ διαφορετικό από τη δική του θεωρία και πρακτική. Ανιχνεύει την επιρροή που ασκεί ο Πόε στους εκπροσώπους του εγχώριου αισθητισμού και εστιάζει στη σχέση του έργου του Επισκοπόπουλου -και συγκεκριμένα των *Τρελλών Διηγημάτων* του και άλλων διηγημάτων που δημοσιεύτηκαν ανεξάρτητα- με το έργο του μεγάλου αμερικανού συγγραφέα. Στοιχειοθετεί συστηματικά αυτή τη λογοτεχνική σχέση και εντοπίζει τις κοινές θεματικές, τα μοτίβα και τα βασικά ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ηρώων, τις αφηγηματικές τεχνικές και ιδίως τον δισταγμό που επισημάνει ο Τ. Τοντορόφ ανάμεσα στην κυριολεκτική και αλληγορική ανάγνωση. Μέσα από την καθοριστική σχέση τους με το έργο του Πόε, αυτά τα κείμενα και η γραφή του Επισκοπόπουλου υπερβαίνουν τα όρια και το κλίμα του ηθογραφικού διηγήματος και συστήνουν μερικά από τα πιο ενδιαφέροντα έργα μιας

ελληνικής πεζογραφίας του φανταστικού η οποία βρίσκεται ακόμα σε μια πολύ πρώιμη φάση.

17. «Όψεις του έρωτα στο έργο του Μ. Καραγάτση: δοκίμιο και μυθιστόρημα (1933-1943), Πρακτικά του Συνεδρίου *Μ. Καραγάτσης. Ιδεολογία και ποιητική*. (Μουσείο Μπενάκη 4-5 Απριλίου 2008), Αθήνα, Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη, 2010, σ. 169- 188.

Η εισήγηση εξετάζει συστηματικά τη σημασία του ερωτικού στοιχείου και τη θεματική της ερωτικής πράξης στο δοκιμιακό και πεζογραφικό έργο του Μ. Καραγάτση. Στο πρώτο μέρος, με μεσότιτλο «Ο έρωτας ως εργαλείο κριτικής», η εισήγηση εστιάζει στη μελέτη «Ο έρωτας στη νεοελληνική πεζογραφία». Με άξονα και ερευνητικό εργαλείο τη θεματική του έρωτα, η μελέτη αυτή συνιστά μια συνοπτική ιστορία του νεοελληνικού μυθιστορήματος και συγχρόνως μια έμμεση αλλά συστηματική διατύπωση της αντίληψης του Καραγάτση για τη σημασία και το νόημα της ερωτικής πράξης στην ανάλυση του ανθρώπου και της κοινωνίας, και κατ' επέκταση στην ανάπτυξη του μυθιστορήματος, το οποίο θεωρεί ότι πρέπει να συναρτάται με τη βιολογική, κοινωνική, οικονομική και πνευματική ιστορία κάθε εποχής. Η εισήγηση αναδεικνύει τα βασικά κριτικά επιχειρήματα του Καραγάτση, επισημαίνει την ουσιώδη συνάφειά τους με τον νατουραλισμό του Ζολά και τον ψυχολογικό ρεαλισμό του Ντοστογιέφσκι, στοιχειοθετεί τις εκλεκτικές συγγένειες που αποκαθιστά ο Καραγάτσης με την παράδοση της νεοελληνικής πεζογραφίας και τοποθετεί το έργο του στο εσωτερικό της προσπάθειας ανασυγκρότησης του μυθιστορήματος που επιχειρεί η γενιά του.

Στο δεύτερο μέρος, με μεσότιτλο «Έρωτας και μυθιστόρημα στον Καραγάτση (1933-1943)», εξετάζονται τα έργα που δημοσιεύτηκαν μέχρι το 1943. Αναλύονται τα χαρακτηριστικά των βασικών ηρώων του, του Συνταγματάρχη Λιάπκιν και του Βασίλη Γιούγκερμαν, η ερωτική συμπεριφορά τους και τα αίτια στα οποία οφείλεται, το λογοτεχνικό και φιλοσοφικό υπόβαθρο από το οποίο προκύπτουν. Παράλληλα, αναδεικνύονται τα ιδιαίτερα στοιχεία που προσδιορίζουν τη γυναικεία σεξουαλικότητα και ευρύτερα τη θέση της γυναίκας στο έργο του. Η εισήγηση εστιάζει στη Μαρίνα της *Μεγάλης Χίμαιρας*, της οποίας η ερωτική μανία καθορίζεται μάλλον από το νατουραλιστικό ένστικτο παρά από την ορμή της φροϋδικής λίμπιντο, και στις δύο εντελώς αντίθετες γυναικείες φιγούρες, τη Ντάινα και τη Βούλα, στον *Γιούγκερμαν*, οι οποίες ορίζουν τη θεμελιώδη αντίφαση στη στάση του Καραγάτση απέναντι στη

γυναίκα και τον έρωτα: το ερωτικό πάθος είναι κυρίαρχο, αλλά δεν οδηγεί στην ψυχική και συναισθηματική ολοκλήρωση ή στην υπέρβαση της αντίθεσης φύση / κοινωνία.

18. **«Ο Πέτρος Πικρός ως θεατρικός κριτικός: 1924-1932»**, στο Παράδοση και εκσυγχρονισμός στο Νεοελληνικό θέατρο. Από τις απαρχές ως τη μεταπολεμική εποχή, Πρακτικά του Γ' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου, επιμ. Αντώνης Γλυτζουρής - Κωνσταντίνα Γεωργιάδη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2010, 579-590.

Μια από τις λιγότερο ερευνημένες και αξιοποιημένες πλευρές της δραστηριότητας του Πέτρου Πικρού είναι η ενασχόλησή του με τη θεατρική κριτική. Τουλάχιστον εκατό κριτικές και άρθρα για το θέατρο δημοσιευμένα σε περιοδικά και εφημερίδες, αποτελούν ένα αξιολογότερο υλικό για την ιστορία του θεάτρου στην Ελλάδα. Στην εισήγηση εξετάζονται οι βασικές γραμμές της κριτικής του έως το 1932, όσο δηλαδή ο Πικρός βρισκόταν σε οργανική συνάφεια με τον Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας.

19. **«Εκδοχές της Σαλώμης: από τον ευρωπαϊκό αισθητισμό στη νεοελληνική λογοτεχνία»** Πρακτικά Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας σε συνεργασία με τον Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών: *Γραφές της Μνήμης. Σύγκριση-αναπαράσταση-θεωρία* (27-30 Νοεμβρίου 2008).

Η εικόνα της Σαλώμης ως μοιραίας γυναίκας που ενσαρκώνει την έκφραση της γυναικείας σεξουαλικότητας, αλλά και το δίπολο έρωτας –θάνατος καθιερώνεται κυρίως μέσα στην ατμόσφαιρα του αισθητισμού και της παρακμής του τέλους του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη. Στην εισήγηση γίνεται αρχικά μια ιστορική αναδρομή στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία, όπου ο μύθος της Σαλώμης διαφοροποιείται από την ευαγγελική παράδοση, (βλ. κυρίως Heine: *Atta Troll*, Flaubert: *Trois contes*, Laforgue: *Moralites legendaires*, Wilde: *Salome*) και γίνεται αναφορά στη χρήση του μοτίβου/συμβόλου της Σαλώμης στους Huysmans, Lorrain, Samain, Apollinaire. Στη συνέχεια εντοπίζονται τα ελληνικά ίχνη της Σαλώμης, αρχικά μέσα στις σελίδες των λογοτεχνικών περιοδικών και συλλογικών τόμων, όπου ο μύθος της Σαλώμης περνά κυρίως διαμεσολαβημένος από την παράδοση του αισθητισμού: κεντρική θέση έχει εδώ ο «διάλογος» Γαλάτειας και Νίκου Καζαντζάκη σχετικά με το ζήτημα του γυναικείου ερωτισμού. Παράλληλα, εξετάζονται παραδειγματικά οι εκδοχές του μύθου

της Σαλώμης σε ποιήματα του Καβάφη και των Ελλήνων νεορομαντικών, ενώ η εισήγηση κλείνει με ορισμένες υποθέσεις σχετικά με την καταγωγή της της σεφερικής Σαλώμης και την σύνδεση του πρώιμου Σεφέρη με τη λογοτεχνία των *decadants*.

20. «Βενιζελικοί και αντιβενιζελικοί στο λογοτεχνικό πεδίο του μεσοπολέμου», Πρακτικά Συμποσίου: *Ε. Βενιζέλος και πολιτιστική πολιτική*, Μουσείο Μπενάκη/Εθνικό Ίδρυμα Ελευθέριος Βενιζέλος, 2012, σελ. 231-243.

Οι νέοι της δεκαετίας του είκοσι ενηλικιώθηκαν μέσα στη δίνη της Ελλάδας του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου και της μικρασιατικής εκστρατείας, της Ελλάδας των άγριων συγκρούσεων ανάμεσα στο βενιζελικό και το αντιβενιζελικό στρατόπεδο, των στρατιωτικών κινημάτων και της κοινοβουλευτικής αστάθειας, της προσφυγιάς και του πνευματικού χάους. Ορόσημο αυτής της δεκαετίας η Μικρασιατική καταστροφή η οποία κλείνει οριστικά και αμετάκλητα μια περίοδο και γίνεται συγχρόνως αφετηρία για μια ριζική αναδιάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας. Με δεδομένο ότι η Μεγάλη ιδέα ήταν ο κεντρικός άξονας της κυρίαρχης ιδεολογίας και το συνεκτικό υλικό που συγκρατούσε τα επιμέρους στοιχεία της, είναι προφανές ότι η ακύρωσή της κλονίζει το σύστημα ιδεών που συναποτελούσαν μια σύλληψη περί του ελληνικού έθνους και απαντούσαν σε ερωτήματα σχετικά με τον ρόλο του στη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, με τις προοπτικές και το μέλλον τους, με την ιδιαιτερότητα των Ελλήνων και την εθνική τους ταυτότητα. Ο βενιζελικός φιλελευθερισμός που προσήλκυε διανοούμενους και λογοτέχνες της δεκαετίας του 1910 δίνει τη θέση του στις ιδέες κοινωνικής αμφισβήτησης. Στη θέση του εθνικισμού βάζουν το μήνυμα της πανανθρώπινης ισότητας, ελευθερίας και δικαιοσύνης. Είναι ιδέες διεθνιστικές, ανθρωποκεντρικές και ελευθεριάζουσες. Τουλάχιστον έτσι προσλαμβάνονται από τους λογοτέχνες που βρίσκονται στη δημιουργική τους ακμή στη διάρκεια της πρώτης μεσοπολεμικής περιόδου, είτε είναι παιδιά αυτής της γενιάς, όπως ο Πέτρος Πικρός και ο Κώστας Καρυωτάκης, είτε ανήκουν στην προηγούμενη γενιά, όπως ο Λαπαθιώτης και ο Βάρναλης, αλλά μετέχουν στο ιδεολογικό και πνευματικό κλίμα της δεκαετίας του είκοσι. Έννοιες και ιδεολογήματα όπως το έθνος και η ελληνικότητα, ο ρόλος του καλλιτέχνη στην εκπλήρωση του εθνικού οράματος, όχι μόνο δεν συγκινούν αλλά κάποτε γίνονται στόχος κριτικής και σκληρής σάτιρας.

Για τη γενιά αυτή ο Βενιζέλος δεν ήταν ο ηγέτης των Βαλκανικών πολέμων και της συνθήκης των Σεβρών. Ήταν ο ένας πόλος του εθνικού διχασμού και της καταστροφής. Μακριά πλέον από την Ελλάδα, με τους πολιτικούς κληρονόμους και τους φανατικούς

οπαδούς του να μην μπορούν να εμπνεύσουν, ο Βενιζέλος θα περιμένει ως το τέλος της δεκαετίας, όταν με τη θριαμβευτική του επάνοδο θα γίνει ξανά ο ηγέτης όχι μόνο στο χώρο της πολιτικής, αλλά σε μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων του πνεύματος και της τέχνης.

Απέναντι στην αριστερή διάνοηση και την επαναστατική της ρητορική, η επιστροφή του Βενιζέλου και το σχέδιο του φιλελεύθερου εκσυγχρονισμού προσφέρει μια καθαρή και πειστική πολιτική πρόταση στους νέους λογοτέχνες της αστικής τάξης. Προφανώς το σύνολο της γενιάς του τριάντα δεν τοποθετείται με την ίδια καθαρότητα και οξύτητα στο δίλημμα. Όμως ένα μεγάλο μέρος της καθορίζεται από αυτό. Στο πολιτικό επίπεδο η προπολεμική αντίθεση βενιζελικοί αντιβενιζελικοί εξακολουθεί να δεσπόζει και -με εξαίρεση τους αριστερούς λογοτέχνες- η γενιά του τριάντα τοποθετείται καθαρά υπέρ του βενιζελισμού ή μάλλον περισσότερο υπέρ του Βενιζέλου. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των βασικών εκπροσώπων της είναι κοινά: έχουν αστική καταγωγή, ευρωπαϊκή παιδεία, ουσιαστικότερη ενημέρωση για τα πνευματικά και καλλιτεχνικά ζητήματα του καιρού τους και είναι πνευματικά τέκνα του δημοτικισμού. Αυτή η ομόθυμη στήριξη στον Βενιζέλο που εκδηλώνεται στους νέους της γενιάς του τριάντα δεν έχει το ανάλογό της στους αμέσως προηγούμενους.

21. «Η δεκαετία του 1920. Από την ποίηση της παρακμής στην κοινωνική αμφισβήτηση». Πρακτικά Συνεδρίου: *Για μια Ιστορία της Νεοελληνικής λογοτεχνίας του 20ου αι.*, επιμ. Α. Πολίτης –Αγγέλα Καστρινάκη -Δ. Τζιόβας, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης/ Μουσείο Μπενάκη, 2012, σελ. 61-82.

Η μελέτη εξετάζει με ποιους τρόπους αποτυπώνεται και εκφράζεται η όσμωση λογοτεχνών της «παρακμής» και επαναστατικών κινήσεων και ανατρεπτικών ιδεών στην πρώτη δεκαετία του ελληνικού Μεσοπλέμου. Οι νέοι ποιητές της δεκαετίας του '20 προτάσσουν το αίτημα της αυτονομίας της τέχνης, εκφράζοντας κυρίως την ανάδυση της υποκειμενικότητας του δημιουργού και της εσωτερικής περιπέτειας, αλλά το συνδέουν με την αμφισβήτηση παραδοσιακών ιεραρχήσεων, κοινωνικών κανόνων και εθνικών οραμάτων. Μετά το κενό που δημιουργείται με την κατάρρευση της Μεγάλης Ιδέας, οι νέοι λογοτέχνες είτε ταυτίζουν τη ζωή τους με την τέχνη, είτε συσπειρώνονται γύρω από τις σοσιαλιστικές ιδέες και τα αντιπολεμικά κηρύγματα εμφανίζουν αρκετά κοινά γνωρίσματα. Η γλώσσα τους έχει κάτι από το άρωμα της πόλης, με χρήση κάποτε εκφράσεων αργκό ή και τύπων της καθαρεύουσας των εφημερίδων, απομακρύνονται δηλαδή από στη δημοτική της ηθογραφικής ακμής και της εθνικής αστικής τάξης, της δημοτικής των φιλοβενιζελικών διανοουμένων. Ένα

ρεύμα ιδεών που συγκροτείται γύρω από την επαγγελία και το όραμα μιας κοινωνίας χωρίς αντιθέσεις και πολέμους αποτελούμενα από ισότιμα και ελεύθερα μέλη διαπερνά τα φιλολογικά υπόγεια και τα φοιτητικά στέκια. Η άποψη που επικρατεί στους κύκλους της αριστερής διάνοησης συνδέεται ως το τέλος της δεκαετίας του '20 με την αντίληψη ότι η λογοτεχνία μπορεί και πρέπει να συντελεί στο “ξέφτισμα των αστικών αξιών”. Στις αρχές της δεκαετίας ακόμα όλα είναι ρευστά και οι παρέες ανοιχτές. Ο εχθρός άλλωστε είναι κοινός: το ασφυκτικό κοινωνικό πλαίσιο και η υποκρισία της αστικής τάξης. Αυτό προκύπτει από την εξέταση κειμένων της εποχής, αλλά και από νεότερες μελέτες που εξετάζουν τα χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής *Décadence* και τη σχέση της με τις πρωτοπορίες των αρχών του εικοστού αιώνα.

Μνείες

N. Φαλαγκάς, «Το βλέμμα του νεκρού στη μετασυμβολιστική ποίηση», *Ζητήματα Νεοελληνικής φιλολογίας. Μετρικά, Κριτικά, Υφολογικά, Μεταφραστικά*, Πρακτικά ΙΔ΄ Διεθνούς Επιστημονικής συνάντησης, 27-30 Μαρτίου 2014, Μνήμη Ξ. Α. Κοκκόλη, Θεσσαλονίκη, 2016, σ. 781.

22. «Ο υπερρεαλισμός του Οδυσσέα Ελύτη και η θητεία του στον Ελύάρ». *Επιρροές του Ελύτη. Πεπραγμένα Επιστημονικού Συμποσίου στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης*, Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2014, σελ. 125-144.

Η σχέση του νεαρού Οδυσσέα Ελύτη με τον Γάλλο ποιητή Πωλ Ελύάρ είναι γνωστή, άλλωστε ο ίδιος έσπευσε να την αναδείξει όπως της άξιζε. Σύμφωνα με την παρατήρηση του φίλου και μελετητή του Μάριο Βίττι, ο Ελύτης αναγνώριζε ότι τα πρώτα του ποιήματα είχαν για κύριο βοήθημα «το μόνο μοντέρνο ποιητή που ταίριαζε στην ιδιοσυγκρασία του», τον Ελύάρ. Ξεκινώντας από αυτή την παρατήρηση, η εισήγηση εξετάζει τα βασικά στάδια μιας ενδιαφέρουσας επικοινωνίας δύο σημαντικών ομοτέχνων, φωτισμένης κυρίως από την πλευρά του νεότερου ποιητή.

23. «Deux poètes à Paris: Giorgos Sféris et Andréas Empeirikos», στο *Le double voyage : Paris-Athènes (1919-1939)*, éd. Lucile Arnoux-Farnoux, Polina Kosmadaki, Athènes, École française d’Athènes, 2018, σελ. 339-347.

Το Παρίσι, ως ευρωπαϊκό κέντρο γραμμάτων και τεχνών, αποτελεί ένα ισχυρό πόλο έλξης για τους νέους Έλληνες λογοτέχνες σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου.

Οι περισσότεροι από αυτούς μένουν με το όνειρο του ταξιδιού, ορισμένοι το πραγματοποιούν αλλά για μικρό χρονικό διάστημα, για λόγους προφανώς οικονομικά. Τέλος, λίγοι είναι οι τυχεροί, γόνιμοι κυρίως της ανώτερης αστικής τάξης, που περνούν εκεί κάποια από τα χρόνια της νεότητάς τους. Η αποτύπωση του συνόλου αυτών των σχέσεων θα απαιτούσε μια έρευνα πολύ πιο συστηματική και εκτεταμένη. Η ανακοίνωση επικεντρώνεται σε δύο παραδείγματα που χρονικά καλύπτουν την πρώτη μεσοπολεμική δεκαετία και αφορούν δύο επιφανείς εκπροσώπους του ελληνικού μοντερνισμού. Η παρισινή εμπειρία επιδρά με διαφορετικούς τρόπους στη ζωή και το έργο του Γιώργου Σεφέρη και του Ανδρέα Εμπειρίκου: ο πρώτος στις αρχές του μεσοπολέμου έρχεται σε επαφή με το έργο του Ζαν Μορεάς αλλά κυρίως του Ζυλ Λαφόργκ και του Πωλ Βαλερύ, ενώ ο δεύτερος μυείται στο υπερρεαλιστικό κίνημα και στην ψυχανάλυση.

24. «Περικλής Γιαννόπουλος. Από τον παρακμακό αισθητισμό στην ελληνοκεντρική αισθητική», στο *Λόγος και χρόνος στη νεοελληνική γραμματεία (18ος-19ος αι.) Πρακτικά Συνεδρίου προς τιμήν του Αλέξη Πολίτη*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2015, σσ.761-786.

Εξετάζεται η σχέση του Π. Γιαννόπουλου με το ρεύμα του Αισθητισμού της Παρακμής και η στροφή του προς τις ιδέες του εθνικισμού, της ιθαγένειας και της φυλετικής υπεροχής. Η εισήγηση παρακολουθεί κυρίως τη διαδικασία της μετακίνησής του από την ευρωπαϊκή και κοσμοπολίτικη εκδοχή της *Décadence* στη δημιουργία ενός ελληνοκεντρικού, αντιδυτικού, λόγου, εντοπίζοντας τα σχετικά κείμενα και επιχειρώντας μια πρώτη ερμηνεία αυτής της εντυπωσιακής μετατόπισης.

Η εποχή κατά την οποία συντελείται η ιδεολογική διαμόρφωση του Γιαννόπουλου σημαδεύεται από δύο πολύ σημαντικά ιστορικά γεγονότα τα οποία έχουν τη σημασία τους: την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 και την εθνική ήττα του 1897. Οποσδήποτε αυτά τα γεγονότα επηρεάζουν τη διαμόρφωση των ιδεών του, αλλά σε αυτή τη διαμόρφωση συντελούν και άλλοι παράγοντες.

Λόγω της σχέσης του με τη Γαλλία ο Γιαννόπουλος παρακολουθεί τις ιδεολογικές ζυμώσεις και τη διάθεση ανατροπής του κλίματος «fin de siècle», που επιχειρείται από ορισμένους ευκαιριακούς ή μονιμότερους συγγραφείς της *Décadence*, που στρέφονται πλέον προς μια λογοτεχνία που αναζητά αισιόδοξη προοπτική και διέξοδο στις ιδέες του έθνους και της φυλής. Μέσα από αυτή την προοπτική

εξετάζονται οι τάσεις που διαμορφώθηκαν στη Γαλλία στη διάρκεια της δεκαετίας του 1890.

Ο Jean Moréas και ο φίλος του Charles Maurras, μετά την ίδρυση της *école romane*, αποκηρύσσουν τον ερμητισμό των συμβολιστών και τον πεσιμισμό των παρακμιακών. Η διαύγεια του μεσογειακού φωτός και η υπεροχή του ελληνο-λατινικού πνεύματος απέναντι στους Άγγλους και κυρίως του Γερμανούς, και η στροφή προς τον νεοκλασικισμό ήταν οι βασικές κατευθύνσεις αυτής της σχολής. Αυτές οι διακηρύξεις αλλά και η πατριωτική εσωστρέφεια συγγραφέων όπως οι Maurice Barres και Paul Bourget, άνοιξαν το δρόμο στη Γαλλία για τη διαμόρφωση ακραίων εθνικιστικών τάσεων. Όλοι αυτοί προσχωρούν στην *Action française*, μια οργάνωση που γεννιέται μέσα στο κλίμα της υπόθεσης Ντέϋφους, και εκφράζει τη σωβινιστική, αντισημιτική και ακροδεξιά τάση στην περιοχή του πνεύματος και της τέχνης. Στόχος κοινός φιλοσόφων, νεαρών ακτιβιστών και λογοτεχνών που συμμετέχουν στην *Action française* είναι η ανάσχεση της παρακμής των ηθών και των εκφυλιστικών τάσεων στην τέχνη που θα επιτευχθεί με τη στροφή στη στήριξη της εθνικής συνείδησης και της φυλής ακόμα και μέσα από την πολιτική δράση.

Στην εισήγηση εξετάζεται επίσης ο κρίσιμος ρόλος που διαδραματίζει το βιβλίο του Max Nordau *Εκφυλισμός*, το οποίο μεταφράζεται στην Ελλάδα το 1897 από τον Άγγελο Βλάχο σε σειρά επιφυλλίδων στην εφημερίδα *Το Άστυ*. Ο αισθητισμός, ο συμβολισμός, αλλά και ο νατουραλισμός του Zola, οι Tolstoy, Wagner, Wilde, Ibsen και Nietzsche, κατηγορούνται από τον Nordau, ως φαινόμενα παρακμιακά, εκφυλιστικά και ενδεικτικά της κατάπτωσης, ηθικής και πνευματικής των καλλιτεχνών. Σε συνδυασμό με τις ιδέες του Νορντάου και την διαμόρφωση δύο στρατοπέδων υπέρ ή κατά των σύγχρονων ευρωπαϊκών τάσεων στην τέχνη, διερευνάται η εμπλοκή του Γιαννόπουλου στη διαμάχη για το περιοδικά *Η Τέχνη*, το 1899.

Ο Γιαννόπουλος τάσσεται ανοιχτά κατά του περιοδικού και των υπερασπιστών του (βλ. Κωστής Παλαμάς) και διατυπώνει για πρώτη φορά ξεκάθαρα την άποψή του για την ανάγκη δημιουργίας μιας τέχνης με αποκλειστικά εθνικά χαρακτηριστικά. Για τον Γιαννόπουλο αυτό θα πάρει μια μορφή σταυροφορίας, που δίνει νόημα στη ζωή του. Η μεγάλη του «ανακάλυψη», αυτό που δίνει στήριγμα στα πιστεύω του και πρωτοτυπία στα περισσότερα κείμενα του, είναι ο τρόπος με τον οποίο μελετά και αξιοποιεί αισθητικά την ελληνική -και κυρίως την αττική- φύση.

25. «Λογοτεχνία και ζωγραφική. Η συνάντηση του Περικλή Γιαννόπουλου με τον Φελισιέν Ροπς», στο: Πρακτικά ΙΔ΄ Διεθνούς επιστημονικής συνάντησης:

Ζητήματα Νεοελληνικής Φιλολογίας, Μετρικά, Υφολογικά, Κριτικά, Μεταφραστικά, Μνήμη Ξ.Α. Κοκκόλη, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2016, σσ. 749-760.

26. «**Ο Ναπολέων Λαπαθιώτης και η τέχνη της πρόκλησης**», Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου, *Λογοτεχνικές διαδρομές. Ιστορία- Θεωρία- Κριτική. Μνήμη Βαγγέλη Αθανασόπουλου*, (Τμήμα Φιλολογίας, Ε.Κ.Π.Α.) Επιμέλεια: Θανάσης. Αγάθος, Χριστίνα Ντουλιά, Άννα Τζούμα, Καστανιώτης, Αθήνα, 2016, σσ. 367-380.
27. «**Ο Γιώργος Σεφέρης και ο Φάκελος Περικλή Γιαννόπουλου**», στο «*Μα τι γυρεύουν οι ψυχές μας ταξιδεύοντας*»; *Αναζητήσεις και αγωνίες των ελλήνων λογοτεχνών του Μεσοπολέμου (1918-1939)*, ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ PETER MACKRIDGE, Καλαμάτα, 18-19 Μαρτίου 2017, επιμ. . Εσήγηση: «Ο Γιώργος Σεφέρης και ο Φάκελος Περικλή Γιαννόπουλου», επιμ. Ελένα Κουτριάνου- Έλλη Φιλοκύπρου, Αθήνα, Νεφέλη, 2018, σσ. 275-289.
28. «**Άλκης Θρύλος. Μια φεμινίστρια κριτικός στη δεκαετία του 1920**», στο *Ελληνική Λογοτεχνική Κριτική – Πρακτικά Συνεδρίου Κομοτινή, 4-6 Δεκ. 2015, Μνήμη Παναγιώτη Μουλλά*, επιμ. Βασιλική Κοντογιάννη, Αθήνα, Εκδόσεις Σοκόλη, 2018, σσ. 183-195.
29. «**Μπωντλαίρ- Καρυωτάκης:συμβολικά και ρεαλιστικά τοπία της θάλασσας**». Πρακτικά: Ε΄ Διεθνές Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας, *Η ποιητική του τοπίου*, Αθήνα, 2019.

Άρθρα και μελετήματα

1. «Η διδασκαλία της Ιστορίας». Πρακτικά του Α΄ Εκπαιδευτικού Συνεδρίου Καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης, ΟΛΜΕ, 1982, σελ 269 -271.
2. «Γιάννης Σκαρίμπας: ...και θα 'μαι πεθαμένος εγώ», *Αντί*, τχ. 253 (1984), σελ. 42-43.
3. «Ανατυπώσεις παλιών περιοδικών, Μια δραστηριότητα του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου», *Αντί*, τχ. 257 (1984), σελ. 42 43.
4. «Το πρόβλημα της «προλεταριακής τέχνης» στα αριστερά περιοδικά του μεσοπολέμου», π. *Η Αριστερά Σήμερα*, τχ. 6(1984), σελ. 52-56.

Μνείες

Αλέξ. Αργυρίου, «Ερμηνευτικές προσεγγίσεις και ρυθμιστικές προτάσεις για τη λογοτεχνία», στο *Κείμενα περί κειμένων, Σοκόλης*, 1995, σελ. 75, **Γιάννης Μπάρτζης**, *Πέτρος Πικρός, Στράτευση, Αντιπαραθέσεις, Πικρίες στη Λογοτεχνία του Μεσοπολέμου*, Εκδοτικός Οίκος Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 68.

5. «Νίκος Εγγονόπουλος. Όλες οι αποχρώσεις των αισθημάτων και των χρωμάτων», *Αντί*, τχ. 303 (1985), σελ. 56-58.
6. «Η Αριστερά του '30 και το ταμπούρλο της Οχτωβριανής Επανάστασης. Με αφορμή τις ελληνικές μεταφράσεις στο μεσοπόλεμο», π. *Αντί*, τχ 252 (1984), σελ. 46-49.

Μνείες

Mario Vitti, *Η "γενιά του τριάντα". Ιδεολογία και Μορφή*. (Νέα έκδοση επαυξημένη), *Ερμής*, 1995, σελ. 84.

7. «Μια ξεχασμένη συζήτηση για τη γλώσσα πάνω σε μια ιδέα του Γιώργου Σεφέρη» [*Μικρά Φιλολογικά*], π. *Το Δέντρο*, τχ. 19-20 (1986), σελ. 80-83 και τχ. 20-21 (1986), σελ. 87-89.

Μνείες

Δημήτρης Δασκαλόπουλος, «Βιβλιογραφικά Σεφέρη», στο *Αφιέρωμα: Γιώργος Σεφέρης*, περ. *Διαβάζω*, τχ. 142 (23.4.86), σελ. 147. Γιώργος Σεφέρης, *Το βυσσινί τετράδιο. Ανεμολόγιο-λέξεις-βότανα και ορθογραφικά*. Παρουσίαση-σχόλια-σημειώσεις: **Φώτης Δημητρακόπουλος**, *Καστανιώτης*, 1987, σελ. 115, 131, 164. **A.Vogiatzoglou**,

"Militant intellectuals against the literary establishment: parallels between Giorgos Kotzioulas and Giannis Skarimbas (1930-1951)", Κάμπος: Cambridge papers in Modern Greek, volume 16, 2008, σελ. 57.

8. «Συμβολή στη βιβλιογραφία Ε.Α. Πόε. Μια λανθάνουσα μετάφραση του Εμ. Ροΐδη», [*Μικρά Φιλολογικά*] π. *Το Δέντρο*, 23-24 (1986), σελ. 77-81.

Μνείες

Ερασμία Λουίζα Σταυροπούλου, *Παναγιώτης Πανάς (1832-1896). Ένας ριζοσπάστης ρομαντικός, Επικαιρότητα*, 1987, σελ. 297. **Αθηνά Γεωργαντά**, «"Ο διαβάτης" του Ροΐδη (1900). Ένας νέος ήρωας του αστικού χώρου και ένα κείμενο-απολογισμός στο τέλος του αιώνα», στον τόμο *Ο Χαρίλαος Τρικούπης και η εποχή του. Πολιτικές επιδιώξεις και κοινωνικές συνθήκες*, επιμ. Καίτη Αρώνη -Τσίγλη και Λύντια Τρίχα, Παπαζήσης, 2000, σ. 650.

9. «Περί αλητισμού», [*Μικρά Φιλολογικά*] π. *Το Δέντρο*, 33-34 (1987), σελ. 66-69.

Μνείες

Παν. Μουλλάς, «Εισαγωγή» στο *Η μεσοπολεμική πεζογραφία, Από τον πρώτο ως τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (1914-1939)*, τόμος Α' Σοκόλης 1993, σελ. 50. **Συμεών Σταμπουλού**, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων*, 2006, σελ. 40,208. **Μαίρη Μικέ**, «Η αμφισβητούμενη ιδιοκτησία του σώματος. Για την τριλογία του Πέτρου Πικρού», *Χαμένα κορμιά, Κονδυλοφόρος*, τχ.10 (2011) σελ. 119. **Μαρία Πολυχρονά**, «Οι αλήτες του Κνουτ Χάμσουν και οι συνοδοιπόροι τους στην πεζογραφία του Μεσοπολέμου», *Γ' Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών*, Βουκουρέστι, 2 - 4 Ιουνίου 2006. **Μαίρη Μικέ**, «Η απόκοσμη συντροφικότητα. Σχόλια στα διηγήματα του Καραγάτση», *Εναρμόνιον κράμα*, Άγρα, 2012, σελ. 80.

10. «Η Υψικάμινος και ένα σχόλιο», [*Μικρά Φιλολογικά*], π. *Το Δέντρο*, τχ. 36 (1988), σελ. 115-118).

Μνείες

Παντελής Βουτουρής, *Η συνοχή του τοπίου. Εισαγωγή στην ποιητική του Ανδρέα Εμπειρίκου*, Καστανιώτης, 1997, σελ. 118. **Αλεξάνδρα Σαμουήλ**, «Θεόφιλος και Υπερρεαλισμός», π. *Ο Πολίτης*, τχ. 76 (2000), σελ. 41. **Μάριο Βίττι**, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, 2003, σελ. 437.

11. «Η Λογοτεχνία στη Μέση Εκπαίδευση», π. *Νέα Παιδεία*, τχ. 73(1995), σελ. 17-27.

Μνείες

Δημήτρης Παπαγεωργάκης, «Παρουσίαση μυθιστορήματος στο Λύκειο», στον συλλογικό τόμο *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση* (επιμ. Βενετία Αποστολίδου, Ελένη Χοντολίδου), Τυπωθήτω, 1999, σελ. 76, 90.

12. «Ο Καρυωτάκης και η Αριστερά. Από τη *Νέα Επιθεώρηση* στην *Επιθεώρηση Τέχνης*», στο **Αφιέρωμα: Επιθεώρηση Τέχνης**, π. *Μανδραγόρας*, τχ. 6-7(1995), σελ. 187 - 191).

Μνείες

Τάκης Καγιαλής, «Ποίηση, ιδεολογία και λογοτεχνική κριτική στην *Επιθεώρηση Τέχνης*», στο Επιστημονικό Συμπόσιο: *Επιθεώρηση Τέχνης. Μια κρίσιμη δωδεκαετία, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας*, 1996, σελ. 64. **Κώστας Βούλγαρης**, «Με αφορμή ένα βιβλίο. (Ο Μεσοπόλεμος, ο Καρυωτάκης, η Αριστερά)», στο *Κ.Γ. Καρυωτάκης. Φύλλα πορείας, Γαβριηλίδης* 1998, σελ.73-74, και 105. **Γιάννης Παπακώστας**, «Καρυωτάκης - Κοτζιούλας. Σχέση διαλόγου», στο Επιστημονικό Συμπόσιο: *Καρυωτάκης και Καρυωτακισμός, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας*, 1998, σελ. 294. **Μιχ. Γ. Μπακογιάννης**, *Το περιοδικό Κριτική (1959-1961). Μια δοκιμή ανανέωσης του κριτικού λόγου*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004, σελ.73.

13. «Ε. Ροΐδης - Α. Εμπειρικός: Μια συνανάγνωση», π. *Εντευκτήριο*, τχ. 32(1995), σελ. 57-65.

14. «Α. Εμπειρικός - Ε. Α. Πόε : Μια συνάντηση», *Αφιέρωμα: Ανδρέας Εμπειρικός*, π. *Διαβάζω*, τχ. 358 (1995), σελ. 184-194. .

Μνείες

Γιάννης Δάλλας, *Ευρυγώνια*, Νεφέλη 2000, σ. 27. **Συμεών Σταμπουλού**, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων*, 2006, σελ. 384 -386.

15. «Ο Καρυωτάκης και οι απεγνωσμένοι της αισιοδοξίας. Ρίτσος - Βάρναλης- Εμπειρικός - Εγγονόπουλος», *Αφιέρωμα: Κ. Γ. Καρυωτάκης*, π. *Αντί*, τχ. 623 (1996), σελ. 40-45.

Μνείες

Δημ. Τζιόβας, «Ποιητική Μνήμη: Εμπειρικός, Κοντός, Γκανάς», στο Επιστημονικό Συμπόσιο: *Καρυωτάκης και Καρυωτακισμός, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας*, 1998, σελ. 128. **Ευριπίδης Γαραντούδης**, «Ο Καρυωτάκης και η ποιητική γενιά του 1970», στο Επιστημονικό Συμπόσιο: *Καρυωτάκης και Καρυωτακισμός, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας*, 1998, σελ. 253. **Ρένα Ζαμάρου**, «Καρυωτάκης - Εγγονόπουλος. Δρόμοι παράλληλοι και τεμνόμενοι», π. *Ο Πολίτης δεκαπενθήμερος*, τχ. 31, 31.1.1997, σελ. 38.

16 . «Εισαγωγή» στο: Μαρία Σακελλαρίου, *Νέοι Πρωτοπόροι (1931-1936)*, που εκδίδεται στη σειρά *Ευρητήρια περιοδικών Λόγου και Τέχνης* (Διευθυντής Χ. Λ. Καράογλου), εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 13-28.

Μνείες

Τάκης Καγιαλής, «Λογοτεχνία και Πνευματική ζωή», στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι.1922-1940. Ο Μεσοπόλεμος*, Β΄ Τόμος, Βιβλιόραμα, 2003, σελ. 302. Ερευνητική ομάδα –Εποπτεία **Χ. Λ. Καράογλου**, *Περιοδικά Λόγου και Τέχνης (1926-1933). Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 340, 360. **Τάκης Καγιαλής**, *Η επιθυμία για το μοντέρνο. Δεσμεύσεις και αξιώσεις της λογοτεχνικής διανοήσης στην Ελλάδα του 1930*, Βιβλιόραμα, 2007, σελ. 54, 138.

17. «Γ. Σεφέρης - Ε. Α. Πόε. Μια συμβολική σχέση», Αφιέρωμα: *Διαβάζοντας ξανά τον Σεφέρη*, Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας (9.6.2000). σελ. 26-27.

Μνείες

Δώρα Μέντη, *Πρόσωπα και προσωπεία, Εκδοχές της λογοτεχνικής ταυτότητας σε νεότερους Έλληνες ποιητές*, Gutenberg, 2007, σελ. 79.

18. «Ο καρνωτακισμός του Γιάννη Ρίτσου», Αφιέρωμα: *Γιάννης Ρίτσος*, Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας (10.11. 2000), σελ. 10-11.

19. «Του έρωτα και του θανάτου. Οι καρνωτακικές εκδοχές της Άνοιξης», Αφιέρωμα: *Ω γλυκό μου έαρ*, Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας (27.4.2000), σελ. 7-8.

20. «Αδελφέ μου Κόλια - αδερφέ Τζιοβάνι. Τεκμήρια μιας θερμής φιλίας», Αφιέρωμα Στρατής Τσίρκας, Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας (6.12.2000), σελ. 14-16.

21. «K. G. Karyotakis», *Greece. Books and Writers*, National Book Center of Greece- Ministry of Culture, Αθήνα, 2001, σελ. 149-152.

22. «Angelos Sikelianos. Poet of the Delfic Idea», στο ίδιο, σελ. 154-157.

22. «Η πιο διάσημη γενιά», στο αφιέρωμα: *Στη σκιά μιας γενιάς, Το Δέντρο*, τχ. 114 (2001), σελ. 120-122.

24. «Το ποιητικό μας παρελθόν: από την οπτική του ιστορικού στη ματιά του αναγνώστη». [Εκ νέου], *Αντί*, 28.6.2002, σελ. 30-34.

25. «Ο βυθός της Ιστορίας και η *Αντιποίησης Αρχής*», στο *Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Κοτζιά*, π. *Η Λέξη*, τχ. 170 (2002), σελ. 652-653.

256 «...της ποιήσεως η σκάλα. Δύο μεσοπολεμικές ανθολογίες και ένα άγνωστο αυτόγραφο του Κ.Π. Καβάφη», στο *Ανθολογίες. Διάλογος, Η κυριακάτικη Αυγή* 19.01.2003, σελ. 29-30.

27. «Ο Νίκος Κατηφόρης στα αριστερά περιοδικά του Μεσοπολέμου», στο *Νίκος Γ. Κατηφόρης (1903-1967)*, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα, 2003, σελ.33-40.

28. «Κώστας Βάρναλης-Κωστής Παλαμιάς: οι σταθμοί μιας μακρόχρονης σχέσης»,

Αφιέρωμα στον Κώστα Βάρναλη, *Η κυριακάτικη Αυγή*, 23.11.2003, σελ. 24-26.

Μνείες

Αθηνά Βογιατζόγλου, *Η γένεση των πατέρων. Ο Σικελιανός ως διάδοχος των Εθνικών ποιητών*, Καστανιώτης 2005, σελ. 74.

29. «Τύπος και λογοτεχνία: μια αμφιλεγόμενη σχέση». Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου *Ο ελληνικός τύπος, 1784 ως σήμερα. Ιστορικές και Θεωρητικές Προσεγγίσεις*, (23-25 Μαΐου 2002), Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών - Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα, 2005, σελ. 547-550.

30. «Μνήμη και νόστος: Τα ίχνη της γενέθλιας πόλης στην ποίηση του Ηλία Λάγιου», στο *Αφιέρωμα στον Ηλία Λάγιο, Αντί*, τχ. 874-876 (2006), σελ. 30-33.

31. “ «Εμένα τα τραγούδια μου ήταν μόνο για ‘κείνον. Ένα ανεπίδοτο ποίημα της Μαρίας Πολυδούρη», *Αφιέρωμα στη Μαρία Πολυδούρη*, Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας, 20.5. 2005.

32. «*Η γενιά του Τριάντα*. Μια τομή στη Νεοελληνική Γραμματολογία», *Αφιέρωμα στον Μάριο Βίττι*, εφ. *Η Κυριακάτικη Αυγή*, 11.6.2006 .

33. «Φεμινισμός και ομοφυλοφιλία στην Ελλάδα του μεσοπολέμου», στον τόμο Επίλογος 2006, σελ. 239-245.
34. «Με τον τρόπο του Γιάννη Ψυχοπαίδη», Πρόλογος στην έκδοση Γιάννης Ψυχοπαίδη. *Το πιο τίμιο- την μορφή του. Πρόσωπα της ποίησης. 118 πορτρέτα*, Μεταίχμιο, 2006, σ. 8-35.
35. «Ο Νίκος Μπελογιάννης ως ιστορικός της λογοτεχνίας μας», Πρόλογος στο *Νίκος Μπελογιάννης. Σχέδιο για μια Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Άγρα, Αθήνα, 2009, σ. 9-35.
36. Η «ηδονιστική σχολή της Αλεξάνδρειας και ο Δημοσθένης Βουτυράς», Εισαγωγή στο: *Δημοσθένης Βουτυράς, Όταν σκάνε τα λουλούδια*, εκδ. Πολύχρωμος πλανήτης, Αθήνα, 2010, σελ. 7-21.
37. «Τα δικαιώματα του θυμού και η ποίηση του Χριστόφορου Λιοντάκη», αφιέρωμα: *Σελίδες για τον Χριστόφορο Λιοντάκη, Εντευκτήριο*, τχ. 106, 10.2.2015, σσ. 80-86.
38. «Ποίηση και ζωγραφική», στο: *Γιάννης Ψυχοπαίδη. Ποιητικά*, Κ.Π.Ι.Σ.Ν./ Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 2019, σ. 11-15.
39. «Το Παρίσι της Άλκης Ζέη», *Books' Journal*, τχ. 107, Μάρτιος 2020, σ.

ΑΛΛΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Λευκώματα – Ανθολογίες

1. *Καζαντζάκης 2004. Βιογραφία – εργογραφία - κριτικές*, Πολιτιστική Ολυμπιάδα 2004.
2. Ο λόγος των δημιουργών. Μαρία Πολυδούρη - *Μόνο γιατί μ' αγάπησες*, Ημερολόγιο 2005, (Εισαγωγή – Χρονολόγιο - Ανθολόγηση) Μεταίχμιο, 2004.

3. Ο λόγος των δημιουργών. Ναπολέον Λαπαθιώτης- *Του έρωτα πάλι το στενό*, Ημερολόγιο 2009, (Εισαγωγή – Χρονολόγιο - Ανθολόγηση), Μεταίχμιο, 2008.

Διδακτικά εγχειρίδια

1. *Ανθολόγιο κειμένων νεοελληνικής λογοτεχνίας*, για την Τρίτη Γυμνασίου (από κοινού με τους: Τάκη Καγιαλή και Δώρα Μέντη), εκδ. Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, 2005.

2. *Βιβλίο του καθηγητή*, για την Τρίτη Γυμνασίου (από κοινού με τους: Τάκη Καγιαλή και Δώρα Μέντη), εκδ. Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, 2005.

Βιβλιοκρισίες

1. «Σαπφώ - Οδυσσέας Ελύτης: Παλαιά και νέα ωδή», *Αντί*, τχ. 280 (1985), σελ. 50.
2. «...'κείνο που με σώζει, είναι που ονειρεύομαι σαν τον Καραγκιόζη», *Αντί*, 281, τχ. 1985), σελ. 50 – 51.
3. «Το σώμα και ο τόπος. Η διπλή έκφραση της νοσταλγίας» [για την ποίηση της Αντείας Φραντζή], *Το Δέντρο*, τχ. 19 - 20, (1986), σελ. 90 – 92.
4. «Ο σουρεαλισμός του Λουίς Μπουνιουέλ», *Αντί*, τχ. 284 (1985), σελ. 50 -51.
5. «Θανάσης Βαλτινός, *Μπλε βαθύ σχεδόν μαύρο*», *Αντί*, 314 (1986), σελ. 54.
6. «Ανδρέας Εμπειρικός, *Όταν τα συνήθη λόγια δεν αρκούν*», *Αντί*, τχ. 279 (1985), σελ. 50-51.
7. «Τ. Ελευθεριάδης, *Αηξιαρχείον*» (αφήγημα), *Αντί*, (1986), σελ. 5.
8. «Ρέα Γαλανάκη, *Ομόκεντρα διηγήματα*,», *Αντί*, τχ. 330 (1986), σελ. 44.
9. «Μαργκερίτ Ντυράς. Η περιπέτεια της γραφής», π. *Αντί*, τχ. 296 (1985), σελ. 50-52.
10. «Τίτος Πατρίκιος, *Αντικρυστοί καθρέφτες*», (ποίηση), *Αντί*, τχ. 412 (1988), σελ. 54 – 55.
11. «Επιβίωση και πρόσληψη: η νέα μετάφραση της Οδύσσειας», εφ. *Το Βήμα*, 9.2.1997, «Νέες Εποχές», σελ. 14.
12. «Τα διηγήματα της Αγγέλας Καστρινάκη», *Πλανόδιον*, τχ. 31, Ιούνιος 2000, σελ. 480-484.

13. «Η αντίσταση των γεγονότων του Τίτου Πατρίκιου», «Βιβλιοθήκη» *Ελευθεροτυπίας*, 6.7. 2002.
14. «Προικισμένος για αφανής: ο Τζούλιο Καΐμη του Μισέλ Φάις», *Εντευκτήριο*, τχ. 58 (2002), σελ. 109-111.
15. «Νηφάλια αναθεώρηση. Ευριπίδης Γαραντούδης, *Ο Σολωμός και οι Επτανήσιοι*» *Νέα Εστία*, τχ. 1748 (Σεπτ, 2002), σελ. 337-341.
16. «Αναζητώντας την αλήθεια του βιώματος», στο αφιέρωμα: *Ποιητές της β' μεταπολεμικής γενιάς*, «Βιβλιοθήκη» *Ελευθεροτυπίας*, 7.03.2003, σελ. 18-21.
17. «Δημιουργικός αναστοχασμός ενός καβαφικού Οδυσσέα», Τίτος Πατρίκιος, *Σε βρίσκει η ποίηση*, εκδ. Κίχλη, 2012, *The books' journal*, τχ. 31, Μάιος 2013 σελ. 28-29.
18. «Στους δρόμους μιας πυκνοκατοικημένης μνήμη. Για το βιβλίο της Άλκης Ζέη, *Με μολύβι φάμπερ νούμερο δύο*», *Books' Journal*, τχ. 37, Νοέμβριος 2013.

II. Βιβλιοπαρουσιάσεις (επιλογή)

1. «Χριστόφορος Μηλιώνης: *Καλαμάς και Αχέροντας*», (διηγήματα), *Αντί*, τχ. 301 (1985), σελ. 52.
2. «Τάσος Λειβαδίτης, *Βιολέτες για μια εποχή*», *Αντί*, τχ. 301 (1985), σελ. 52.
3. «Ελίας Κανέτι, *Η τύφλωση*», (μυθιστόρημα, μτφ. Τζένης Μαστοράκη), *Αντί*, τχ. 304 (1985), σελ. 50.
4. «Heinrich Von Kleist: *4 νουβέλες*», (μτφ. Θοδωρή Δασκαρόλη), *Αντί*, τχ. 304 (1985), σελ. 50.
5. «Π. Μ. Κιτρομηλίδη, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*» (μελέτη) *Αντί*, τχ. 305 (1985), σελ. 56.
6. «Αδαμάντιος Διαμαντής και Γιώργος Σεφέρης: *Αλληλογραφία*», *Αντί*, τχ. 305 (1985), σελ. 56.
7. «Νίκος Χουλιαράς, *Ζωή, την άλλη φορά*», (μυθιστόρημα), *Αντί*, τχ. 306 (1985), σελ. 58.
8. «Λ. Φον Ζάχερ -Μαζόχ, *Η Αφροδίτη με τη γούνα* » (μτφ. Μυρτώ Ρήγο υ) και «Γιώργος Βέλτσος, *Η τερατώδης πλευρά* » (δοκίμιο), *Αντί*, τχ. 306, (1985), σελ. 58.
9. «Ηράκλειτος, *Κοσμολογικά Αποσπάσματα*», επιμ. G: S: Kirk (μτφ, Νίκος Γιανναδάκης), *Αντί*, τχ. 308 (1986), σελ. 56.
10. «Φρίντα Λιάππα, *Η μυστηριώδης ασθένεια*» (μικρά αφηγήματα), *Αντί*, τχ. 309 (1986), σελ. 56.
11. «Αλέξανδρος Κοτζιάς, *Φανταστική περιπέτεια*», *Αντί*, τχ. 309 (1986), σελ. 56.

12. Έφη Αβδελά-Αγγέλικα Ψαρρά, Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου», Αντί, τχ. 313 (1986), σελ. 52.
13. «Μίλτος Κουντουράς, Κλείστε τα σχολειά», Αντί, τχ. 317 (1986), σελ. 52.
14. Νίτσα Σινίκη- Παπακώστα, Παλιά Γιαννινα, Αντί, 319 (1986), τχ. 54.
15. «Λουί Αραγκόν, Οι καλές συνοικίες» (μτφ. Μανόλης Κορνήλιος), Αντί, τχ. 322 (1986), σελ. 54.
16. «Τόμας Μαν, Μπούντενμπουργκ-Η παρακμή μιας οικογένειας», (μτφ. Τούλα Σιέτη), Αντί, τχ. 322 (1986), σελ. 54.
17. «Μάρτιν Χάιντεγγερ, Τι είναι φιλοσοφία», (μτφ. σχόλια: Βαγγέλης Μπιτσώρης) και «Κωστής Παπαγιώργης, Η οντολογία του Μάρτιν Χάιντεγγερ », (μελέτη), Αντί, τχ. 327 (1986), σελ. 52.
18. «Ρόμπερτ Μούζιλ, Δεσμοί, (αφηγήματα)», Αντί, τχ. 331 (1986), σελ. 52.
19. «Μάριο Βάργκας Λιόσα, Η θεία Χούλια και ο γραφιάς»,(μυθιστόρημα), Αντί, τχ. 331 (1986), σελ. 52.
20. «Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα, Σονέτα του σκοτεινού έρωτα» (μτφ. Μάγια Μαρία Ρούσου), Αντί, τχ. 332 (1986), σελ. 44.
21. «Στάθης Τσοτσορός, Οικονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί στον ορεινό χώρο (Γορτυνία 1715-1828)», Αντί, τχ. 334 (1986) σελ. 54.
22. «Βιβλία δημοσιογράφων: η απόδραση από την καθημερινότητα», Αντί, τχ. 340 (1987), σελ. 57.

Μεταφράσεις

1. Γκ. Γκαρσία Μάρκες, «Η χήρα Μοντιέλ», (Εισαγωγή - μετάφραση), Το Πρίσμα, Τριμηνιαία έκδοση επιλογής από την παγκόσμια λογοτεχνία, Διευθυντής Δημήτρης Χατζής, αρ. 1 (1980), σελ. 73 - 79.
2. Ζακ Φρεμοντιέ, «Ζωή με τη γαλάζια φόρμα», (Εισαγωγή - μετάφραση), Το Πρίσμα, αρ. 2 (1980), σελ. 30 - 41.
3. Μαργκερίτ Ντυράς, Ο άντρας στο βάθος του διαδρόμου, (Εισαγωγή- μετάφραση), Η Λέξη, τχ. 24 (1983), σελ. 470- 478.

Λογοτεχνικό έργο

1. Βρέχει σ' αυτό το όνειρο, Διηγήματα, εκδ. Καστανιώτης, 1998, σελ. 180.

